پليجو

عوامي عدالت ۾

عوامي تحريڪ ۾ اختلافن
۽ مسئلن جي چنڊ ڇاڻ

ٻليجو

عوامي عدالت

۾

عوامي تحريڪ ۾ اختلافن
۽ مسئلن جي ڇنڊ ڇاڻ

ادارہ ابيما ...

انفرميشن بيورو عوامي تحريڪ

ڪتاب جو نالو: پليجو عوامي عدالت ۾

ادارو : انفرميشن بيورو عوامي تحريڪ

سال : جنوري ١٩٩١ع

تعداد: ٢ هزار

ڇاپو : پهريون

ڪمپيوٽر ڪمپوزنگ : ارشد علي جعفري

پريس:

قيمت : ١٠ رپيا

هي ڪتاب

انفرميشن بيورو عوامي تحريڪ پاران جاري ڪيو ويو.

PALIJO AWAMI ADALAT MEIN

AN ANALYTICAL DOCUMENT ON:
PROBLEMS, DIFFERENCES AND CRISIS
IN AWAMI TAHREEK.

سٽاءُ

صفحو	مضمون	نمبر شمار
١	گذارش	١-
٣	عوامي تحريڪ ۾ اختلافن جو پس منظر، مصالحت لاءِ ڪوششون	٢-
٢٧	پليجي خلاف چارج شيٽ	٣-
٦٤	ڪوڙ سان مقابلو ڪريو، فڪر جي آزادي لاءِ جدوجهد ڪريو.	٤-

هڪ گذارش

تازو سنڌ جي منظر ۾ نظرياتي تنظيم عوامي تحريڪ ۾ اختلافن، ٽوڙ ڦوڙ ۽ ان جي ٻن ڌڙن ۾ ورهائجڻ ڪري، عوامي تحريڪ جي ڪارڪنن ۽ سنڌ جي قومي ۽ سياسي طور باشعور پڙهيل ڳڙهيل ماڻهن ۾ حيرت، افسوس ۽ مايوسيءَ جا مليل جليل تاثر پيدا ٿيا. عوام ۽ ڪارڪنن ۾ عوامي تحريڪ ۾ پيدا ٿيل اختلافن، مسئلن ۽ ٽوڙ ڦوڙ بابت ڪافي سوالن جنم ورتو. جن مان ڪيترن جا جواب ڏنا ويا آهن ۽ ڪيترن بابت ڪارڪن ۽ عوام اڃان مونجهاري جو شڪار آهن. اسان شروع ۾ سنڌ جي ڪنڊ ڪُڙڇ ۾ موجود ساٿين تائين پهچي، ساڻن روبرو مِلي، ڪين تنظيم اندر پيدا ٿيل اختلافن، مسئلن ۽ سچي صورتحال بابت پنهنجو نقطه نظر ٻڌائڻ ۽ سندن پاران اٿاريل سوالن ۽ مونجهارن جا جواب ڏيڻ جي ڪوشش ڪئي.

تنظيم اندر اهڙيون ڪئين ڳالهيون ۽ مسئلا هئا، جن بابت عام ماڻهن ته ڇا خود تنظيم جي ڪيترن سرگرم ڪارڪنن کي به سڌ ڪانه هئي. اڃان به ساٿين کي مسئلن جي پس منظر، حقيقي سببن ۽ انهن جي گهرائپ بابت بنيادي، ضروري ۽ ڪافي ڄاڻ ڪانهي. ظاهر آهي ته پليجو صاحب ۽ هندس ٽولي جا ماڻهو اسان جي تنظيم جي ڪارڪنن ۽ عام ماڻهن کي مسئلن جي حقيقت ۽ صحيح صورتحال کان آگاهه ڪرڻ بجاءِ سچاين جي پردهه پوشي ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا،

جيئن اڄ بہ سندن روش مان ظاهر آهي. تنهن ڪري اسان تي بنيادي قومي ۽ انقلابي فرض عائد ٿو ٿئي تہ اسان پنهنجي سچائي ۽ ايمانداري سان، جيڪي مسئلا آهن، جيڪا صورتحال آهي، تنهن کي جيئن جو تيئن پنهنجي ساٿين ۽ عوام اڳيان رکون. هن ڪتاب ۾ عوامي تحريڪ اندر پيدا ٿيل بحران ۽ مسئلن بابت ڪي بنيادي سچايون ۽ حقيقتون پيش ڪيون ويون آهن. اميد ٿي ڪجي تہ ڪتاب جي مطالعي کان پوءِ اسان جي ساٿين ۽ سنڌي ماڻهن اڳيان صورتحال وڌيڪ واضح ٿيندي ۽ کين ڪو بہ فيصلو ڪرڻ ۾ آساني ٿيندي.

اسان کي ان ڳالهہ جو احساس آهي تہ مختلف سببن ڪري، اسان پنهنجي ڪيترن ساٿين، همدردن ۽ ڪارڪنن وٽ پهچي سندن اڳيان صورتحال واضح نہ ڪري سگهيا آهيون. اهڙن سمورن ساٿين، همدردن ۽ ڪارڪنن کان اسين معافي جا طلبگار آهيون. اسين کين پاڻ کان الڳ نٿا سمجهون. جيڪي ساٿي هن مسئلي کي فقط جذباتي انداز ۾، ڪنهن شخص جي عقيدت پرستي ۾ لڙهي يا فقط پنهنجي ڪنهن "مصلحت" خاطر ۽ رڳو پنهنجي "عينڪ" سان ئي ڏسڻ چاهن ٿا. انهن کي بہ اسان جو عرض آهي تہ اهي هر قسم جي جذباتيت، عقيدت پرستي ۽ مصلحت پسندي کان هٽي ڪري، حق ۽ سچ جو مان مٿاهون رکندي، انصاف جي تقاضائن کي سامهون رکندي، قومي سچائي ۽ انقلابي ايمانداريءَ سان مسئلن ۽ سچي صورتحال جو حقيقي جائزو وٺن ۽ غيرجانبداريءَ سان ڇنڊڇاڻ ڪن. اسان کي يقين آهي تہ اسان جي هيءَ ڪوشش ضرور ساٿين جو مونجهارو حل ڪرڻ ۾ مددگار ثابت ٿيندي.

جيئي سنڌ — جيئي فاضل

جيئي مظلوم عوام جي حق پرست جدوجهد

انفرميشن بيورو عوامي تحريڪ

عوامي تحريڪ ۾ اختلافن جو پس منظر

مصالحت لاءِ ڪوششون

ويهه سال اڳ سنڌ ۾ هڪ اهڙي وطن دوست، ترقي پسند، جمهوريت پسند انقلابي تنظيم جو بنياد وڌو ويو. جنهن اڳتي هلي نہ رڳو سنڌ پر ملڪ جي سياست ۾ اهمُ رول ادا ڪيو. ملڪ ۾ ڊگهي آمريت ۽ انساني حقن جي پائمالي سبب تنظيم جي هڪ حصي کي ڳجهي طرح ڪم ڪرڻو پيو. عوام ۾ کليل سياسي ۽ قانوني جدوجهد ڪرڻ لاءِ "سنڌي عوامي تحريڪ" جو بنياد وڌو ويو. جنهن ۾ سنڌ جي سچاڻ سياسي اڳواڻن، ڪارڪنن، دانشورن، اديبن، شاعرن ۽ محب وطن وچولي طبقي جي ماڻهن حصو ورتو. کليل سياسي پليٽ فارم تي بہ اڳواڻ شهيد عوام فاضل راهو ۽ رسول بخش پليجو سرگرم رهيا. ان کان سواءِ تنظيم کي ڦهلائڻ ۽ وڌائڻ ويجهائڻ ۾ ڪيترن اڳواڻن ۽ ڪارڪنن جي محنت، ڪوشش، جاکوڙ ۽ قربانين جو بہ اهم عمل دخل رهيو. تنظيم جو سياسي سماجي پروگرام "سائنسي

سوشلزم" "جمهوريت" ۽ "قومي حق خود اختياري" تي ٻڌل هو.

شروعاتي ڏينهن ۾ تنظيم جو دائرو محدود هو. هڪ هڪ ماڻهو کي نظرياتي پرچار وسيلي پنهنجو حامي ۽ همدرد بنايو ويندو هو. تنظيم جي هڪ ڪارڪن ۽ ميمبر ٿيڻ لاءِ مختلف مرحلن تي مشتمل هڪ ڊگهو تربيتي عرصو درڪار هو. تنهن ڪري ڪارڪنن جو تعداد ٿورو هو. تنظيمي اصول ۽ ضابطا سخت هئا. ان وقت تنظيم جو ڪو آئين منشور لکت ۾ موجود ڪونه هو. پر اڳواڻن ۽ ڪارڪنن اڳيان واٽ ۽ مقصد چٽا هئا.

اڳتي هلي جڏهن عوامي تحريڪ جي پليٽ فارم تان ڪليل سياسي ڪم سڄي سنڌ ۾ پکڙيو. هارين، مزدورن، شاگردن ۽ عورتن جي محاذن تان ڪم وڌيو ۽ انهن پليٽ فارمن تان ڪجهه جدوجهدون هلايون ويون. تہ آهستي آهستي تنظيم جو ڪم سنڌ جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ ڦهليو ۽ تنظيم مضبوط ٿيندي وئي. ڪجهه سال اڳ پارٽي جو آئين، منشور ۽ پروگرام مرتب ڪيو ويو. سياست جي مختلف دورن ۾ تنظيم سنڌ ۽ ملڪ جي قومي، جمهوري ۽ عوامي جدوجهدن ۾ ڀرپور ڪردار ادا ڪيو. جهڙوڪ : ون يونٽ خلاف جدوجهد، سنڌ جي زمينن جو نيلام بند ڪرائڻ لاءِ هلايل تحريڪ، ظلم بند ڪريو تحريڪ، ووٽر لسٽون سنڌي ۾ ڇپائڻ لاءِ جدوجهد، هارين جي حقن جون جدوجهدون، ١٩٧٨ع ۾ صحافين جي حقن ۽ اخبارن جي آزادي لاءِ هلايل جدوجهد، ١٩٨٣ع ۽ ١٩٨٦ع ۾ آمريت جي خلاف ۽ جمهوري حقن لاءِ هلايل جدوجهدون، "سنڌي عوام جي قومي اتحاد" پاران ڪالاباغ ڊيم، فوجي ڇانوڻين ۽ ڌارين جي آبادڪاريءَ خلاف هلايل جدوجهد، وغيره.

گذريل ويهن سالن دوران سنڌ جي سياست ۾ هن تنظيم جي صحيح ۽ اصولي لائين، موقف، پاليسي ۽ حڪمت عملي اختيار ڪرڻ ۽ ڪاميابي سان زبردست عوامي، قومي ۽ جمهوري جدوجهدون هلائڻ ۽ سياست ۾ سنجيده معيار قائم ڪرڻ،

سائنسي بنيادن تي ڪم ڪرڻ ۽ نظم ۽ ضبط سبب تنظيم لاءِ وچولي طبقي جي پڙهيل ڳڙهيل ماڻهن ۽ عام ماڻهن ۾ عزت ۽ احترام پيدا ٿيو. ماڻهن ۾ اميد پيدا ٿي تہ هيءَ تنظيم سنڌ جي لاءِ ڪجهہ ڪندي.

هڪ طرف تنظيم جون اهي چڱايون ۽ ڪاميابيون هيون تہ ٻي طرف اڻ چاتل انداز ۾ هڪ مهلڪ ڪينسر تنظيم ڪي اندارن ئي اندارن ڪائي تباهہ ڪري رهيو هو. جنهن جون نشانيون تنظيم ۾ وقت بہ وقت اٿندڙ "سنگين بحرانن" جي صورت ۾ ظاهر ٿينديون رهيون. جن ڪئين پيرا تنظيم ڪي زبردست انتشار ۽ ٽوڙ ڦوڙ جو شڪار بنايو. ٧٦-١٩٧٥ع ۾ ۽ پوءِ ٧٩-١٩٧٨ ۾ ڪئين سينئر ۽ تجربيڪار اڳواڻ ۽ ساٿي تنظيم ڪي ڇڏي هليا ويا.

تنظيم اندر ٻن مک اڳواڻن، شهيد فاضل راهو ۽ رسول بخش پليجي جي ڪم جو انداز ۽ طريقو شروع کان ئي الڳ رهيو. شهيد فاضل راهو هڪ نج عوامي اڳواڻ هو. منجهس ڪڏهن بہ مصنوعيت ۽ وڏائي نہ ڏٺي وئي. سنڌس لاءِ پيرين اگهاڙين هارين، مزدورن، مسڪين ۽ مظلوم ماڻهن ۾ اٿاهہ پيار هو. چو تہ کيس پڻ عوام لاءِ حقيقي پيار هو. هو مسڪين ۽ مظلوم ماڻهن لاءِ ڪوبہ جوکم کڻڻ کان ڪڏهن بہ نہ ڪيٻائيندو هو. هو چوٽيءَ جو تنظيم ساز، جدوجهدون منظم ڪندڙ ۽ انهن جي اڳواڻي ڪندڙ، صف اول جو مجاهد، ويڙهو، سورهيہ سپهہ سالار هو. مٿي ذڪر ڪيل جدوجهدن ۾ شهيد فاضل جو رول سڀ کان اهم ۽ مٿاهون هو. هو لپاڙ، اجائي بيان بازي، پٽاڙ ۽ ملن واري مناظري بازي کي قطعي پسند نہ ڪندو هو. لئي، تعريف ۽ ڊرامي بازي کان کيس سخت نفرت هئي. هو مڪمل طرح هڪ عملي انسان هو. شهيد فاضل ڪليل ذهن ۽ دل جو مالڪ هو. هن نفرتن، ڪدورتن ۽ ويڇن کي گهٽايو ۽ پيار محبت ۽ اتحاد کي وڌايو. اهوئي سبب هو جو مخالف بہ سندس تعريف ڪرڻ تي

مجبور هئا. سندس ڪردار بي داغ هو. ڪڏهن بہ ڪنهن مٿس آڱر نہ ڪنئي. تنظيم کي هلائڻ لاءِ محبت، دوستي، ڀائپي، ساٿي پڻو، جمهوريت، اظهار راءِ جي آزادي، تنقيد ۽ خود تنقيد سندس بنيادي اصول هئا.

ٻي پاسي رسول بخش پليجو صاحب آهي. هو هڪ سٺو مقرر، ليڪڪ ۽ ٽيبل ٽاڪ جو ماهر ضرور آهي. پر سندس شخصيت ۽ ڪردار هميشہ تنظيم اندر ۽ تنظيم کان ٻاهر متنازع ۽ مشڪوڪ رهيا آهن؛ هو شروع کان ئي پيار محبت، ڀائيچاري، ساٿي پڻي بجاءِ نفرتون ۽ ڪدورتون وڌائيندو رهيو آهي. سندس شخصيت شهيد فاضل جيان ڪڏهن بہ عوامي نہ رهي آهي. هو عملي انسان گهٽ، تقرير باز، بيان باز ۽ ليڪچر ڏيڻ جو وڏيڪ شوقين رهيو آهي. هو جدوجهدن کان هميشہ ڀاڄ ڪائيندو رهيو آهي. شهيد فاضل جڏهن بہ جدوجهدون هلائيندو هو تہ پليجو صاحب کيس چوندو هو " فاضل تون مارائيندين"! پليجي صاحب کي شهرت ۽ تعريف جي گهڻي ضروت رهي آهي. هو مصنوعيت، شوبازي، لئي ۽ ڊرامي بازي کي پسند ڪندو آهي. عوام جي روز مره جي مسئلن لاءِ جاکوڙ ڪرڻ ۽ سندن خدمت ڪرڻ کي هو فضول، بڪواس ۽ عذاب سڏيندو رهيو آهي. سندس ڪردار تي هميشہ آڱريون کڄنديون رهيون آهن. سندس باري ۾ ڪئين اسڪينڊل مشهور ٿيندا رهيا آهن. تنظيم ۾ آمرانہ طرز عمل، نفسياتي دٻاءُ، حڪم ٿاڦڻ، معتبري، انا، ضد ۽ غرور سندس رهنما اصول رهيا آهن. هو تنظيم اندر اختلاف راءِ کي سختيءَ سان ڪچليندو رهيو آهي ۽ تنظيم ۾ ٻڌي ۽ اتحاد پيدا ڪرڻ بجاءِ گروهہ بندي، انتشار ۽ ٽوڙ ڦوڙ جو سبب بڻجندو رهيو آهي. سندس آمرانہ ۽ چاپلوسي پسند سوچ ۽ طبيعت کان بيزار ٿي وقت بوقت ڪئين ساٿي تنظيم کي ڇڏيندا رهيا آهن.

عوامي تحريڪ ۾ تازي ٽوڙ ڦوڙ ۽ ڏڙي بندي جو بہ مک سبب رسول بخش پليجو آهي. جنهن گذريل چند سالن

دوران تنظيم مٿان پنهنجي شخصي بالادستي قائم ڪئي ۽ آمرانه طرز عمل اختيار ڪيو، اختلاف راءِ کي ڪچليو، تنقيد جي آزادي کي ختم ڪيو، شخصي فيصلا مڙهيا، غلط ۽ هاڃيڪار پاليسيون اختيار ڪيون ۽ سڀ کان وڏي ڳالهه ته پارٽي اندر پنهنجا ناجائز مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ پنهنجو هڪ ”جي حضوري ٽولو“ ٺاهيو. جنهن سندس هر غلط ۽ هاڃيڪار عمل ۽ فيصلي سان ”ها ۾ ”ها“ ٺي ملائي.

پليجي صاحب جي غلط ۽ خطرناڪ عملن جي ڪري ڪو پارٽي کي اڄ ٺي نقصان نه پهتو آهي پر شروع کان سندس طريقه ڪار، رويي ۽ ڪردار سبب تنظيم کي ڪاپاري ڌڪ رسندا رهيا آهن. تنظيم جا ايماندار، بااصول، سچار، باضمير ۽ ويڙهو اڳواڻ ۽ ڪارڪن پليجي صاحب جي غلط سوچ ۽ عمل، آپيشاهي، پارٽي دشمن لاڙن، بي ضابطگين ۽ چڙواڳين خلاف هميشه بهادري ۽ ثابت قدمي سان لڙندا رهيا آهن. پليجي صاحب جي انهن چڙواڳين ۽ خطرناڪ لاڙن سبب ١٩٧٣ع ۾ پارٽي جي هاءِ ڪمان فيصلو ڪري پليجي صاحب کان سمورا تنظيمي ۽ انتظامي اختيار واپس وٺي شهيد فاضل راهو جي حوالي ڪيا هئا. پليجي صاحب کي فقط ادبي ۽ نظرياتي مورچي تي لکا پڙهي جو ڪم سونپيو ويو هو.

جيستائين شهيد فاضل راهو زنده هو تيستائين هن تنظيم اندر وقت بوقت اٿندڙ بحرانن تي قابو ٿي پاتو. پليجو صاحب پنهنجي چرب زباني ۽ لفاظي ذريعي شهيد فاضل جي سادگي ۽ سچائي مان به فائدو وٺي ويندو هو. هو تنظيم اندر اڪثر پاڻ کي حق بجانب، صحيح، سچو ۽ پاڪ ثابت ڪرڻ ۽ پنهنجن مخالفن ۽ نقادن کي غلط، پارٽي دشمن ۽ غدار ثابت ڪرڻ لاءِ پنهنجو سمورو زور لائيندو هو. پرتنهن جي باوجود به شهيد فاضل پليجي صاحب ۽ سندس جي حضوري ٽولي جي انا، هٺ، من ماني، آپيشاهي، غرور ۽ چڙواڳي خلاف جدوجهد ۾

مصروف رهيو ۽ پنهنجي، اصول پسندي، همٿ ۽ پارٽي جي طاقت وسيلي متن ڪنٽرول تي ڪيائين ۽ کين پارٽي جي فيصلن، پاليسين، اصولن ۽ ضابطن تي هلڻ لاءِ مجبور تي ڪيائين.

پر محترم فاضل راهو جي شهادت کان پوءِ پليجي ۽ سندس ٽولي لاءِ، تنظيم اندر پنهنجا من پسند مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ ميدان صاف ٿي ويو. هاڻي جيئن تہ پليجي صاحب جي غلط ڪارين ۽ چڙواڳين جي رستي ۾ ڪابہ وڏي ۽ مؤثر رڪاوٽ نہ رهي ۽ ڪوبہ اهڙو قدآور، بااثر ۽ طاقتور اڳواڻ ڪونہ هو، جيڪو متس ڪنٽرول ڪري سگهي، تہ هن ان صورتحال جو فائدو وٺي آهستي آهستي پارٽي تي مڪمل طرح پنهنجي شخصي بالادستي ۽ آمريت مڙهي ڇڏي. هن پارٽي جي اهم ادارن ۽ سينئر ساٿين جي ڪنهن بہ صحيح مشوري ۽ جائز تنقيد کي ٻڌڻ ۽ قبول ڪرڻ کان صاف انڪار ڪري ڇڏيو. هن پنهنجي چالاڪي، حرفت بازي ۽ ڪوڙي دليل بازي جي زور تي پارٽي جي اهم ادارن ۽ سينئر ساٿين کي پنهنجي ڪنٽرول هيٺ رکڻ ۽ هلائڻ جي ڪوشش ڪئي. پارٽي جي اعليٰ اداري مرڪزي ڪميٽي جو اڌ پليجي جي هر ڪڏي ڪم تي آمنا صدقنا چوندڙ ۽ سندس ”جي حضوري ٽولي“ ۾ شامل هو. ۽ ٻيو اڌ انهن ساٿين تي مشتمل هو جن پليجي ۽ سندس ”جي حضوري ٽولي“ جي پارٽي دشمن سازش سان مقابلو تي ڪيو.

١٩٨٠ع کان ١٩٨٦ع تائين پليجو صاحب جيترو عرصو جيل ۾ هو. اهو عرصو پارٽي ۽ پارٽي جون تنظيمون گڏيل قيادت ۽ گڏيل صلاح مشوري ۽ جمهوري طريقہ ڪار وسيلي وڌنديون ويجهنديون رهيون. پارٽي تنظيم مضبوط ٿي. ادارا مضبوط ٿيا. پارٽي جو نظريو ۽ پروگرام ڦهليو. پارٽي جو آئين، منشور ۽ پروگرام مرتب ڪيو ويو. پارٽي ١٩٨٣ع ۾ ايم آر ڊي جي زبردست جمهوري تحريڪ ۾ اهم ۽ تاريخي ڪردار ادا ڪيو. عوامي تحريڪ جو وقار سنڌ ۽ ملڪ کان وڌي بين الاقوامي

سطح تي پهتو.

پر پليجي صاحب جي جيل مان ٻاهر نڪرڻ کان پوءِ ٽن سالن جي اندر پارٽي تباهي جي ڪناري تي اچي پهتي. ان عرصي دوران خاص طرح پليجي جي غلط پاليسين، آمرانہ رويي، هٺ، انا ۽ آپيشاهي سيب هڪ طرف تنظيم کي زبردست سياسي ناڪامين جو منهن ڏسڻو پيو تہ ٻي طرف تنظيم اندر زبردست سياسي، فڪري ۽ تنظيمي بحران پيدا ٿيو.

پليجي صاحب سنڌي ماڻهن جي وڏي جدوجهد ۽ ڪوشش کان پوءِ ٺهيل سنڌي عوام جي قومي اتحاد کي ختم ڪري سنڌ قومي اتحاد کي جنم ڏيڻ ۾ سرگرم ڪردار ادا ڪيو. پر ١٩٨٨ع جي عام چونڊن ۾ پيپلز پارٽي کان قومي اسيمبلي جي سيٽ ملڻ جي آسري تي سنڌ قومي اتحاد مان نڪري آيو. پر سندس وڏين ڪوششن جي باوجود محترمہ بينظير ڀٽو ڪيس ٽٽي مان قومي اسيمبلي جي سيٽ ڏيڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. چونڊن ۾ ذري گهٽ هڪ ڪروڙ رپيا خرچ ڪرڻ جي باوجود پليجي صاحب پنهنجي گهر جي ٽڪ جي سيٽ تان بري طرح شڪست کاڌي. سندس شڪست کائڻ جو هڪ اهم سبب هي هو تہ پنهنجي ٽڪ ۾ پليجي صاحب جو وقار نهايت مجروح ٿيل هو. ايتري حد تائين جو پنهنجي ڳوٺ جنگشاهي ۾ بہ هو ماڻهن لاءِ قابل قبول ناهي ۽ اتان جي پولنگ بہ هارايائين. خاص طرح ١٩٨٨ع جي چونڊن کان پوءِ پارٽي جي سياسي پاليسين ۾ توازن رکڻ ۾ پليجو صاحب بلڪل ناڪام ويو. بينظير ڀٽو جي وزارت عُظميٰ جي آخري ڏينهن ۾ هو پ پ- جي غيراعلانيہ ”ايجنٽ“ طور ڪم ڪري رهيو هو. هن پنهنجي ۽ پارٽي جي سڃاڻپ ختم ڪري پيپلز پارٽي جي پڇ لٽڪائو طور ڪم ٿي ڪيو. پنهنجين ٺي برادر تنظيمن کي ملائي ”سنڌي اتحاد“ ٺاهيائين، پر ان کي سرگرم ۽ فعال ڪرڻ ۽ ان پليٽ فارم تان ڪا بہ مؤثر جدوجهد هلائڻ ۾ ذرو بہ دلچسپي نہ

ورتائين. سنڌي اتحاد جي پليٽ فارم کي فقط پنهنجي شخصي مفاد، انا ۽ شهرت ۽ حڪمران طبقن سان گٺ جوڙ ۽ سوديبازي لاءِ استعمال ڪيائين. عوامي نيشنل پارٽي ٽوڙڻ ۾ مک ڪردار ادا ڪيائين. عوامي نيشنل پارٽي مان نڪري اچڻ کان پوءِ لڳاتار هڪ سال تائين پارٽي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن جي بار بار مطالبن جي باوجود ڪليل سياسي پارٽي ٺاهڻ يا عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ کان صاف انڪار ڪري ڇڏيائين. ڪراچي ۽ حيدرآباد ۾ سنڌ دشمن فاشسٽ دهشت گردن هٿان سنڌي ماڻهن جي قتل عام کي روڪڻ جي ڪابه مؤثر جدوجهد هلائڻ نه ڏنائين. سنڌي ماڻهن جي بچاءَ جو ڪوبه قابل ذڪر ڪارنامو سرانجام نه ڏنائين، بلڪ پارٽي جي نوجوان لڏي جي سخت دٻاءَ جي باوجود ان اهم قومي فرض کي ڇاڻي واٽي بلڪل پوئتي اڇلائي ڇڏيائين. هن پنهنجي شخصي بالادستي، آپيشاهي ۽ آمريت قائم ڪري پارٽي ادارن ۽ برادر محاذن جي تنظيم کي جڏو ۽ مفلوج بنائي ڇڏيو. عوام ۽ پارٽي جي سياست کي فقط پنهنجي ذات ۽ شخصيت جي چوڌاري ڦيرائڻ لڳو. پارٽي ۽ برادر محاذن ۾ ٽوليبازي ڪري انهن کي تباهه ڪيائين. پارٽي ساٿين مٿان پنهنجا پگهاردار جاسوس ويهاري ڪين نفسياتي دٻاءَ، خوف ۽ هراس ۾ مبتلا ڪيائين. پارٽي ۽ برادر محاذن ۾ بداعتمادي ۽ غيريقيني جي صورتحال کي جنم ڏنائين. پنهنجي ذاتي ۽ گروهي مفادن لاءِ پارٽي فنڊ کي ناجائز طرح استعمال ڪيائين. پاڻ تي، پنهنجي ذات تي، پنهنجي عيش آرام، ٺٽ ٺانگر، نماءَ، شوبازي ۽ نام نهاد ”پروٽوڪول“ تي لامحدود خرچ ڪرڻ لڳو. پر پارٽي، برادر محاذن، تنظيمي ساٿين ۽ سياسي جدوجهدن تي خرچ ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيائين. حڪم جاري ڪيائين ته ”منهنجي اجازت کان سواءِ پائي به خرچ نه ڪريو“. تنظيم اندر پنهنجي حامي، ثنا خوان، جي حضوري ماڻهن جو هڪ مفاد پرست، موقعي پرست ۽ ”مراعات يافته“ گروهه پيدا ڪيائين.

پارٽي جي سينئر ساٿين جي ور ور بي عزتي ڪيائين ۽ سندن عزت نفس تي حملا ڪيائين. شهيد فاضل راهو جي وقار، مقام ۽ عزت کي گهٽائڻ جي سازش سٽيائين. شهيد فاضل راهو جي ورسي ملهائڻ بجاءِ، سخت اعتراض جي باوجود جنگشاهي ۾ پنهنجي سالگراهہ ملهائڻ جي رسم وڌائين. چيائين تہ راهوڪي ۾ شهيد فاضل راهو جي ورسي ملهائڻ جي ڪابہ ضرورت ناهي. تنظيم اندر ۽ تنظيم کان ٻاهر پنهنجي "شخصيت پرستي" کي اڀارڻ لاءِ هر قسم جا حربا هلايائين. تنظيم اندر رشوت، لالچ، خوف، اقربا پروري، سازش، گلا خوري، غداري جو ٻيو هٽڻ، ڪوڙ، مڪر، سياسي بلئڪ ميلنگ ۽ "ويڙهايو ۽ راڄ ڪريو" جهڙا عوام دشمن، زهريلا ۽ خطرناڪ فاشسٽ رجحان ۽ طريقا رائج ڪيائين. پليجي صاحب ۽ سندس "جِي حضوري ٽولي" جي انهن پارٽي دشمن ۽ عوام دشمن عملن ۽ رُجحانن سبب پارٽي ۾ هيٺين کان مٿين ڏاڪي تائين افراتفري، بي چيني، بداعتمادي، مايوسي ۽ غيريقينيءَ جي صورتحال پيدا ٿي چڪي هئي. ان منجهيل، بداعتمادي واري صورتحال ۾ تنظيم جو ڪوبہ اڳواڻ ۽ ڪارڪن دلي خوشي ۽ اعتماد سان ڪوبہ ڪم سرانجام ڏئي نہ پئي سگهيو.

جيئن تہ پارٽي ۾ پيدا ڪيل ان سنگين بحران ۽ تباهہ ڪن صورتحال جو مک ذميوار رسول بخش پليجو ۽ سندس غلط ۽ هاجيڪار پاليسيون ۽ عوام دشمن ۽ پارٽي دشمن ڪم ۽ طريقا هئا. تنهن ڪري پارٽي جي اعلي ادارن خاص طور مرڪزي ڪميٽي ۾ پليجي جي ڪمن، پاليسين، غلط روش ۽ آمرانہ طرز عمل تي باربار تنقيد ڪئي وئي ۽ منجهس سڌاري آڻڻ لاءِ ڪوششون ورتيون ويون. پر پليجي صاحب پاڻ تي ڪابہ تنقيد ٻڌڻ ۽ برداشت ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو، پاڻ ۾ سڌارو آڻڻ کان نابري واري بيهي رهيو ۽ اٽلو مرڪزي ڪميٽي جي انهن ميمبرن کي ڏوهاري قرار ڏنائين جن مٿس تنقيد ٿي

ڪئي.

١١ مئي ١٩٩٠ع تي مرڪزي ڪميٽي جي ذيلي "تنظيمي ڪميٽي" پنهنجي گڏجاڻي ۾ تفصيلي سوچ ويچار ۽ بحث مباحثي ڪان پوءِ ان نتيجي تي پهتي تہ "پارٽي ۾ سنگين تنظيمي ۽ فڪري بحران پيدا ٿيو آهي. پارٽي افسوسناڪ حد تائين تباهہ حال ٿي وئي آهي. اها زندگي ۽ موت جي ڪشمش ۾ مبتلا آهي. تنظيم اندر روز بروز ڪيترائي سوال جنم وٺي رهيا آهن. پليجو صاحب صحيح معنيٰ ۾ پارٽي جي رهنمائي ڪرڻ ۽ پارٽي جا اهم ۽ فوري مسئلا حل ڪرڻ ۾ ناڪام ويو آهي. پارٽي ۽ ان جا ساٿي سخت مونجهاري مايوسي، بددلي ۽ بداعتماديءَ جو شڪار ٿي چڪا آهن". فيصلو ڪيو ويو تہ پارٽي جي مرڪزي تنظيمي ڪميٽي ۽ پارٽي جا سينئر ساٿي پهرين جون ٩٠ع تي پارٽي جي مسئلن ۽ بحران بابت هڪ يادداشتنامون تيار ڪري پليجي صاحب کي پيش ڪندا ۽ مسئلن ۽ بحران جو حل ڳولڻ جي ڪوشش ڪندا.

جڏهن ان فيصلي جو اطلاع پليجي صاحب کي مرڪزي تنظيمي ڪميٽيءَ پاران موڪليل ليٽر ذريعي ڏنو ويو تہ ليٽر پڙهڻ کان پوءِ هو صفا آپي کان ٻاهر نڪري ويو، چوڻ لڳو "اها سڄي بڪواس آهي. پارٽي ۾ چند غدارن منهنجي خلاف سازش سٽي آهي ۽ مون کي بلئڪ ميل ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيا آهن. پر آءُ انهن جي بلئڪ ميلنگ آڏو هرگز نہ جهڪندس".

پارٽي اندر پيدا ٿيل بحران تي غور ويچار ڪرڻ ۽ ان جو حل ڳولڻ لاءِ ٢٣ مئي ٩٠ع تي مرڪزي ڪميٽي جي گڏجاڻي ڪوٺائي وئي. جنهن ۾ تنظيمي ڪميٽي جي فيصلي تي بحث مباحثو ڪرڻ سان گڏ سڄي صورتحال جو تفصيلي جائزو ورتو ويو. هن گڏجاڻي ۾ مرڪزي ڪميٽي جو هڪ حصو پليجي جي حمايت ۾ ٢ حصا سندس مخالفت ۾ هئا. پليجي صاحب جي غلط عملن، روين، پاليسين ۽ لاڙن تي سخت تنقيد ڪئي وئي. ڪيس

پارٽي پاران طئي ٿيل ضابطا ۽ فيصلا مڃڻ ۽ پاڻ ۾ درستي آڻڻ لاءِ چيو ويو. پر پليجي مرڪزي ڪميٽي جي تنقيد، تجويزن ۽ راين تي سهپ ۽ صبر سان غور ڪرڻ، پاڻ تي خود تنقيد ڪرڻ، پنهنجون غلطيون مڃڻ ۽ پاڻ ۾ بهتري آڻڻ بجاءِ مرڪزي ڪميٽي جي هر ڪوشش کي نفرت وچان ٺڏي ڇڏيو. تنظيمي ڪميٽي جي فيصلي کي زبردستي رد ڪيائين ۽ ٻين ميمبرن کي بہ ائين ڪرڻ لاءِ چيائين. هن پنهنجي روايتي انداز ۾ ڪاوڙ ۾ اچي ستدس مخالف ميمبرن کي وارننگ ڏيندي چيو "پارٽي اندر غدارن جي هڪ گينگ منهنجي خلاف سازش ڪئي آهي، جيڪا مون کي بلئڪ ميل ڪرڻ گهري ٿي. مان انهن کي ڏسي رهندس! مرڪزي ڪميٽي جا جيڪي ميمبر ان سازش ڪندڙ گينگ ۾ ان بدمعاشي، غنڊا گردي ۽ غداري ۾ ملوث آهن اهي مرڪزي ڪميٽي تان استعيفيٰ ڏيئي وڃن". هن چيو "تنظيمي ڪميٽي کي پارٽي خلاف ڪم ڪرڻ جي ڏوهہ ۾ ڊسمس ڪيو وڃي".

مرڪزي ڪميٽي جي ڪجهہ ميمبرن ڪيس جواب ۾ چيو "اوهان پارٽي ۾ بدنظمي ڦهلائڻ جا ذميوار آهيو. اوهان پارٽي تي پنهنجي شخصي ڊڪٽيٽرشپ قائم ڪئي آهي. اوهان تنظيم اندر جنسي ڪرپشن ۽ اسڪينڊل ۾ ملوث آهيو. جنسي ڇڙواڳي جي سلسلي ۾ اوهان تي سال اڳ پارٽي پاران جيڪي ضابطا لڳايا ويا هئا. اهي اوهان ٽوڙي ڇڏيا آهن ۽ هر هنڌ اوهان جي ۽ پارٽي جي بدنامي ٿي رهي آهي. تنهن ڪري اوهان پارٽي پاران لڳايل سمورا ضابطا مڃو ۽ سمورا اختيار مرڪزي ڪميٽي جي حوالي ڪريو".

هن جواب ۾ چيو "آءُ اوهان جي جنسي بلئڪ ميلنگ ۾ نہ ايندس. اهي ضابطا ناجائز آهن، انهن کي آءُ مڃڻ لاءِ تيار نہ آهيان. آئيندهہ آءُ ان سلسلي ۾ ڪنهن جي ڪابہ ڳالهہ ٻڌڻ لاءِ تيار نہ آهيان. اهو منهنجو ذاتي معاملو آهي. ان سلسلي ۾ ڪنهن کي بہ مون کان پڇڻ جو ڪو حق ناهي." هن چيو "پارٽي پاران مون کي اڳ مليل اختيار جيئن جو تيئن بحال رکيا وڃن.

جيڪڏهن مون کان اهي اختيار واپس ورتا ويا تہ پارٽي نہ هلي سگهندي. توهان ماٺ ڪري منهنجي پويان هلو ۽ پوءِ مون کا رزلٽ وٺو.“ پليجي پنهنجي ان ڪوڙي، بوگس ۽ بي بنياد دليل بازي ذريعي زبردستي مرڪزي ڪميٽي جي اڪثريت جي اصولي مؤقف کي رد ڪري ڇڏيو ۽ پارٽي جي فيصلن ۽ ضابطن کي ميڇڻ، پاڻ ۾ درستي آڻڻ ۽ مسئلن کي جمهوري انداز ۾ ۽ صحت مند نموني حل ڪرڻ بجاءِ صورتحال کي وڌيڪ منجهائي، خراب ۽ بدتر بنائي ڇڏيو.

مرڪزي ڪميٽي جي اجلاس کان پوءِ پليجي صاحب هر هنڌ اهو چوڻ شروع ڪيو تہ ”آءٌ تنظيم ۾ آپريشن ڪلين اَپ ڪندس ۽ سمورن غدارن ۽ سازشين کي ڪچلي ڇڏيندس“. ظاهر آهي تہ پليجي صاحب جي نظر ۾ غدار ۽ سازشي پارٽي جا اهي سينئر ساٿي هئا جن مٿس جائز ۽ اصولي تنقيد ٿي ڪئي ۽ ڪيس صحيح رستي تي هلڻ جا مشورا ٿي ڏنا. هن ڪلم کلا ڪجهہ پارٽي اڳواڻن جا نالا وٺي مٿن غداري جو ٺپو هڻڻ شروع ڪيو. هن تنظيم جي ڪارڪنن ۽ جونيئر ساٿين اڳيان بار بار چيو ”فلاڻا فلاڻا غدار، سازشي ۽ دشمن جا ايجنٽ آهن، انهن پارٽي خلاف سازش ڪئي آهي. ڪين پارٽي مان خارج ڪيو ويندو.“

ڪجهہ ڏينهن کانپوءِ پليجي صاحب پنهنجي مرضي سان حيدرآباد ۾ پارٽي جي ڪجهہ سينئر ساٿين جي هڪ هنگامي گڏجاڻي سڏائي. گڏجاڻي ۾ شامل سينئر ساٿين کي هن مخاطب ٿيندي چيو ”پارٽي ۾ ڪجهہ غدارن سازش ڪئي آهي. انهن کي پارٽي مان خارج ڪيو وڃي.“ پليجي انهن ۾ سنڌي اتحاد جي سيڪريٽري جنرل حسين بخش ناريجي ۽ سنڌي شاگرد تحريڪ جي مرڪزي صدر ڊاڪٽر مصطفيٰ سهاڳ جا نالا ڪنيا. تنهن تي پارٽي جي سينئر ساٿي غلام نبي ڀرائي، پليجي کي مخاطب ٿيندي چيو ”جن ساٿين تي اوهان غداري جو الزام هڻو ٿا تن کي ڳالهائڻ جو ۽ پنهنجي صفائي جو موقعو ڏنو وڃي،“ جنهن

تي پليجي کيس چيو "ان ۾ توکي سازش ۽ غداري نظر نٿي اچي ۽ اجان بہ چيئن ٿو تہ انهن کي صفائي جو موقعو ڏنو وڃي، تون بہ ان سازش ۾ شامل آهين" کيس ڀرڳڙي صاحب چيو "توکي ان طرح سواءِ ڪنهن ثبوت جي ڪنهن پارٽي ساٿي تي غداري جي الزام هڻڻ جو ڪوبہ حق ناهي. اسان توکي پارٽي جو سربراهہ ان ڪري چونڊيو هو تہ تون پارٽي کي وڌائي ويجهائي سگهارو ڪندين. پارٽي ۾ ٻڌي ۽ اتحاد پيدا ڪندين. پر تو پارٽي کي تباهہ ڪري ڇڏيو آهي. تنهن ڪري اسين توکان مطالبو ٿا ڪريون تہ پنهنجي ناڪامي تسليم ڪندي تون فوراً پارٽي جي مرڪزي ڪميٽي تان استيفيٰ ڏي". پليجي ڪاوڙ ۾ ڳاڙهو ٿيندي کيس چيو" توکي ميٽنگ ۾ ڳالهائڻ جو ڪو بہ حق ناهي". ڀرڳڙي چيو "جيڪڏهن ميٽنگ ۾ منهنجي ڳالهائڻ تي پابندي لڳائي ويندي تہ هت منهنجي ويهڻ جي ڪا ضرورت ڪونهي، آءٌ ميٽنگ جو بائيڪاٽ ٿو ڪريان". ان کان پوءِ ڀرڳڙي صاحب اٿي گڏجاڻي واري ڪمري کان ٻاهر وڃڻ لڳو تہ ڪجهہ ساٿين کيس ايلاز منٿون ڪري ويهاريو ۽ پليجي کان مطالبو ڪيو تہ "ڀرڳڙي صاحب کي گڏجاڻي ۾ ڳالهائڻ ڏنو وڃي". گڏجاڻي ۾ موجود هڪ سينئر ساٿي پليجي صاحب کي طنزيہ انداز ۾ چيو "اوهان کي غدارن جي لسٽ تي نظرثاني ڪرڻي پوندي، اها لسٽ اڃا ڪجهہ ڊگهي آهي"! تنهن تي پليجي چيو "آءٌ سڀني غدارن کي ڏسي رهندس"!

ساڳين ڏينهن ۾ پليجي صاحب ايس ايس ٽي جي ڪجهہ نوجوان دوستن کي پاڻ وٽ گهرائي چيو تہ "مصطفيٰ سهاڳ پارٽي خلاف غداري ۽ سازش ڪئي آهي. مون کي ٻڌايو تہ ايس ايس ٽي جي مرڪزي ڪميٽي ۾ مصطفيٰ جا ڪهڙا حامي ۽ ڪهڙا مخالف آهن"؟! ايس ايس ٽي جا اهي نوجوان پليجي صاحب جو اهو انڪشاف ٻڌي حيران ٿي ويا، انهن پليجي کي چيو "ايس ايس ٽي جي مرڪزي صدر تي اسان کي مڪمل اعتماد ۽ ڀروسو

آهي. اسين ڪيس سازشي ۽ غدار نٿا سمجهون. اوهان جو متس جيڪڏهن ڪو الزام آهي تہ اوهان ايس ايس ٽي جي مرڪزي ڪميٽي ۽ پارٽي جي سينئرساٿين جو گڏيل ”نمائنده فورم“ سڏائي ان ۾ اهي الزام ثابت ڪيو“.

هاڻي جڏهن پليجي ڏٺو تہ پارٽي جي ڪجهہ سينئر ۽ ايماندار ساٿين ڪي پارٽي مان ڪڍڻ جي سندس تيار ڪيل سازش ناڪام ٿي رهي آهي ۽ سندس رٿيل پارٽي دشمن ڊرامي جو پردو چاڪ ٿيڻ وارو آهي ۽ سندس اصلي روپ ۽ سينئر ساٿين خلاف لڳايل سندس بي بنياد الزامن جو ڪوڙ سمورن ساٿين اڳيان واٿکو ٿيڻ وارو آهي ۽ پارٽي جي دٻاءَ ڪي ڏسندي، آخر هو پنهنجي بچاءَ لاءِ ايس ايس ٽي ۽ سينئر پارٽي ساٿين جو گڏيل اجلاس پهرين جولاءِ ١٩٩٠ع تي نسيم نگر حيدرآباد ۾ پنهنجي جاءِ تي گهرائڻ لاءِ راضي ٿيو. اجلاس ۾ ايس ايس ٽي جي مرڪزي ڪميٽي ۽ پارٽي جا چونڊ سينئر ساٿي شامل ٿيا. اجلاس ۾ پليجي صاحب ايس ايس ٽي جي مرڪزي صدر تي ساٿيا غداري ۽ سازش جا الزام هنيا. ايس ايس ٽي جي مرڪزي ڪميٽي ۽ پليجي صاحب جي وچ ۾ آمهون سامون چار ڪلاڪ بحث هليو. ايس ايس ٽي جي مرڪزي ڪميٽي پليجي صاحب کان پڇيو تہ ”اوهان وٽ انهن الزامن جي ثابتي ۾ ڪهڙو ٺوس ثبوت آهي؟“ تہ جواب ۾ پليجي گهٽوئي پنهنجي چرب زباني ۽ لفاظي کان ڪم ورتو، پر پنهنجن الزامن لاءِ ڪوبہ ٺوس ثبوت پيش نہ ڪري سگهيو. آخر ۾ جڏهن ايس ايس ٽي جي نوجوانن ڪيس گهٽو سوڙهو ڪيو، تہ پليجو اهڙو ڪڇي جهڙي پٽ! سمورن ساٿين اڳيان پشيمان ٿي مات ڪري ويهي رهيو. آخر ۾ اجلاس ۾ فيصلو ڪيو ويو تہ پليجي صاحب جي الزامن بابت پارٽي پاران هڪ جاچ ڪميشن ويهاري ويندي. ان جي اڳيان جيڪو بہ ڏوهي ثابت ٿيو ان کي سزا ڏني ويندي. جيڪڏهن پليجي صاحب جا الزام غلط ثابت ٿيا تہ ڪيس پنهنجا الزام واپس وٺڻا

پوندا ۽ پارٽيءَ جي فيصلي کي منهن ڏيڻو پوندو. اهو پڻ فيصلو ڪيو ويو ته آئنده پليجو صاحب ڪنهن به ساٿي خلاف ڪٿي به ان قسم جي الزام تراشي نه ڪندو. پر هيڏانهن اجلاس ختم ٿيو ۽ هوڏانهن پليجي وري پنهنجي مهم شروع ڪئي. هن اجلاس ۾ ڪيل فيصلن جي پيچ ڪڙي ڪئي. نه هو پنهنجي الزام تراشي کان باز آيو ۽ نه ئي پارٽي جي جاچ ڪميشن ويهارڻ ڏنائين.

ان صورتحال ۾ جڏهن پارٽي جي سينئر ساٿين ڏٺو ته پليجو صاحب ڪنهن جي ڪابه ڳالهه قبول ڪرڻ ۽ پارٽي جو ڪوبه اصول ۽ فيصلو مڃڻ لاءِ تيار ناهي ۽ ڄاڻي واڻي هٺ ڌرمي پارٽي کي تباهه ڪرڻ جي پويان پيو آهي. ته ان خوفناڪ ۽ سنگين صورتحال تي غور ويچار ڪرڻ ۽ ان جو حل ڳولڻ لاءِ پارٽي جي سينئر ساٿين ١٥ جون تي ٽنڊي محمد خان ۾ هڪ گڏجاڻي ڪئي. جنهن ۾ اهو فيصلو ڪيو ويو ته پارٽي جي بحران کي حل ڪرڻ ۽ سياسي محاذ ”عوامي تحريڪ“ کي بحال ڪرڻ لاءِ، تنظيمي ساٿين جي هڪ ”وسيع نمائنده ڪانفرنس“ گهرائڻ جو پليجي صاحب کان مطالبو ڪيو وڃي. ٻئي ڏينهن گڏجاڻي ۾ موجود سمورا ساٿي شهيد فاضل راهو جي فرزند محمد اسماعيل راهو سان مليا. سندس اڳيان سڄي صورتحال رکيائون ۽ تجويز رکيائون ته هو نمائنده ڪانفرنس گهرائڻ لاءِ پليجي صاحب سان رابطو ڪري ۽ سندس اڳيان ساٿين جو اهو مطالبو رکي. اسماعيل راهو خود انهن مسئلن جي سنگيني کي تسليم ڪندي چيو ته ڪانفرنس گهرائڻ لاءِ هو پليجي صاحب سان تڪڙو رابطو ڪندو. هڪ طرف پليجي سان اختلاف رکندڙ ساٿي پارٽي جي بحران کي حل ڪرڻ جي ڪوشش ۾ مصروف هئا ته ٻي طرف پليجي تنظيم اندر ڇڪتاڻ کي وڌيڪ تيز ڪرڻ ۽ بحران کي وڌيڪ پيچيدو ڪرڻ لاءِ پنهنجي ”جي حضوري ٽولي“ کي ساڻ ڪٺي لاڙڪاڻي، شڪارپور، سکر، خيرپور، جيڪب آباد ۽ سانگهڙ ضلعن جو دورو شروع ڪيو. هن هرهنڌ تنظيمي ڪارڪنن جون

ميٽنگون ڪرائي اتي اختلاف رکندڙ ساٿين کي "غدار" سازشي ۽ "پارٽي جو دشمن" قرار ڏنو ۽ چيو تہ "اهي جتي بہ وڃن ڪين ڪچليو وڃي، ڪين شوٽ ڪيو وڃي ۽ سندن ڪنڌ مروڙيو وڃي". هن اهو پڻ چيو تہ "انهن غدارن سان نہ ڪوئي ملي ۽ نہ سندن ڪا ڳالهہ ٻڌي وڃي".

پليجو جڏهن پنهنجي سموري لڏ سميت لاڙڪاڻي ۾ (١٧ جولاءِ) هو تہ اتي حيدرآباد مان اسماعيل راهو ساڻس فون تي رابطو ڪيو ۽ کيس اختلاف رکندڙ ساٿين جي تجويز مطابق پارٽي جي نمائنده ڪانفرنس گهرائڻ لاءِ چيو. ان تي پليجي، اسماعيل کي چيو تہ "آءٌ ٢٠ جولاءِ تي ايس ايس ٽي جي اڳواڻ عبدالرحمان لاشاري جي چاليهي تي نئون ڪوٽ (ضلعو ٿرپارڪر) ايندس جتي اوهان بہ اچو ۽ ڪانفرنس جي گهر ڪندڙ همراهہ بہ اچن. اتي ڪانفرنس گهرائڻ بابت وڌيڪ ڳالهيون طئي ڪنداسون."

پليجو صاحب شاهہ پور چاڪر کان ٿيندو، جتي هن ڪارڪنن جي گڏجاڻي گهرائي ساڳي ريت اختلاف رکندڙ ساٿين خلاف فراخدليءَ سان زهراوڳاڇيو، ٢٠ جولاءِ تي نئون ڪوٽ ۾ شهيد عبدالرحمان لاشاري جي چاليهي تي پهتو. اتي محمد اسماعيل راهو بہ آيو ۽ وسيع نمائنده ڪانفرنس جي گهر ڪندڙ ساٿي بہ آيا. جلسي جي اختتام کان پوءِ اسماعيل راهو جڏهن پليجي صاحب سان نمائنده ڪانفرنس جو ذڪر ڪيو تہ پليجي اصل موضوع کان لنوائيندي کيس چيو "اوهان سڀاڻي مون سان حيدرآباد ۾ ملو، وڌيڪ ڳالهہ ٻولهہ اتي ڪنداسيون". ٢١ جولاءِ تي اسماعيل راهو پليجي صاحب سان حيدرآباد ۾ سندس نسيم نگر واري جاءِ تي مليو، جتي هن وري پليجي اڳيان نمائنده ڪانفرنس جي گهر دهرائي. پر پليجي اسماعيل کي ان جو ڪو بہ واضح جواب نہ ڏنو.

پليجي سان اختلاف رکندڙ پارٽي جي سينئر ساٿين

پاران پارٽي جي تيزي سان وڌندڙ بحران حل ڪرڻ لاءِ نمائنده ڪانفرنس ڪوٺائڻ لاءِ ورتل ڪوششن ۽ پليجي پاران اهڙي ڪانفرنس ڪان مسلسل لنوائڻ مان صاف ظاهر هو تہ پليجو مطالحتي ڪانفرنس ڪوٺائڻ ۾ قطعي مخلص، سنجيدو ۽ سچو نہ هو. هن پنهنجو هر ڪم وڏي خبرداري سان يڪ طرفہ طور پئي ڪيو. هڪ طرف هن اسماعيل راهو کي پنهنجن اينگهائيندڙ حربن (Delaying Tactics) وسيلي منجهائي رکيو. تہ ٻي طرف انهن حربن مان وقت وٺي اختلاف رکندڙ ساٿين کي ڪچلڻ ۽ کين پارٽي مان خارج ڪرڻ لاءِ ميدان تيار ڪيو.

اختلاف رکندڙ ساٿين کي پليجي جي انهن ناپاڪ ارادن جي سُڌ ان وقت چڱي ريت پئجي وئي جڏهن سندن اڳيان اسماعيل راهو پليجي صاحب جي رويي کان مايوسي جو اظهار ڪيو ۽ جڏهن کين اها خبر پئي تہ پليجي ٢٢-٢٣ جولاءِ تي جنگشاهي ۾ پارٽي ڪانفرنس جي نالي ۾ پنهنجي من پسند ماڻهن جي، هڪ گڏجاڻي گهرائي آهي.

پنهنجي ان سڏايل گڏجاڻي ۾ پليجي صاحب اختلاف رکندڙ ۽ نمائنده ڪانفرنس جي گهر ڪندڙ ساٿين مان ڪنهن کي بہ شرڪت جي دعوت نہ ڏني ۽ نہ ئي اسماعيل راهو کي دعوت ڏني. هن ان گڏجاڻي ۾ پنهنجي مرضي سان جيڪي فيصلا ڪرائڻا هئس سي ڪرايا. گڏجاڻي ۾ پليجي اختلاف رکندڙ ساٿين خلاف نعرا لڳرايا ۽ مٿن لعنتون وجهرايون. اختلاف رکندڙ ساٿين پاران نمائنده ڪانفرنس جي مطالبي کي پوئتي اڇلائڻ ڪانپوءِ پليجي جي سڏايل اها گڏجاڻي نہ آئيني هئي، نہ قانوني ۽ نہ ئي ان ۾ ڪيل سندس فيصلا جمهوري، آئيني ۽ قانوني هئا. دراصل پليجي يڪطرفہ طور پنهنجن مقصدن لاءِ اها گڏجاڻي گهرائي عملاً پارٽي کي ٽوڙڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو هو. ان گڏجاڻي ۾ پليجي صاحب اهو فيصلو ڪيو تہ ”نمائنده ڪانفرنس جي ڪابہ ضرورت ناهي. البت گمراهہ دوست توبهہ تائب ٿي،

ڪوبہ اختلاف رکڻ، تنقيد ۽ مسئلا حل ڪرڻ جي گهر ڪان سواءِ، پنهنجون غلطيون تلسيم ڪن، سندس تابعداري قبول ڪن ۽ اکيون بوٽي سندس پويان هلن تہ انهن لاءِ پارٽي اندر (مات ڪري ويهڻ جي) گنجائش آهي“.

ان کان اڳ جڏهن پليجو صاحب اپر سنڌ جي دوري تي هو (١٨ جولاءِ) تہ اختلاف رکندڙ ساٿين پاران هڪ اخباري بيان جاري ڪيو ويو هو. جنهن ۾ چيل هو تہ ”پارٽي جي سينئر اڳواڻن جو هڪ اجلاس تنبي محمد خان ۾ ٿيو. جنهن ۾ عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ بابت صلاح مشورو ڪيو ويو. ان سلسلي ۾ قطعي فيصلو پارٽي جي بين اڳواڻن سان رابطو ۽ صلاح مصلحت ڪرڻ کان پوءِ ڪيو ويندو“.

جيتوڻيڪ اهو بيان جاري ڪرڻ جو اختلاف رکندڙ ساٿين کي پورو پورو حق هو. پر پليجو صاحب ان تي صفا مچرجي پيو. هن ان بيان کي آڙ بنائي چوڻ شروع ڪيو تہ ”ڏسو مون اڳ ئي چيو هو تہ هي غدار آهن، پارٽي کي ٽوڙڻ گهرن ٿا“، پليجي صاحب پاران اٿاريل اها بي بنياد پروپيگنڊا فقط اختلاف رکندڙ ساٿين کي بدنام ڪرڻ لاءِ شروع ڪئي وئي. جنهن کي ڪٽي پليجي جي ”جي حضوري ٽولي“ هر هنڌ واويلا شروع ڪئي تہ ”هي پارٽي ٽوڙڻ گهرن ٿا“. جڏهن تہ حقيقت اها آهي تہ اختلاف رکندڙ ساٿي آخري ڏاڪي تائين پارٽي کي متحد رکڻ ۽ پارٽي کي بچائڻ لاءِ وسيع نمائنده ڪانفرنس گهرائڻ جون ڪوششون ڪندا رهيا.

پر پليجي صاحب شعوري طرح سان انهن ڪوشش کي ناڪام بنائي ڇڏيو ۽ پارٽي کي ٽوڙڻ لاءِ ميدان هموار ڪيو.

جيتوڻيڪ ان وقت پليجي صاحب جو دفاع ڪندڙ ڪجهہ ساٿي اهڙا بہ هئا جن صورتحال جي سنگيني کي محسوس ٿي ڪيو ۽ سمجهيو ٿي تہ پليجي جي هٺ ڌرمي، انانيت ۽ ضديت پارٽي کي ڪاپاري ڌڪ رسائي سگهي ٿي. تنهن ڪري هنن

ڪنهن حد تائين پليجي صاحب کي حق سچ جي ڳالهه ميڻ، اختلاف ۽ تنقيد برداشت ڪرڻ، غلط روش درست ڪرڻ ۽ پارٽي جي بحران کي ختم ڪرڻ لاءِ پليجي کان نمائنده ڪانفرنس ڪوٺائڻ جي گهر ڪئي. پر جئين ته پليجي صاحب پنهنجي ذهن ۾ اهو طئي ڪري ڇڏيو هو ته ڪانفرنس ڪنهن به صورت ۾ ڪرڻي ناهي. تنهن ڪري هن ان وقت پارٽي اندر پنهنجن نفسياتي حربن وسيلي خوف، هراس ۽ دٻپ جو ماحول پيدا ڪيو ۽ چوڻ شروع ڪيو ته "غدارن، سازشين ۽ باغين جو سرڪچليو ويندو ۽ جيڪي انهن جي حمايت ڪندا تن جو به اهڙو ئي حشر ڪيو ويندو" هن وڌيڪ اهو پڻ چيو ته "پارٽي ڪارڪنن جي اڪثريت مون سان گڏ آهي. اهي به ٽي ماڻهو ٽين ٽين ڪن ٽا جن کي آءُ ٺيڪ ڪري ڇڏيندس. اهي به ائين ئي ختم ٿي ويندا جئين اڳيان غدار ختم ٿي ويا آهن". ان خوف، هراس ۽ نفسياتي دٻاءَ جي ماحول ۾ پليجي صاحب جا طرفدار، اُهي تنظيمي ساٿي جيڪي ڪانفرنس ڪوٺائڻ جي حق ۾ هئا ۽ جن پنهنجي طرفان اهڙيون ڪوششون ٿي ڪيون. تن جي پليجي جي هٺ ڌرمي، آمريت ۽ چالاڪي اڳيان هڪ به نه هلي ۽ سندن ڪوششون ناڪام ٿيون.

٢٢ جولاءِ تي جنگشاهي ۾ پارٽي ڪانفرنس جي نالي ۾ پنهنجي حمايتين ۽ طرفدارن جي گڏجاڻي ڪرڻ ڪانپوءِ پليجي پاران اخبارن ۾ هڪ بيان جاري ڪيو ويو. جنهن ۾ چيو ويو ته "ڪجهه دوست پارٽي جي خلاف ۽ گمراهه ٿي ويا آهن ۽ ڏيڍ چانور جي ديڳڙي چاڙهڻ چاهين ٿا تن کي ڪپي ته اهي پارٽي ۾ واپس موٽي اچن" حالانڪه ٢٢ جولاءِ تي صبح جو پليجو جڏهن نسيم نگر حيدرآباد مان جنگ شاهي ميٽنگ لاءِ وڃي رهيو هو ته ڊاڪٽر مصطفيٰ سهاڳ ساڻس ملاقات ڪئي ۽ کيس گذارش ڪئي ته هو ضد ۽ انا کي ڇڏي پارٽي کي ٽٽڻ کان بچائي، تنهن تي پليجي کيس جواب ڏنو ته "اوهان گلبدين حڪمت يار وانگر

پگوڙن جي گينگ آهيو. اوهان سان نہ ڳالهائيندس“.

جڏهن اختلاف رکندڙ ساٿين ڏٺو تہ پليجي صاحب پارٽي اندر ويهي برابري ۽ اصولن جي بنياد تي ڳالهين ڪرڻ ۽ پارٽي جي وسيع نمائنده ڪانفرنس ذريعي پارٽي جو بحران ختم ڪرڻ جا سڀ دروازا بند ڪري ڇڏيا آهن، هو ڪنهن بہ ساٿيءَ جي تنقيد ۽ راءِ کي سنجيدگيءَ سان ٻڌڻ، سمجهڻ ۽ قبول ڪرڻ لاءِ تيار ناهي ۽ پنهنجي هٺيلي ۽ هوڏي طبيعت ۽ آمرانہ ۽ غير سنجيدہ روش ۾ ترجيترو بہ سڌارو آڻڻ لاءِ تيار ناهي. بلڪ حق ۽ سچ جي ڳالہ ڪندڙ ۽ پارٽي کي بچائڻ جون ڪوششون ڪندڙ ساٿين کي سبق سيکارڻ جون ڌمڪيون پيو ڏي، ۽ جڏهن سڌاري جون ڪوششون ڪندڙ ساٿين ڏٺو تہ محمد اسماعيل راهو بہ پليجي صاحب جي رويي مان مايوس ٿي چڪو آهي ۽ پليجي صاحب پارٽي اندر مصالحت جي ڪابہ گنجائش نہ ڇڏي آهي، تہ ان صورتحال ۾ اختلاف رکندڙ ساٿين جن جي اڳواٽي پارٽي جي سينئر، آزمايل، تجربيڪار ۽ قربانيون ڏيندڙ ساٿين سردار محمد خان مگسي، غلام نبي ڀراٽي، محمد قاسم ميرجت ،حسين بخش ناريجو، ڊاڪٽر ظفر قادري، ڊاڪٽر خليل قاضي، ڊاڪٽر مصطفيٰ سهاڳ، ڊاڪٽر منير پرڳڙي ۽ ٻين ساٿين تي ڪئي، تن ٢٣ جولاءِ تي ٽنڊي محمد خان ۾ پارٽي جو اجلاس ڪوٺايو. جنهن ۾ سڄي سنڌ مان تنظيم جي نمائندن شرڪت ڪئي. اجلاس ۾ عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو. اهو اعلان ٢٤ جولاءِ ٩٠ع جي اخبارن ۾ ڇپيو. عوامي تحريڪ جي مرڪزي آرگنائزنگ ڪميٽي ۽ ان جا عهديدار چونڊيا ويا.

ساڳي ڏينهن (٢٣ جولاءِ تي) شام جو پليجو صاحب پنهنجي حضوري ٽولي کي ساڻ ڪٺي محمد اسماعيل راهو وٽ راهوڪي ويو. هن اسماعيل صاحب کي پنهنجي طرف ڪرڻ لاءِ پنهنجا سمورا حيلا هلايا. ايتري قدر جو پليجيءَ ڪيس ايلاز منٿون

ڪيون ۽ ڪيس شهيد فاضل راهو جو واسطو وجهي چيو "جيڪڏهن تون مون سان گڏ نہ هلندين تہ آءٌ جنگشاهي ۾ وڃي ويهي رهندس ۽ سياست تان رٽائر ٿي ويندس. آءٌ فاضل جو دوست آهيان توڻ منهنجو خيال ڪر" ان قسم جون آزيون نيازيون ڪري نيٺ هو عارضي طرح اسماعيل راهو ڪان پنهنجي حمايت حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ٿي ويو. ٢٣ جولاءِ تي پليجو اسماعيل راهو کي پاڻ سان گڏ وٺي حيدرآباد آيو. ڪيس پريس ڪلب ۾ پاڻ سان گڏ ويهاري پريس ڪانفرنس ڪيائين، جنهن ۾ عوامي تحريڪ (پيلجو گروپ) جو اعلان ڪيائين. پاڻ مرڪزي ڪنونير ٿيو ۽ اسماعيل راهو کي سيڪريٽري جنرل مقرر ڪيائين.

اها سوچڻ جي ڳالهہ آهي تہ جيڪو پليجو ٢٣ جولاءِ تائين بہ ڪنهن سياسي پارٽي ٺاهڻ يا عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ جي حق ۾ نہ هيو. تنهن آخر اختلاف رکندڙ ساٿين پاران عوامي تحريڪ بحال ڪرڻ کان پوءِ ٻئي ڏينهن تي پنهنجي نالي سان عوامي تحريڪ جو اعلان ڇو ڪيو؟

اهو بہ ٿي پئي سگهيو تہ جن ساٿين عوامي تحريڪ جي بحالي جو اعلان پهريائين ڪيو، پليجو صاحب انهن سان گڏجي ويهي ها ۽ هڪ پاسي تنظيمي بحران ۽ مسئلا حل ڪرڻ لاءِ راضي ٿئي ها، ۽ ٻي طرف عوامي تحريڪ جي ٻن ڌڙن ۾ ورهائجڻ جو امڪان بہ ختم ٿي وڃي ها. پر دراصل پليجي صاحب جو اهو مقصد هو ئي ڪونہ. ڪيس اهي ٻئي ڪم ڪرڻا ئي نہ هئا. تنهن ڪري هن ٻئي ڏينهن تي پنهنجي ڪرندڙ ساک کي ٽيڪو ڏيڻ لاءِ عوامي تحريڪ (پليجو گروپ) جو اعلان ڪيو.

عوامي تحريڪ (پليجو گووپ) جي اعلان کان چند ڏينهن پوءِ اسماعيل راهو، پليجي صاحب کي چيو تہ "هاڻي اختلاف رکندڙ دوستن سان ڳالهيون ٻولهيون ڪري ٺاهہ لاءِ ڪوششون

ڪجن“ جواب ۾ پليجي صاحب ڪيس چيو ”اهي دوست ناهن، دشمن آهن، غدار آهن، سازشي آهن، انهن سان ڳالهائڻ يا ناهه جي ڪابه ضرورت ناهي، بلڪ انهن کي ڪچليو ويندو. تون ٻاهر نڪري سڄي سنڌ جو دورو ڪري انهن غدارن ۽ سازشين کي ڪچل ۽ ڪين تهس نهس ڪر“. اسماعيل راهو کي پليجي جو اهو جواب ٻڌي سخت مايوسي ٿي. هن کي پڪ هئي ته ان مسئلي تي پليجي صاحب سان وڌيڪ بحث ڪرڻ پٿرن ڪان پٿر گهرڻ جي برابر ٿيندو. تنهن ڪري هن پليجي کان لاتعلق ٿيڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو. هن پليجي صاحب جي خاص خليفي عالم شاهه کي چيو ”اوهان مون کان جيڪو ڪم وٺڻ چاهيو ٿا. اهو مون کان ڪونه پڇندو. آءُ اختلاف رکندڙ دوستن کي غدار ۽ سازشي نٿو سمجهان. اهي به اوهان وانگر شهيد فاضل جا ساٿي آهن. انهن کي به آءُ اهڙو ئي قابلِ احترام ساٿي سمجهان ٿو، جهڙو اوهان کي. پوءِ آءُ نڪري سڄي سنڌ ۾ انهن جي خلاف مهم ڪيئن هلائيندس ۽ انهن کي غدار ۽ سازشي ڪيئن چوندس. اهو ڪم مون کان ڪونه پڇندو ۽ هاڻي آءُ اوهان سان گهڻو وقت گڏجي نٿو هلي سگهان. ان ڪري مون عوامي تحريڪ (پليجو گروپ) تان استعفيٰ ڏيڻ جو فيصلو ڪري ڇڏيو آهي“. عالم شاهه اسماعيل راهو کي گهڻيون ئي آزيون نيازيون ڪيون ته ”تون اسان جي عوامي تحريڪ تان استعفيٰ نه ڏي“. پر اسماعيل راهو ڪيس هڪ ئي جواب ڏنو ته ”مون اهو فيصلو ڪري ڇڏيو آهي“. ان جي ٻي ڏينهن تي اسماعيل راهو عوامي تحريڪ (پليجو گروپ) تان استعفيٰ ڏيڻ جو اعلان ڪيو. جيڪو سمورين اخبارن ۾ ڇپيو.

اسماعيل راهو جي استعفيٰ کان پوءِ پليجي ۽ سندس گرهه اسماعيل صاحب کان انتقام وٺڻ لاءِ سندس ڪردار ڪشي جي مهم شروع ڪري ڏني. پليجو ۽ سندس ٻولڙيا اسماعيل جي مخالفت ۾ ايترو اڳيان نڪري ويا جو شهيد فاضل راهو مٿان گند

اڇلائڻ ڪان بہ نہ مڙيا. هو چوڻ لڳا ”اسماعيل وڪامجي ويو آهي. هن غداري ڪئي آهي“.

بي طرف اسماعيل صاحب ان پروپيگنڊا جي پرواهہ نہ ڪندي عوامي تحريڪ کي بيهر متحد ڪرڻ ۽ پنهي ڌڙن ۾ مصالحت ڪرائڻ لاءِ ڪوششون شروع ڪري ڏنيون. پليجي سان اختلاف رکندڙ (حقيقي عوامي تحريڪ وارن) ساٿين اسماعيل راهو جي انهن ڪوشش جي آجيان ڪئي ۽ چيو تہ هو برابري ۽ اصولن جي بنياد تي مصالحت ۽ ٺاهہ لاءِ جيڪي بہ ڪوششون ڪندو اهي کين منظور هونديون. ان سلسلي ۾ محمد اسماعيل راهو پيش قدمي ڪري پليجي صاحب سان حيدرآباد ۾ ملاقات ڪئي ۽ سندس اڳيان تجويز رکي تہ ٺاهہ لاءِ هڪ مصالحتي ڪميٽي ٺاهي وڃي جنهن ۾ اسماعيل سميت ٽي ٻيا سينئر ساٿي (جمعو نوحاڻي، مير امان الله ۽ نظام بلوچ) کنيا وڃن. اها ڪميٽي پنهي طرفن جي ساٿين سان ملي ۽ مصالحتي ڪانفرنس ڪرائڻ لاءِ ڪوشش وٺي، پر پليجي صاحب اسماعيل راهو جي ان تجويز کي رد ڪري ڇڏيو ۽ ان جي برعڪس هن پنهنجي گروپ جي ڪجهہ ماڻهن تي مشتمل ڪميٽي ٺاهي ڇڏي. جنهن جو سربراهہ عالم شاهہ کي مقرر ڪيائين. جنهن اسماعيل راهو ۽ ٻين اختلاف رکندڙ ساٿين خلاف گندي اخباري بيان بازي جي مهم شروع ڪري مصالحت ۽ مفاهمت بجاءِ صورتحال کي وڌيڪ خراب ڪري ڇڏيو ۽ محاذ آرائي کي وڌايو. دراصل اهي بيان پليجي صاحب پاڻ لکي پنهنجي حڪم سان (عالم شاهہ جي نالي ۾) جاري ڪيا هئا. چو تہ مصالحت ۽ ٺاهہ جي سلسلي ۾ پليجو صاحب سچو نہ هو. هن فقط ڪارڪنن کي مطئمن ڪرڻ لاءِ پنهنجي نام نهاد مصالحتي ڪميٽي مقرر ڪئي هئي. جنهن وٽ ڪوبہ اختيار ڪونہ هو.

محمد اسماعيل راهو سان سندس مصالحتي ڪوشش جي سلسلي ۾ سهڪار ڪرڻ تہ هڪ طرف الٽو پليجي صاحب ۽

سندس جي حضوري ٽولي اسماعيل راهو کي بدنام ڪرڻ ۽ ڪيس سياسي منظور تان هٽائڻ لاءِ سندس خلاف سخت زهريلي پروپيگنڊا مهم هلائڻ شروع ڪئي.

۹ آگسٽ تي پليجي صاحب غيرقانوني ۽ غيرآئيني طرح حيدرآباد ۾ سنڌي اتحاد جو اجلاس ڪوٺايو. سنڌي اتحاد جو اجلاس سڏائڻ جا مجاز اتحاد جو صدر محمد اسماعيل راهو ۽ سيڪريٽري جنرل حسين بخش ٿاريجو هئا. اتحاد جي انهن مک عهديدارن ۽ مرڪزي باڊي جي ٻين اهم ميمبرن جي غير موجودگيءَ ۾ اتحاد جي ان گڏجاڻي جي ڪابه حيثيت نه هئي. ان غيرنمائنده ۽ غيرآئيني گڏجاڻي ۾ پليجي صاحب پنهنجي چند حمايتن کي ويهاري پاڻ کي اتحاد جو صدر بنايو ۽ پنهنجي هڪ حمايتي کي جنرل سيڪريٽري مقرر ڪيو. ان غير جمهوري انداز ۾ اسماعيل راهو ۽ حسين بخش ٿاريجي کي اتحاد جي اهم عهدن تان هٽائي ۽ اتحاد کي پنهنجي هٿن جو رانديڪو بنائي پليجي دراصل ان ڏينهن ئي سنڌي اتحاد کي پنهنجي هٿن سان دفن ڪري ڇڏيو.

پليجي خلاف چارج شيٽ

عوامي تحريڪ کي ٽوڙڻ ۽ سنڌي اتحاد کي تباهہ ڪرڻ کان پوءِ پليجي صاحب پنهنجي گناهن ۽ جُرمن تي پردو وجهڻ لاءِ پارٽي جي سچار ۽ ايماندار سينئر اڳواڻن خلاف نهايت گندي، زهريلي ۽ ڪريل الزام تراشي جي مهم شروع ڪري ڏني آهي. سندس ڪرائي دار ٻولڙيا الزامن جا ڪارا متن تي ڪنيون گهتي گهتي ۾ هوڪا ڏيندا پارٽي جي سينئر ساٿين خلاف زهراوڳاڇيندا وتن ٿا. انهن ٻولڙين ۾ ڪيترا اهڙا ٻہ آهن جيڪي ٿورو ئي عرصو اڳ خود پنهنجي زبان سان پليجي صاحب کي "لباڙي" "لٽي باز" "چاڙي باز" "ٻهرو پيو" "ڊرامي باز" "ڊيڄو" "ويڪائو" "اذيت پسند" "وحشي" "درندو" "سفاڪ" "خود غرض" "عياش" "ڪرپٽ" "شرابي" "ڪوڙو" "منافق" "سازشي" "مجرم" "غدار" وغيره جهڙا "خطاب" ۽ "القاب" ڏئي چڪا آهن. اهي اڄ سندس پٺسن تي وڪامجي سندس هٿن جا طوطا بنيا، سندس ڪوڙي تعريف جا ڍڪ پري رهيا آهن.

پليجي پنهنجن طوطن کي اها پٽي پڙهائي ڇڏي آهي تہ "پارٽي اندر اختلاف ۽ مسئلا وغيره ڪجهہ نہ هئا. اهي سڀ انهن

غدارن ۽ ايجنٽن جا پيدا ڪيل هئا، جن ايجنسين کان پئسا وٺي پارٽي اندر منهنجي خلاف سازش سٽي هئي“. پليجي صاحب جا پولڙيا سندس تيار ڪيل اها ڪئسٽ ڪنيون هر هنڌ وڄائيندا وتن ٿا ۽ شد مد سان رات ڏينهن پارٽي جي ايماندار، سچار ۽ قربانيون ڏيندڙ اڳواڻن کي غدار ثابت ڪرڻ ۽ مٿن ڪريل، واهيات ۽ غليظ الزام هڻڻ ۾ لڳا پيا آهن.

پليجي صاحب جا طرفدار، پر پارٽي لاءِ دل ۾ ڪجهه درد رکندڙ ۽ اختلاف رکندڙ ساٿين لاءِ پنهنجي دل ۾ ٿورڙو نرم گوشو رکندڙ ڪجهه دوست وري هيءَ ڳالهه ڪن ٿا تہ ”اختلاف رکندڙ ساٿين کي ڪي نظرياتي ۽ اصولي اختلاف نہ هئا. البت معمولي ۽ ننڍڙا اختلاف هئا، جن تان هو رُسي ويا آهن. اهي اختلاف گڏجي ويهي حل ڪري سگهجن ها ۽ پارٽي ٽٽڻ جي نوبت نہ اچي ها“ انهن ٻنهي ڳالهين ۾ گهڻو زور ”نظرياتي“ اختلافن تي ڏنو ويو آهي. ڪن جو وري چوڻ آهي تہ ”ڳالهيون تہ سڀ صحيح آهن، پر تنظيم نہ ٽٽڻ گهرجي“.

سوال اهو ٿو پيدا ٿئي تہ تنظيمن ۾ اختلاف ۽ مسئلا فقط ”نظريي“ جي بنياد تي ئي پيدا ٿيندا آهن ڇا؟ نظرياتي اختلاف ۽ مسئلا ئي فقط بنيادي ۽ اصولي اختلاف ۽ مسئلا هوندا آهن ڇا؟ ۽ پارٽين ۾ اختلاف راءِ، ڇڪتاڻ، بحران ۽ ڏڦي بند جو سبب فقط نظرياتي اختلاف ئي هوندا آهن ڇا؟ دنيا ۾ جيڪي بہ پارٽيون ۽ تنظيمون ٽوڙ ڦوڙ جو شڪار ٿيون آهن، اهي فقط نظرياتي اختلافن جي ڪري ٿيون آهن ڇا؟ ڇا ”تنظيم“ ”پاليسي“ ”حڪمت عملي“ ”طريقہ ڪار“ ۽ ”رويي“ جا مسئلا ۽ اختلاف وڏا ۽ بنيادي نہ هوندا آهن؟ دراصل پليجو ۽ سندس حمايتي پاڻ کي بچائڻ لاءِ ”نظريي“ ۽ ”پارٽي“ جي آڙ وٺن ٿا. نظريي ۽ پارٽي جي نالي ۾ هو پنهنجون پيون غلطيون، اوڻايون، خرابيون، من مستيون، جُرم ۽ گناهہ ڪائي وڃڻ چاهن ٿا. پليجو صاحب تنظيم مٿان پنهنجي آمريت مڙهڻ، پارٽي ادرن کي تباهہ ڪرڻ، تنظيم جي

اصولن ۽ روايتن کي ختم ڪرڻ، تنظيم اندر ٽوليبازي ڪرڻ، اقربا پروري کي جنم ڏيڻ، پنهنجا چمچا ۽ جي حضوري ماڻهو پيدا ڪرڻ، پنهنجي مرضي جون پاليسيون اختيار ڪرڻ، شخصي فيصلا ڪرڻ، موقعي پرستي ۽ سوديبازي واري وات .وٺڻ، تنظيم جي انقلابي روح کي مجروح ڪرڻ، ڪوڙ، مڪر، فريب ۽ ڊرامي بازي کان ڪم وٺڻ، پارٽي اندر پنهنجي شخصيت پرستي کي وڌائڻ، سينئر ساٿين سان نوڪرن کان به بدتر روش اختيار ڪرڻ ۽ سندن عزت نفس تي حملا ڪرڻ، تنظيم اندر بدڪاري ڦهلائڻ، افراتفري، بداعتمادي، انتشار ۽ انارڪي کي جنم ڏيڻ، ڪنهن به ڪم ۽ مقصد کي توڙ تائين پورو نه ڪرڻ، ۽ ايڏهاڪ ازم جو رواج وجهڻ، سنڌ جي سياست ۾ محبت، ڀٽي، ڀائيچاري ۽ اتحاد جي بهترين ريتن کي وڌائڻ ويجهائڻ بجاءِ نفرت، بغض، ڪيني ۽ انا وارين ٻڇڙين رسمن کي جنم ڏيڻ جهڙن ڪمن ڪرڻ ڪانپوءِ به چوي ته "ماٺ ڪري ويهو، اهي سطحي ۽ معمولي ڳالهيون آهن، ڪي وڏا نظرياتي اختلاف ناهن، اهي مسئلا پاڻهي ٺيڪ ٿي ويندا" دراصل ان طرح پليجي صاحب ۽ سندس جي حضوري ٽولي انهن وڏن ۽ غيرمعمولي مسئلن جي اهميت ۽ شدت کان لنوائي انهن جي پردهه پوشي ڪرڻ ٿي چاهي. پر.ان بحراني صورتحال ۾ انهن بنيادي اهميت جي مسئلن کي لڪائڻ پليجي ۽ سندس حمايتي ٽولي جي وس جي ڳالهه نه هئي. اهو ئي سبب هو جو اهي وڏي وڏي هڪ ڏينهن ڌماڪي جي صورت ۾ ظاهر ٿيا.

جيستائين تنظيمن، گروپن ۽ فردن جي وچ ۾ اختلافن جو تعلق آهي، ته اهي مختلف نوعيت ۽ اهميت جا ٿي سگهن ٿا. ڪي سطحي، ثانوي ۽ فروعي هوندا آهن. جن کي آسانيءَ سان حل ڪري سگهبو آهي يا درگذر ڪري ڇڏبو آهي. پر ڪي اختلاف اصولي ۽ بنيادي نوعيت جا هوندا آهن. جن کي جيڪڏهن حل نه ڪيو ويو، ته پوءِ ڪوبه گڏيل معاملو، چاهي اها ڪا

تنظيم هجي، فردن جو گروپ هجي يا گهر، هلي نه سگهندو ۽ ان جو نتيجو لازمي طرح انتشار، بحران ۽ ٽوڙ ڦوڙ ۾ نڪرندو. پليجي صاحب سان سينئر پارٽي ساٿين جا اختلاف ڪي سطحي، ننڍڙا، معمولي ۽ درگذر ڪرڻ جهڙا نه، پر اصولي ۽ بنيادي نوعيت جا هئا. اهي مسئلا پارٽيءَ لاءِ زندگي ۽ موت جا مسئلا هئا. جن جي حل ٿيڻ يا نه ٿيڻ تي تنظيم جي سڄي آئيندي ۽ مستقبل جو دارو مدار هو. اهي سياسي پاليسين، تنظيمي اصولن، ڪم جي طريقه ڪار ۽ رويي جا اختلاف هئا.

پارٽي جا سينئر ساٿي پليجي تي الزام هڻن ٿا ۽ سندس خلاف هيٺين "چارج شيٽ" (فرد جرم) جاري ڪن ٿا ته هن پنهنجين برائين، غلطين، بداعمالن، هٺ ڌرمي، انا، آپيشاهي، آمريت ۽ ناقابل معافي ڏُرمن ۽ ڏوهن سبب نه رڳو عوامي تحريڪ کي ٽوڙيو پر سنڌ جي قومي تحريڪ کي زبردست ۽ ناقابل تلافي نقصان پهچايو.

هيٺ پارٽي ڪارڪنن ۽ سموري عوام اڳيان رسول بخش پليجي جي خلاف تيار ڪيل "چارج شيٽ" پيش ڪجي ٿي:-

(الف) پليجي پارٽي کي نظرياتي ۽ فڪري مونجهاري ۽ بحران جو شڪار بنايو.

١- ١٩٧٨ع کان پوءِ پليجي صاحب پارٽي جي نظرياتي ڪم ۾ ڪو خاص واڌارو نه ڪيو. ١٩٨٨ع جي پارٽي ڪانگريس کان پوءِ هن مرڪزي ڪميٽي کي چيو "انتظامي ڪم اوهان سنڀاليو، مون کي موڪل ڏيو ته جيئن آءُ پارٽي لاءِ نظرياتي، علمي ۽ فڪري ڪم ڪريان". ان وقت هڪ طرف عالمي سطح تي زبردست نظرياتي ۽

فڪري مونجهارا جنم وٺي رهيا هئا ۽ ٻي طرف ملڪ اندر گذريل ڏهن سالن ۾ آيل سياسي، معاشي ۽ سماجي تبديلين جو نئين سر وڏي غور ۽ فڪر سان مطالعو ۽ مشاهدو ڪرڻ ۽ ان جي ڇنڊڇاڻ ڪرڻ جي ضرورت هئي. اسان جي پارٽي پنهنجن سياسي ۽ قومي مقصدن کي حاصل ڪرڻ لاءِ اڳ جيڪا واٽ متعين ڪئي هئي. اڄ عالمي ۽ ملڪي سطح تي تيز رفتار تبديلين ۽ اهم ۽ بنيادي نظرياتي ۽ فڪري مسئلن جي اڀرڻ سبب پليجي صاحب تي سندس ڪنيل ڊيوٽي مطابق اهو قومي ۽ انقلابي فرض عائد ٿيو ٿي ته هو گهري مطالعي ۽ غور کان پوءِ پارٽي ڪارڪنن ۽ عوام جي رهنمائي ۽ فڪري مونجهاري کي دور ڪرڻ لاءِ نظرياتي ڪم ڪري ها. پر هو پارٽي جي ان اهم ۽ بنيادي فرض کان لاتعلق رهيو. جڏهن سال گذرڻ کان پوءِ مونجهارا ۽ مسئلا اچان وڌيا، ته ڪيس ٻيهر سندس ڪنيل ذميواري جي ياد ڏهاني ڪرائي وئي. پر هن پنهنجي روايتي انداز ۾ اهو چئي سيني کي ماٺ ڪرائي ڇڏي ته "توهان ماٺ ڪري ويهو، آءٌ سڀ ڪجهه ٺيڪ ڪري ڇڏيندس"!

٢- گذريل چند سالن ۾ سوشلسٽ دنيا، خاص طور روس، چين ۽ اوڀر يورپ جي ملڪن ۾ آيل زبردست ڌرتي ڌوڏيندڙ تبديليون سڄي دنيا جي عوام لاءِ تمام وڏي ۽ تاريخي اهميت رکن ٿيون. انهن تبديلين سوشلسٽ نظريي، انقلاب، انقلابي پارٽي، سوشلسٽ رياست، طبقاتي جدوجهد، پرولتاري آمريت، جمهوري مرڪزيت، سوشلسٽ اقتصادي نظام ۽ قومي حق خوداختياري جهڙن بنيادي سوشلسٽ تصورن ۽ نظرين بابت اهم ۽ بنيادي نوعيت جا سوال پيدا ڪيا. جيئن ته اسان جي پارٽي جو بنياد انقلابي سائنسي سوشلسٽ نظريي تي ٻڌل هو. تنهن ڪري دنيا ۾ سوشلسٽ ملڪن ۾ آيل انقلابن ۽ تبديلين بابت سوچ ويچار ڪرڻ ۽ انهن مان اٿيل سوالن ۽ مسئلن تي غور فڪر ۽ کوجنا ڪري پارٽي ساٿين ۽ عوام جي رهنمائي لاءِ ڪا واٽ لاهڻ نهايت ضروري ۽

بنيادي ڪم هو.

جڏهن پارٽيءَ جي سينئر ساٿين پليجي صاحب کان ان مونجهاري جو حل ڳولڻ ۽ ڪا واٽ ڏسڻ جي گهر ڪئي ته هن جواب ڏنو "اڃا ڪنهن بہ ملڪ ۽ پارٽي ان مسئلي بابت ڪو بہ دستاويز نہ لاٿو آهي، اڃا صورتحال واضح ناهي، اڃان ڪو بہ آخري فيصلو نہ ٿيو آهي، تہ پوءِ اسين ڪيئن ٿا ڪو دستاويز لاهي سگهون"! پليجي صاحب جو اهو جواب پارٽي ساٿين لاءِ ڪنهن بہ طرح مطمئن ڪندڙ نہ هو. جيستائين ڪا پارٽي، ڪو دستاويز نہ لاهي ۽ جيستائين ڪو آخري فيصلو نہ ٿي، چاهي پوءِ ان ۾ پنج سال يا ان کان بہ وڌيڪ عرصو ڇو نہ لڳي وڃي، تيستائين اسان جي پارٽي ڪهڙو رخ اختيار ڪري، پارٽي جا ڪارڪن ڇا ڪن، ڪهڙي واٽ وٺن؟ جيڪي سوال سندن ذهنن ۾ جنم وٺي رهيا آهن، انهن جو جواب ڪير ڏي؟ نظرياتي، ذهني ۽ فڪري مونجهارو ڪيئن دور ٿئي؟ ان سڄي معاملي ۾ پارٽي ۽ ساٿين جي رهنمائي ڪرڻ بجاءِ پليجي صاحب ڪين اونده ۾ اڇلائي ڇڏڻ کي ترجيح ڏني. ان سلسلي ۾ پليجي صاحب جو اهو مؤقف بہ غلط هو تہ جيستائين ڪو فيصلو نہ ٿيو آهي. تيستائين پارٽي جي ڪا بہ رهنمائي نہ ڪئي وڃي. ان وقت صورتحال جيئن هئي، ان ۾ جيڪي اڻ پوريون، اڻ فيصل ٿيل ۽ غير حتمي ڳالهيون سمجهہ ۾ اچڻ جهڙيون هيون ۽ انهن مان جيڪي بہ امڪاني ۽ عارضي نتيجا نڪري سگهيا ٿي. انهن جي بنياد تي عبوري واٽ متعين ڪري، دستاويز تيار ڪري پارٽي ۾ لاهي سگهيو پئي ويو. سندس اهو چوڻ بہ صحيح نہ هو تہ دنيا جي ڪنهن ملڪ ۽ ڪنهن پارٽي ان بابت ڪو ڊاڪومينٽ نہ لاٿو آهي. ان سلسلي جو سڀ کان اهم ۽ وڏي ۾ وڏو ڊاڪومينٽ تہ گوربا چوف جو ڪتاب "پريسترائيڪا" آهي، جنهن جو هن ڪڏهن پليجي ذڪ بہ ر نہ ڪيو. ٻي طرف روس، چين سميت دنيا جي سمورين پارٽين اندر ان صورتحال بابت زبردست

نظرياتي چڪتاڻ ۽ بحث مباحثا هلي رهيا آهن. ڪانفرنسون ۽ ڪانگريسون ٿيون آهن. مقالا ۽ مضمون لکيا ويا آهن ۽ لکيا پيا وڃن. روسي ڪميونسٽ پارٽيءَ، ڪيوبا جي پارٽي، چيني ڪميونسٽ پارٽي ۽ هندستان جي ڪميونسٽ پارٽي مارڪسٽ پاران دستاويز ۽ مقالا لاٿا ويا آهن. دراصل پليجي صاحب کي ان ڳالهه جو خوف هو ته جيڪڏهن ان بحث کي پارٽي اندر ڇيڙيو ويو ته پوءِ پارٽي جي پراڻي ڍانچي، حڪمت عملي، طريقهء ڪار ۽ قيادت ۾ تبديلي لازمي ايندي ۽ ان جو پهريون ۽ مک نشانو خود هو پاڻ هوندو. تنهن ڪري هن پاڻ کي بچائڻ لاءِ ان بحث مباحثي جا دروازا بند ڪري ڇڏيا.

۴- ۱۵ سالن کان اسان جي پارٽي ان نظرياتي ۽ قومي واٽ تي هلي رهي هئي ته "قومي ۽ طبقاتي" جدوجهد وسيلي ملڪي سطح تي "قومي عوامي جمهوري انقلاب" جي ڏاڪي تي پهچي، پوءِ اتان "سوشلسٽ انقلاب" جي دور ۾ داخل ٿينداسين. ان عرصي دوران پليجي صاحب پارٽي ساٿين کي ڪڏهن به اها ڳالهه نه سمجهائي ته اسان جي ٺوس معاشي، سماجي ۽ سياسي حالتن ۾ "قومي عوامي جمهوري انقلاب" ڪيئن ايندو؟ ان جي شڪل ڪهڙي هوندي؟ ان جا مرحلا ڪهڙا هوندا؟ ان لاءِ ڪهڙي حڪمت عملي، پاليسيون ۽ طريقا اختيار ڪرڻا پوندا؟ گذريل پندرهن سالن دوران ملڪي ۽ عالمي سطح تي جيڪي تبديليون آيون آهن. انهن ۾ پاڪستان جي سياسي، سماجي ۽ معاشي صورتحال ۾ ڪئين نوان سوال اڀريا آهن. مثلاً مستقبل ۾ پاڪستان ۾ سياسي ۽ سماجي انقلاب ڪهڙي فڪر جي روشني ۾، ڪهڙي طريقي سان ۽ ڪهڙي واٽ تي ايندو؟ اڄوڪين حالتن ۾ قومي عوامي جمهوري انقلاب جي واٽ ڪيئن قابل عمل آهي؟ يا اها پنهنجي اهميت وڃائي ويٺي آهي؟ ان ۾ ڪهڙين تبديلين ۽ واڌارن جي ضرورت آهي. پاڪستان جي رياست ۾ سمورين قومن جي

گڏيل ڇوٽڪاري ۽ انقلاب جا امڪان ڪيترا آهن؟ يا هر مظلوم ۽ نندي قوميت کي پنهنجن نوبن سياسي، سماجي ۽ معاشي حالتن ۽ گهرجن پٽاندڙ قومي خود مختياري (يا قومي آزادي) حاصل ڪندي انقلاب جي ضرورت آهي؟ اسان جي حالتن ۾، ايندڙ انقلابن ۾ مختلف سماجي طبقن جو رول ڇا هوندو؟ گذريل ويهن سالن ۾ ملڪ جي زرعي نظام ۾ ۽ هارين جي طبقاتي ۽ سماجي بيهڪ ۽ جوڙجڪ ۾ ڪهڙيون بنيادي تبديليون آيون آهن؟ اسان وٽ ڪهڙو "سماجي-اقتصادي سرشتو" Socio-Economic System حاوي آهي؟ اسان وٽ ايندڙ سياسي ۽ سماجي تبديلين ۾ "طبقاتي جدوجهد" جو رول ڇا هوندو؟ سنڌي قوم جي قومي ڇوٽڪاري جي واٽ ڪهڙي هوندي؟ وغيره اهڙن بنيادي اهميت جي سوالن بابت، جيڪي اڄ جي حالتن ۾ اسان جي ڪارڪنن ۽ اڳواڻن جي ذهنن ۾ هر وقت گردش ڪندا رهن ٿا، پليجي صاحب ڪوبه ڪم نه ڪيو.

۴- "سنڌي عوامي جي قومي اتحاد" جي خاتمي، ان کان پوءِ "سنڌ قومي اتحاد" مان نڪري اچڻ ۽ ۱۹۸۸ع جي چونڊن ۾ بُري شڪست کائڻ کانپوءِ پليجو صاحب سنڌي قوم جي سياسي ۽ قومي جدوجهد کان سخت مايوسي جو شڪار ٿي ويو. سندس صلاحيتون جواب ڏيئي ويون. هو پارٽي ۽ قوم جي رهنمائي جي پوزيشن ۾ ٿي نه رهيو. هن "انقلاب ۽ عوامي جدوجهد" جي واٽ کي خداحافظ چئي موقعي پرستي، سمجهوتي بازي مفاد پرستي ۽ وڏيرڪي سياست جي واٽ ورتي. هن پارٽي جي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن کي فقط هوائي نعرن، سبزباغن، ۽ ڪوڙن ڏٽن جي آسرن تي هلائڻ شروع ڪيو. انقلاب، قومي ڇوٽڪاري، سنڌي عوام ۽ سندن قوت مان هن جو ويساهه کڄي ويو.

"اليڪشن ۸۸" هارائڻ کانپوءِ پليجي صاحب ۲ اپريل ۱۹۹۰ع تي ٺٽي ۾ هڪ افطار پارٽي ۾ تقرير ڪندي اعلان ڪيو ته "سنڌي قوم بزدل ٿي چڪي آهي، سنڌي ماٺهو بنيادي طرح پنهنجي

وجود جي جنگ هارائي چڪا آهن، هاڻي سنڌين کي ڪو اتفاقي حادثو ئي بچائي سگهي ٿو" ان افطار پارٽي ۾ ئي جا پڙهيل ڳڙهيل ماڻهو، اديب، وڪيل، ڊاڪٽر، شاگرد، صحافي ۽ قومي ڪارڪن جهجهي تعداد ۾ موجود هئا. پليجي صاحب جو اهو ئون انڪشاف ٻڌي سڀ ماڻهو حيران ٿي ويا. بقول ڪجهه دوستن جي، ته سنڌن مٿان ڄڻ بجلي ڪري پئي. سڄي سنڌ ۾ پليجي صاحب جي ان بيان کان پوءِ ڪارڪنن ۾ افراتفري، مايوسي ۽ بددلي جي فضا پيدا ٿي. چند ئي ڏينهن کانپوءِ جنگشاهي ۾ پارٽي ساٿين جي هڪ نمائنده ڪانفرنس منعقد ڪئي وئي. جنهن ۾ سڄي ڪانفرنس پاران پليجي صاحب جي ان بيان ۽ موقف تي سخت تنقيد ڪئي وئي. پر پليجي تي ان جو ڪو به اثر نه ٿيو. هن جي لاءِ ڄڻ ته ڪجهه ٿيوئي ڪونه هو.سندس منهن تي پشيماني جو ڪوبه اظهار نه هو. هو پنهنجي غلطي قبول ڪرڻ ۽ پنهنجي غلط موقف تان دستبردار ٿيڻ بجاءِ ان موقف تي ڳنڍ ڏئي ويهي رهيو ۽ چيائين "منهنجو موقف صحيح آهي. آءُ ڊاڪٽر آهيان مون کي خبر آهي ته مريض لا علاج آهي ۽ اهو ڪڏهن مرندو"! سندس ڳالهين ۽ دليل بازي جو انداز اهڙو هو، ڄڻ هاڻي بس سنڌي قوم اجهو مري ختم ٿيڻ واري آهي ۽ مٿس رڳو قُلَ پڙهڻ جي دير آهي! پليجي صاحب جي ان انداز، طريقي ۽ رويي سڄي پارٽيءَ ۾ هڪ زبردست مونجهاري، مايوسي،۽ بحران جي ڪيفيت پيدا ڪئي. ساڳين ئي ڏينهن ۾ پليجي صاحب جي رويي، هلت ۽ ڇهري مان ائين معلوم ٿيو ته ڄڻ ڪيس سنڌي قوم کان سخت چڙ ۽ نفرت پيدا ٿي هجي. هن عام ڪچهرين ۽ گڏجاڻين ۾ وڏي شد مد سان سنڌي ماڻهن کي ڄٽ، جاهل، احمق، بيوقوف، جانور وغيره جهڙن لقبن سان نوازڻ شروع ڪيو. سنڌي قوم کي ان طرح گهٽ وڌ ڳالهائڻ مان ظاهر هو ته پليجو ذهني طرح ٿڪي، مفلوج ٿي، شڪست کائي چڪو هو.

۵-ڪجهه ڏينهن گذرڻ کان پوءِ پليجي صاحب ٿٽي ۾ ڪيل

تقرير بابت پنهنجي صفائي پيش ڪرڻ ۽ پنهنجو دفاع ڪرڻ لاءِ اخبار عوامي آواز ۾ "هاڻ سنڌين جو ڇا ٿيندو؟" نالي سان مضمونن جو سلسلو شروع ڪيو. جنهن جون سمورين قسطون پوءِ رسالي "تحريڪ" ۾ گڏائي ڇپايون ويون. انِ مضمون ۾ پليجي صاحب سنڌي قوم تي هڪ ٻيو زخم لڳايو. هن لکيو "سنڌ جي ويڙهو قوت جو ٩٩ سيڪڙو به انهن مهربانن ۽ قدردانن جي حوالي آهي. سمورين اخباري ۽ ڪتابي تحريرن ۽ جلسن جلوسن ۾ ڪيل سمورين تقريرن جي باوجود سنڌ جو ٩٩ سيڪڙو ماڻهو سرڪاري ۽ غيرسرڪاري پوتارن جا ماڻهو ٿيا وينا آهن. پوتار چوندو ته سڄي پاءُ ڪي به ڪهي رکبو ۽جي حڪم ڪندو ته ماءُ جي يار کي به سلام ڪبو. جيئن پوتار چوي تئين ڪبو" (رسالو تحريڪ اپريل مئي، ١٩٩٠ع ص ٨) پليجو صاحب اڳ ۾ سنڌي قوم کي سمورن امڪاني خراب ۽ گندن لقبن سان نوازي چڪو هو، باقي هڪ گار رهيل هئي سا به هن ڪين ڏئي ڇڏي! باقي پنيان رهيو ڇا! هن سنڌي قوم جي باري ۾ اهو قوم دشمن فاسفو پيش ڪري ڪنهن جو ڪم ٿي ڪيو؟ ٩٩ سيڪڙو مظلوم سنڌي عوام جو يا سنڌين جي ازلي ويرين جو؟ ڪو سچو انقلابي، عوام دوست ۽ وطن دوست اڳواڻ پنهنجي قوم کان ايڏو مايوس ٿي، ان کي اهڙيون گاريون ڏئي سگهي ٿو؟ دراصل پليجي صاحب ڄاڻي واڻي سنڌي ماڻهن بابت پنهنجي ان خود ساخته سوچ کي وڌايو ۽ ڦهلايو ٿي، ته جيئن سنڌي قوم جي جدوجهد ۽ ڇوٽڪاري تان ماڻهن جو ايمان کڄي وڃي. هن ١٩٩٠ع جي اليڪشن مهم ۾ ٿتي ۾ تقريرن ۾ چيو ته "سنڌي ماڻهن جي دماغن ۾ چرس پريل آهي"!

(ب) پليجي موقع پرستي ۽ مفادپرستي واري لائين ۽ پاليسيون اختيار ڪري پارٽي کي نقصان رسايو.

٦-١٩٨٨ع کان ٩٠ع تائين پليجي صاحب جي سياسي پاليسين ۾ ڪوبہ توازن نہ رهيو. سندس اختيار ڪيل هاجيڪار لائين سبب پارٽي جي وقار کي زبردست ڌڪ رسيو. هڪ طرف هن سنڌي وطن دوست قومپرست ڌرين سان لاڳاپا خراب ڪري ڇڏيا ۽ انهن ڏانهن سخت گيرپاليسي اختيار ڪري، سنڌي ماڻهن جي اتحاد کي زبردست ڇيهو رسايو، تہ ٻي طرف حڪمران طبقي ڏانهن ٿڌي ۽ نرم پاليسي اختيار ڪئي ۽ انهن وٽ پنهنجي اهميت ۽ اگهہ وڌائڻ لاءِ سندن اڳيان جهڪي پيو. هن پارٽي جي سياسي پاليسين جي باري ۾ پارٽي ادارن سان صلاح مشوري ۽ سندن اجازت کان سواءِ جيئن کيس سمجهہ ۾ آيو ٿي، تيئن شخصي فيصلا ڪيا ٿي.

پليجي صاحب جي پيپلز پارٽي ڏانهن پاليسي ۾ بہ شروع کان وٺي توازن نہ رهيو آهي. پ پ پنهنجين موتمار غلطين سبب جڏهن بہ ڪنهن سنگين بحران ۾ ڦاسندي آهي تہ پليجو صاحب پ پ جي قيادت وٽ پاڻ وڻائڻ لاءِ، پنهنجي سموري لڏ سميت ان جي مدد لاءِ پهچي ويندو آهي. آخر ۾ وري پ پ کيس استعمال ڪري اڇلي ڇڏيندي آهي. هن پ پ جي شروعاتي ڏينهن ۾ ڀٽي صاحب جي تعريف جا ڍڪ ڀريا ۽ سندس پارٽي ۾ شامل ٿيڻ کانسواءِ سندس صلاحڪار ٿيڻ چاهيو ٿي، پر ڀٽي صاحب کيس گهٽي اهميت نہ ڏني.

١٩٨٨ع جي چونڊن ۾ پ پ کان سيٽ ملڻ جي آسري تي پليجي صاحب سنڌ قومي اتحاد کي ڇڏي ڏنو. پر جڏهن بينظير ڀٽو صاحبہ کيس سيٽ نہ ڏني تہ هن بظاهر پ پ تي وڏا

چوهه چنبڊيا ۾ پ پ خلاف "جهاد" جو اعلان ڪيو، پر پ پ کي اقتدار ملڻ کانپوءِ آهستي آهستي پ پ سرڪار سان لائين ٺاهڻ شروع ڪيائين. نيٺ هڪ ڏينهن بينظير ڀٽو صاحبه وٽ وڃي سلامي ٿيو ۽ وٽس سرخرو ٿيڻ ۾ ڪانئس مفاد حاصل ڪرڻ لاءِ ٺهن چوٽيءَ جا زور لڳائڻ لڳو. اسلام آباد ۾ سندس اڪثر وقت سابق وزيراعظم بينظير ڀٽو صاحب سان ملاقات لاءِ ٽائيم وٺڻ ۾ سندس وزيرن جي اڳيان پويان ٿيڻ ۾ گذريو ٿي. هڪ دفعي پليجي صاحب اسلام آباد ۾ پارٽي جي ڪجهه سينئر ساٿين جي موجودگيءَ ۾ ملڪ قاسم کي بينظير ڀٽو کان ملاقات جو وقت وٺي ڏيڻ لاءِ منٿون ڪندي چيو "اسان ته اوهان جا بهترين ايجنٽ آهيون. پر بينظير کي اسان کي استعمال ڪرڻ نٿو اچي"! نيٺ پليجي صاحب جي انهن ڪوششن هٽي هنڌ ڪيو ۽ بينظير صاحبه سان سندس ٻه ٽي ملاقاتون ٿيون. پوءِ هن هڪ ڏينهن اوچتو انڪشاف ڪيو ته "بينظير ڪيس غير اعلانيه مشير بنايو آهي". ان ڳالهه تي هو خوشيءَ ۾ نه پئي ماپيو. ان وقت چيائين ته "اڳ ٽائيم پئي وڃايوسون، هاڻي وڏا فائدا ٿيندا"! عوامي نيشنل پارٽي ڇڏڻ کانپوءِ زرداري صاحب ۽ پليجي صاحب جي وچ ۾ لاڳاپا ڪجهه وقت خراب رهيا. پر پ پ سرڪار ۾ زرداري صاحب کي اهم عهدو ملڻ کانپوءِ پليجي صاحب زرداري کي ريجهائڻ لاءِ جتن ڪرڻ شروع ڪيا. نيٺ زرداري سان تعلقات بهتر ٿيڻ کانپوءِ پليجي صاحب پارٽي جي هڪ اهم نوجوان ساٿي کي زرداري جي حوالي ڪري ڇڏيو، جنهن کي زرداري پنهنجو پي-آر-او ڪري رکيو. جڏهن بينظير ڀٽو جي خلاف عدم اعتماد جي تحريڪ اٿاري پئي وئي ته پليجي بيان ڏنو ته "جيڪو عدم اعتماد جي تحريڪ ۾ بينظير جي خلاف ووٽ ڪندو، اهو ون يونٽ ٺهرائڻ وارن کان به وڌيڪ غدار ليکبو". هن چيو ته "بينظير جي مدد ڪرڻ لاءِ آءُ جي ايم سيد ۽ ممتاز ڀٽي کي به منٿ ڪرڻ لاءِ تيار آهيان"!

پليجي صاحب پيپلز پارٽي ۽ بينظير صاحبہ لاءِ اهي سڀ ڪم ڪانئس مالي فائدا حاصل ڪرڻ لاءِ ڪيا. ڪيس پ پ کان ميمبري يا سينيٽري ملڻ جو بہ آسرو هيو. پر اهو سڀ ڪجهہ حاصل ڪرڻ لاءِ پليجو صاحب پنهنجي عزت ۽ وقار بہ وڃائي ويٺو ۽ پارٽي جي سڃاڻپ ۽ ساک بہ.

۷-پليجو صاحب هڪ طرف پ پ سان دوستي جو ڍونگ رچايون ويٺو هو. تہ ٻي طرف سي-او-پي ۽ نوازشريف ٽولي وٽ پنهنجو اگهہ وڌائڻ لاءِ انهن سان لائين ڳاهڻ ۾ لڳو پيو هو. هن جون ۹۰ع ۾ غلام مصطفيٰ جتوئي صاحب جي گهر وڃي ساڻس ملاقات ڪئي ۽ پنهنجي پٽ لاءِ آمريڪا جي ويزا وٺي ڏيڻ لاءِ کيس عرض ڪيو. هن ڪراچي ۾ جنرل اسلم بيگ جي ڌيءَ جي شادي جي وليمي ۾ شرڪت وقت نوازشريف سان ملاقات لاءِ ڪوشش ڪئي، پر کيس ان ۾ ڪاميابي نصيب نہ ٿي. جولاءِ ۹۰ع جي آخر ڌاري جڏهن سي-او-پي جو وفد حيدرآباد آيو تہ هن سابق وزيراعليٰ سنڌ آفتاب شعبان ميراڻي جي حڪم تي ريسٽ هائوس ۾ وڃي پنج ڪلاڪ نوازشريف جو انتظار ڪيو. پر نوازشريف اتي نہ آيو. پليجي پيرپاڳاري سان پڻ ملڻ جي ڪوشش ڪئي پر هو ساڻس نہ مليو.

ان عرصي دوران پليجي صاحب کان ٻيا سڀ ڪم وسري ويا، سندس اهم مقصد اقتدار جي ايوانن تائين رسائي حاصل ڪري، حڪمران ٽولن جي خوشامد ۽ چاپلوسي ڪري، شخصي ۽ مالي مفاد حاصل ڪرڻ وڃي رهيو. سندس ڪردار هڪ قوم پرست، ترقي پسند پارٽي جي اڳواڻ بدران حڪمرانن جي ٽپالي وارو وڃي رهيو.

۸- پليجي صاحب نہ رڳو پيپلز پارٽي ۽ نوازشريف ٽولي ڏانهن سوديبازي ۽ موقع پرستي واري لائين اختيار ڪئي. پر ڪن قوتن جي هدايتن تي سنڌي ماڻهن جي قاتل دهشت گردن سان

ٿاهہ جي راهہ هموار ڪرڻ شروع ڪئي. ان سلسلي جي پهرين ڪڙي مارچ ١٩٩٠ع ۾ لاهور ۾ ايم.ڪيو ايم جي اڳواڻ الطاف سان سندس ملاقات هئي. هن اهو چئي ان ملاقات جي صفائي پيش ڪئي تہ اها لاهور ائيرپورٽ جي وي آءِ پي لائونج ۾ اتفاقي ملاقات هئي. دراصل اها ملاقات اتفاقي نہ، پر اڳواٽ طئي ٿيل پروگرام مطابق ٿي هئي. جنهن ۾ پليجي ۽ الطاف جي وچ ۾ راز نياز جون ڳالهيون ٿيون. الطاف ڪيس عزيز آباد اچڻ جي دعوت ڏني ۽ هنُ الطاف کي جنگشاهي اچڻ جي دعوت ڏني. ويجهڙ واري عرصي ۾ پليجي صاحب باقائدي ايم ڪيو ايم سان ڳالهيون ۽ ٺاهہ ڪرڻ جو نظريو پيش ڪيو. ٢٠ جولاءِ ٩٠ع تي ٽنڊو ٺوٽ ۾ شهيد عبدالرحمان لاشاري جي چاليهي تي تقرير ڪندي هن چيو "جيڪي ماڻهون چون ٿا تہ مهاجرن سان ڳالهيون نہ ڪبيون اهي غدار آهن، جيڪڏهن ڳالهيون ڪرڻيون پيون تہ عزيز آباد ۾ بہ وڃي ڪنداسون". ٢٣ جولاءِ تي حيدرآباد ۾ پريس ڪانفرنس ۾ صحافين پاران پڇيل هڪ سوال جي جواب ۾ هن چيو "مهاجرن سان مذاڪرات ڪري سگهجن ٿا"! ان ماڻهوءَ جي قول ۽ فعل تي ڪنهن کي اعتبار رهندو، جنهن اڳ انهن کي غدار ٿي چيو، جن ايم ڪيو ايم سان مذاڪرات ٿي ڪيا (ايس اين اي وارا) ۽ هاڻي انهن کي غدار چئي رهيو آهي جيڪي ايم ڪيو ايم سان مذاڪرات نٿا ڪن! دراصل ڪيس "مٿان" جڏهن، جهڙي لائين اختيار ڪرڻ لاءِ چيو وڃي ٿو. هو تيئن ڪري ٿو.

٩- پليجي صاحب گذريل ويجهڙائي واري عرصي ۾ فوجي جنرلن سان غيرمعمولي حد تائين تعلقات وڌائي ڇڏيا. ڪراچي جي ڪورڪمانڊر ۽ حيدرآباد جي جي-او-سي سان سندس اڪثر ملاقاتون ڪنهن کان بہ ڳجهيون نہ رهيون! نہ رڳو ايترو پر هو فوجي جنرلن کي پنهنجو دوست، يار، ۽ سنڌين جو گهڻ گهرو ثابت ڪرڻ لڳو. سندس جي حضوري ٽولو سندس جنرلن سان دوستي تي فخر ڪرڻ لڳو ۽ چوڻ لڳو تہ "اها سنڌي قوم جي

خوش قسمتي آهي جو پليجي صاحب فوج سان تعلقات وڌايا آهن"! پليجو جنرلن جي "پسنديده شخصيت" بڻجي ويو. اهو ڏينهن خالي نہ هو جڏهن روبرو يا ٽيليفون ذريعي سندس جنرلن سان رابطو نہ ٿيندو هجي. پليجي صاحب جي باري ۾، سندس فوج سان ڳجهن ناتن بابت، اڳ جيڪي ڪجهہ چيو ٿي ويو. هاڻ ڪافي ماڻهن کي ان ۾ حقيقت نظر اچڻ لڳي. هر ڪو پنهنجين اکين سان اهو ڏسي رهيو هو. ماڻهن لاءِ اها ڳالهہ پڻ اچرج جوڳي آهي تہ پليجي صاحب کي ڪوٽ لکپت جيل مان ميو اسپتال لاهور شفٽ ڪرڻ ڪانپوءِ اتي کيس وي-آءِ-پي سهوليتون ڏنيون ويون. جتي پنجاب جي گورنر جنرل جيلاني (جيڪو اڳ آءِ-ايس-آءِ جو ڊائريڪٽر جنرل پڻ رهي چڪو هو) ساڻس ملاقات ڪئي. هو اڪثر کيس تحفا ۽ گلدستا موڪليندو هو. ١٩٨٨ع ۾ سابق وزيراعظم جوڻيجي پاران اسلام آباد ۾ افغان مسئلي تي ڪوٺايل ڪانفرنس ۾ پليجي مطالبو ڪيو تہ ڪانفرنس ۾ فوجي جنرلن کي گهرائي افغان مسئلي بابت سندن موقف ٻڌو وڃي. جنهن تي کيس سياسي اڳواڻن زبردست تنقيد جو نشانو بنايو. پليجي صاحب جيل مان نڪرڻ ڪانپوءِ ڪڏهن بہ فوج جي خلاف بيان نہ ڏنو. بلڪ فوج لاءِ ماڻهن جي دل ۾ نرم گوشو پئدا ڪرڻ جي ڪوشش ڪيائين!. انهن سمورن ڪڙين کي ملائڻ ڪانپوءِ ماڻهو سندس ڪردار کي وڏي شڪ جي نگاهہ سان ڏسن ٿا.

(ب) پليجي پارٽيءَ ادارن کي تباهي جي منزل تي رسايو.

١٠- پليجي صاحب اسان جي اڳواڻن، ڪارڪنن ۽ عوام جي ڪئين سالن جي جدوجهد ۽ پگهر جي پورهيي سان جڙيل اسان جي انقلابي پارٽي جي تقدس کي پائمال ڪيو. هن پارٽي، ان جي

چوندي‌ل اعليٰ ادارن ۾ سينئر ساٿين جو مذاق اڏايو. هن چيو "پارٽي نالي ڪابہ شيءِ موجود ناهي، پارٽي فقط رسول بخش پليجي جو نالو آهي" هن چيو .سنڌي تنظيم Use Less (يعني بيڪار) آهي، ادارا بوگس ۽ ڊميون آهن، ادارن ۾ ويٺل سينئر ساٿي چٽ، جاهل، احمق ۽ گند جو ڍير آهن، انهن ۾ منهنجي ليول جو ڪوبہ ڪونهي. ان جي گڏجاڻين مان ڪوبہ نتيجو نہ نڪرندو". هو ادارن جون گڏجاڻيون گهرائڻ، انهن ۾ شرڪت ڪرڻ ۽ گڏيل فيصلا ڪرڻ کي فضول شيون سمجهڻ لڳو. ڪڏهن ڪڏهن، جيڪڏهن وڏيڪ زور پوڻ ڪان پوءِ، مجبوراً ادارن جي گڏجاڻين ۾ ايندو هو تہ آرام سان ليٽي پوندو هو، يا پنهنجي مطلب ۽ دلچسپي جون بہ چار ڳالهيون ڪري، پوءِ چوندو هو "منهنجي طبيعت ٺيڪ ناهي آءُ هلان ٿو" ۽ اڌ گڏجاڻي مان هليو ويندو هو. هو پارٽي جي اعليٰ ادارن جو سربراهہ هو. سندس ان عدم دلچسپي ۽ غيرحاضري سبب ادارا مفلوج ٿي ويا. جو تہ پليجي ۽ سندس جي حضوري ٽولي اهو پڻ رواج وجهي ڇڏيو هو تہ جنهن ميٽنگ ۾ پليجو نہ هجي ان جي ڪا حيثيت ۽ اهميت نہ هوندي. فيصلي ڪرڻ جا سڀ اختيار پليجي وٽ مخصوص ٿيل هئا. ٻين سينئر ساٿين وٽ ڪو بہ اختيار نہ هو.

١١- پليجي صاحب پارٽي جي برادر محاذن ۾ بي جا مداخلت ڪري انهن کي پڻ نقصان پهچايو. سنڌي هاري تحريڪ جي مرڪزي ڪميٽي ۾ پليجي پاڻ کي ۽ پنهنجي چند من پسند ماڻهن کي ميمبر ڪري رکيو، پر سڄو سال نہ هن ۽ نہ سندس من پسند ماڻهن هاري تحريڪ جي مرڪزي ڪميٽي جي گڏجاڻين ۾ شرڪت ڪئي ۽ نہ ئي هاري تحريڪ جي ڪا مدد ۽ رهنمائي ڪئي. سنڌياڻي تحريڪ ۽ سنڌي گرلس اسٽوڊنٽس آرگنائيزيشن (SGSO) کي هن فقط پنهنجي ذات جي چوگرد گهمايو، انهن ۾ ٽوليبازي ڪري انهن کي تباهہ ڪيو. سنڌي شاگرد تحريڪ جي مرڪزي اڳواڻ تي ڪوڙي الزام تراشي

ڪري هن کي تنظيم مان ڪڍڻ جي سازش ڪئي. هن ايس ايس ٽي ۾ ٽوليبازي ڪئي ۽ پنهنجي من پسند ۽ جي حضوري لابي پيدا ڪري ۽ پنهنجا من پسند عهديدار ٿاڦي ايس ايس ٽي کي زبردست انتشار ۽ ٽوڙڦوڙ جو شڪار بنايو. پارٽي جي برادر محاذن جي وچ ۾ رابطو پيدا ڪرڻ ۽ انهن جا گڏيل مسئلا حل ڪرڻ لاءِ هڪ "مرڪزي رابطا ڪميٽي" ٺهيل هئي. پليجي صاحب شروع کان پاڻ کي ان ڪميٽي جو "صدر" بنائي رکيو هو. مسئلن کي تيزي سان اڪلائڻ لاءِ ان ڪميٽي جا اجلاس مهيني مهيني لازمي ٿيڻا هئا. پر سڄي سال ۾ پليجي صاحب ان ڪميٽي جي هڪ اجلاس ۾ ٻه وري شرڪت ڪئي. جڏهن تنظيم اندر مسئلا وڌي ويا ته انهن تي غور ويچار ڪرڻ لاءِ ٢٢ جون ١٩٩٠ع تي ان ڪميٽي جي گڏجاڻي رکي وئي. پر پليجي صاحب پنهنجي مرضي سان ان گڏجاڻي کي ملتوي ڪري ڇڏيو.

١٢- سنڌ قومي اتحاد مان نڪري اچڻ ڪانپوءِ پنهنجي سياسي ساک کي بحال ڪرڻ ۽ بچائڻ لاءِ پليجي صاحب پنهنجين ٽي تنظيمن کي ملائي "سنڌي اتحاد" جوڙيو. هن پاڻ کي اتحاد جو "قائد" "سرواڻ" ۽ "باني" چوائڻ شروع ڪيو. هن ٻين تنظيمن جيان سنڌي اتحاد کي به پاڻ وٽ يرغمال بنائي رکيو. هن سنڌي اتحاد جي مرڪزي صدر اسماعيل راهو ۽ جنرل سيڪريٽري حسين بخش ناريجي سان اهم معاملن تي صلاح مشورو ڪرڻ کي فضول ٿي سمجهيو. هن چاڻي ٻجهي کين نظر انداز ڪندي، کين اهو محسوس ڪرايو ته پليجي اڳيان سنڌن ڪا حيثيت ڪانهي. هن سنڌي اتحاد جي مرڪزي ميمبرن ۽ عهديدارن سان غلط ۽ افسوس جوڳو رويو اختيار ڪري، اتحاد جي سرگرمين مان سنڌن دلچسپي ختم ڪري ڇڏي ۽ اتحاد کي عملاً ناڪاره بنائي ڇڏيو. کيس بار بار سنڌي اتحاد جي مرڪزي ڪميٽي ۽ مرڪزي ڪائونسل جو اجلاس ڪوٺائڻ ۽ ان ۾ اتحاد جا مسئلا ۽ جدوجهد جي لائين طئي ڪرڻ لاءِ عرض ڪيو ويو. ڪافي

ڪوششن ڪان پوءِ اتحاد جا ٻہ اجلاس طئي ڪيا ويا. پر هر دفعي هن اهي اجلاس ملتوي ڪري ڇڏيا. تہ جيئن اتحاد جي ميمبرن ۽ عهديدارن جي سوالن ۽ تنقيد کان بچي وڃي. هو اتحاد سان لاڳاپيل سياسي معاملا پنهنجي هٿ ۾ رکندو هو، ان سلسلي ۾ مرڪزي ميمبرن ۽ عهديدارن کي ڪابہ اهميت نہ ڏيندو هو. جڏهن ۷ جون ۹۰ع تي سابق وزيراعلي سنڌ ميراڻي پاران ڪراچي ۾ امن ڪانفرنس سڏائي وئي تہ ان ۾ سنڌي اتحاد کي بہ دعوت ڏني وئي. پر ان ۾ پليجو اتحاد جي مرڪزي عهديدارن کي ساڻ وٺي وڃڻ بجاءِ پنهنجن من پسند ماڻهن کي وٺي ويو؛ لاهور ۾ جنگ فورم پاران ڪوٺايل يڪجهتي ڪانفرنس ۾ بہ هو اتحاد جي عهديدارن کي وٺي وڃڻ بجاءِ پنهنجين دل گهرين ماڻهن کي وٺي ويو.

١٣- پليجي صاحب تنظيم اندر ادارن ۽ ڪميٽين جي اهميت ختم ڪري فردن جي اهميت وڌائي. ادارن ۽ ڪميٽين جي حوالي سان ٿيندڙ فيصلن بجاءِ انفرادي ۽ شخصي فيصلن جو رواج وڌو. هن ادارن ۽ ڪميٽين کي مضبوط ڪرڻ بجاءِ "انچارج سسٽم" جو رواج وڌو. جيڪي اهم ڪم ادارن کي ڪرڻا هئا اهي هن جونيئر، ناتجربيڪار ۽ پنهنجي پسند جي فردن جي حوالي ڪيا. جنهن ڪري سڄي تنظيم عدم توازن، ڇڙواڳي ۽ انتشار جو شڪار ٿي وئي ۽ ساٿين ۾ هڪ ٻئي جي خلاف بداعتمادي جي فضا جنم ورتو. سنڌس مقرر ڪيل جونئير ۽ ناتجربيڪار فردن پنهنجا ڪم ۽ ذميواريون پوريون نہ ڪيون. اهڙي طرح سنڌس رائج ڪيل انچارج سسٽم بري طرح ناڪام ثابت ٿيو.

١٤- پليجي صاحب تنظيم اندر جمهوري اصولن ۽ روايتن جو خاتمو ڪري پنهنجي آپيشاهي قائم ڪئي. هن تنظيم اندر مثبت ۽ جائز اختلاف راءِ کي ڪچليو. هن سمورا اختيار پنهنجي ذات ۾ مرڪوز ڪري ڇڏيا. هن جمهوري ۽ گڏيل فيصلا ڪرڻ بجاءِ تنظيم تي شخصي فيصلا مڙهڻ شروع ڪيا. هن پنهنجي شخصي

مفادن جي پورائي لاءِ تنظيم اندر آهي آمرانه طريقا رائج ڪيا ته جيڪي پارٽي اڳواڻ ۽ ڪارڪن اکيون ٻوٽي بنا چون چرا، سندس حڪمن جي تعميل ڪن، مٿس ڪابه تنقيد نه ڪن، ساڻس اختلاف نه ڪن، ساڻس بحث نه ڪن، رڳو سندس ساراهه جا ڍڪ پريندا رهن، ته اهي سندس وفادار ليکيا ويندا. پر جيڪي ساٿي سندس طريقه ڪار، رويي ۽ پاليسين سان اختلاف رکندا، کانئس سوال ڪندا، ساڻس بحث ڪندا، مٿس جائز تنقيد ڪندا ۽ سندس حڪمن تي بنا چون چرا عمل ڪرڻ بجاءِ، پنهنجي سمجهه، سوچ ۽ عقل کان به ڪم وٺندا ته پليجي صاحب وٽ انهن ساٿين لاءِ اڳواٽ ئي "غدار" "ايجنٽ" ۽ "نافرمان" جا ٺپا تيار ٿيا پيا هوندا آهن. هن پنهنجي آمريت قائم ڪندي ساٿين کي اهو چٽي ڇڏيو ته "مون سان بحث نه ڪريو، مون تي تنقيد نه ڪريو. ڇو ته اوهان مان ڪوبه منهنجي ليول جو ماڻهو ڪونهي، اوهان جي سمجهه منهنجي ذهني اڏام اڳيان خسيس ۽ پتڪڙي آهي، تنظيم ۾ مون ئي سڀ ڪجهه ڪيو آهي، مون ۾ ئي هر ڪم ڪرڻ جي صلاحيت آهي، مون وٽ هر شيءِ جو علاج آهي، آءُ سڀ مسئلا حل ڪري ڇڏيندس. اوهان مات ڪري منهنجي پويان هلو، پوءِ مون کان زرلٽ وٺو"! لڳاتار ٻه سال پليجو صاحب تنظيم اندر "منهنجي پويان هلو، پوءِ مون کي زرلٽ وٺو" جو رڪارڊ وڄائيندو رهيو. پر هن پارٽي کي ڪهڙو رزلٽ ڏنو؟ انتشار، ٽوڙڦوڙ، ذلت، خواري، ناڪامي ۽ تباهي!

(ب) پليجي سياسي پارٽي ناهڻ کان انڪار ڪيو.

١٥- عوامي نيشنل پارٽي مان نڪري اچڻ ڪانپوءِ اسان وٽ پنهنجو سياسي عمل ۽ سرگرميون جاري رکڻ لاءِ ڪوبه سياسي پليٽ فارم نه رهيو. اسان جي سياسي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن جون

صلاحيتون تباهہ ٿيڻ لڳيون. هر ڳالهہ، هرشي، هر ڪم فقط هڪ شخص جي حوالي سان ٿيڻ لڳو. سڄي تنظيم فقط ان هڪ شخص (پليجي) جي گرد گهمڻ لڳي. سمورا سياسي فيصلا فقط پليجي پاران ٿيڻ لڳا. اها صورتحال جڏهن خطرناڪ موڙ تي پهتي تہ تنظيم جي سينئر ساٿين پليجي صاحب کي چيو تہ "آخر اسان ڪيترا ڏينهن بغير سياسي پارٽي جي هلنداسون، اسان کي جلد از جلد سياسي پارٽي ٺاهڻ يا عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ گهرجي". ان مسئلي تي تنظيم جي نمائنده ڪانفرنس ۽ مرڪزي ڪميٽي ۾ بحث ٿيو. سياسي پارٽي جي مطالبي جي جواب ۾ پليجي چيو: "ملڪ گير سياسي پارٽي ٺاهڻ لاءِ صورتحال سازگار ناهي ڇو تہ ٻيون ڌريون اسان سان گڏجي پارٽي ٺاهڻ لاءِ راضي ناهن. آءُ خود پارٽي آهيان، في الحال ڪنهن پارٽي جي ضرورت ناهي، عوامي تحريڪ بحال نٿي ڪري سگهجي ۽ نہ ئي سنڌ سطح جي ڪا سياسي پارٽي ٺاهي سگهجي ٿي. اهڙو ڪم ڪرڻ بيوقوفي ٿيندو"! پليجي صاحب جو اهو نظريو پنهنجو هٿراڌو ٺاهيل هو. جنهن جو اسان جي گهرجن ۽ سنڌ جي مخصوص صورتحال سان ڪو بہ واسطو نہ هو. اهو هن فقط ڪارڪنن کي مطمئن ڪرڻ ۽ پاڻ کي خوش ڪرڻ لاءِ ٺاهيو هو. عوامي نيشنل پارٽي ڪان پوءِ ملڪ گير سطح جي ٻي پارٽي ٺاهڻ لاءِ هن سنجيدگيءَ سان ڪا بہ ڪوشش نہ ڪئي. عوامي تحريڪ يا سنڌ سطح جي ٻي ٺالي سان هڪ قومپرست ۽ ترقي پسند پارٽي قائم ڪرڻ کي هن ملڪ گير سطح جي پارٽي جي خيال مٿان قربان ڪري ڇڏيو، ڇو تہ هن پاڻ کي "ملڪي" ۽ "بين الاقوامي" ليڊر ٿي سمجهيو ۽ سندس خيال ۾ سنڌ گير پارٽي مدي خارج شيءَ ٿي چڪي هئي. سندس اهو چوڻ تہ "پارٽي آءُ خود آهيان" ان ڳالهہ جو چٽو ثبوت آهي تہ هن تنظيم اندر سياسي ۽ جمهوري عمل کي جاري رکڻ بجاءِ پنهنجي شخصي بالادستي ۽ آمريت مڙهڻ جو پڪو پهہ ڪري ڇڏيو هو.

(ت) پليجي تنظيم مان عوامي ۽ انقلابي روايتن جو خاتمو ڪيو.

١٦- اسان جي پارٽي ۾ شروع ڪان جيڪي ساٿي پٽي، سادگي پاڻيپي، پيار، محبت، برابري، خلوص، سچائي، همدردي، غمخواري پنهنجائپ ۽ قرباني جون عوامي ۽ انقلابي روايتون موجود هيون. جن جو زنده مثال شهيد فاضل راهو هو. تن کي پليجي وڏي بي رحمي سان ختم ڪيو ۽ انهن جي جاءِ تي پنهنجي ”وڏيرا شاهي“ قائم ڪئي. هن پنهنجي زندگيءَ مان سادگي، نهٺائي، صبر، سهپ، خلوص ۽ سچائي کي ختم ڪري ۽ ساٿين ڏانهن پنهنجائپ ۽ پيار وارو رويو ڪيدي مصنوعيت، لٽي بازي، شوبازي، ڊرامي بازي، چالاڪي ڪان ڪم وٺڻ شروع ڪيو ۽ بودباش ۽ ٺٺ ٺانگر واري زندگي گذارڻ شروع ڪئي. هن ۾ نرمي ۾ سهپ بجاءِ سخت گيري، چڙ، ڪاوڙ، غصو پيدا ٿيو. پارٽي جي سينئر ساٿين ڏانهن سندس رويو وڏيرڪو، تحڪمانه ۽ آمرانه ٿي ويو. هو ڪين پارٽي ساٿين بجاءِ پنهنجو نوڪر ۽ ڪمدار سمجهڻ لڳو ۽ اڪثر ساڻن انتهائي ذلت ۽ بي عزتي وارو رويو اختيار ڪيائين. هن ننڍين ننڍين ۽ خسيس ڳالهين تان سخت چڙ ۽ ڪاوڙ ۾ اچي ڪارڪنن کي گهٽ وڌ ٿي ڳالهايو. ڪيترائي ساٿي ڪٿان ڪٿان ڪان ڪَهي پليجي صاحب سان ملاقات ڪرڻ لاءِ دل ۾ اميد ڪٽي ايندا هئا. پر پليجو ڪونه ڪو بهانو بنائي ساڻن ملڻ ڪان انڪار ڪري ڇڏيندو هو ۽ ساٿي مايوس ۽ حيران ٿي واپس هليا ويندا هئا. ٻي طرف وڏيرن، ميرن پيرن، ميمبرن ۽ وزيرن لاءِ وٽس وقت ئي وقت هو. رڳو وزيرن سان ملاقات وٺڻ لاءِ هو ڏينهن جا ڏينهن انتظار ۾ وجائي ڇڏيندو هو. هن سمورن دوستن کي ڇٽي ڇڏيو ته ”مون کي ڪير به ساٿي

نہ ڇڏي"! هن ڪراچي ۾ ڊفينس جي بنگلي تي اينڊڙ تنظيمي ساٿين لاءِ حڪم ڏنو تہ "ڪو بہ ڪارڪن بنگلي تي نہ رهي، نہ ماني کائي ۽ نہ فون ڪري"! جيڪڏهن ڪنهن کان ڪڏهن اهڙي غلطي ٿي وئي تہ ڪاوڙ جي ڇوندو "ڪارڪن سڄو ڏينهن ٽڪيا پيا آهن، وهنجن ٿا، مانيون ٿا کائن ۽ فونون ٿا ڪن" پر ٻي طرف وڏيرن ۽ وزيرن جي عيش عشرت جي دعوتن تي وٽس خرچ جي ڪابہ ڪمي نہ هئي. هڪ دعوت تي هزارين رپيا خرچ ٿي ويندا تہ ڪيس پرواهہ ئي نہ ٿيندي. خود فون ڪي اٺين ڏينهن رات استعمال ڪندو هو ڇو تہ اها پارٽي جي نہ پر سندس ذاتي ملڪيت هئي. جيڪڏهن ڪو غريب ۽ هيٺين طبقي جو ڪارڪن بيمار يا زخمي ٿي اسپتال ۾ داخل ٿيندو تہ پليجو صاحب ٿوري دير لاءِ ان کان طبيعت پڇي اچڻ کي بہ فضول سمجهندو هو. پر جيڪڏهن سندس ڪو دل گهريو ۽ من پسند ماڻهو اسپتال ۾ داخل ٿيندو تہ صبح شام ان جي حاضري ۾ بيٺو هوندو هو ۽ سندس خاص خيال رکڻ ۾ ڪا بہ ڪسر نہ ڇڏيندو هو. جيڪڏهن ڪارڪن وٽس اميد کڻي ڪنهن ڪم سانگي ايندا هئا تہ سندس منهن ۾ سئو گهنج پئجي ويندا هئا ۽ نفرت وچان ڪين جهٽڪي ڇڏيندو هو. پر پنهنجي ذاتي ۽ خانداني ڪمن ڪارين ۾ ڪابہ گهٽتائي نہ ڪندو هو. هن اٺين ٿي سمجهو تہ "پارٽي" ڪارڪنن ۽ عوام جي نہ پر سندس "ذاتي ملڪيت" هئي.

١٧- پليجي صاحب پارٽي فنڊ جو بي رحمي سان ناجائز استعمال ڪيو. هن تنظيم جي سمورن مالي وسلين کي پنهنجي قبضي هيٺ رکيو. مالي وسيلن ۽ فنڊ جي تفصيل بابت هن مرڪزي ڪميٽي کي ڄاڻ ڏيڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. وٽس ڪروڙين رپيا ڪٿان ٿا اچن؟ اها ڪنهن کي بہ خبر نہ هئي! جڏهن ڪنهن قومي ڪم ۽ جدوجهد هلائڻ لاءِ پئسي جي ضرورت پئي ٿي تہ هن چيو "وڃي چندو ڪريو"، پر هن پنهنجي سالگرہ تي بغير پارٽي

جي اجازت جي پارٽي فنڊ مان ۴ لک رپيا خرچ ڪيا. هن ۸۸ع ۾ پنهنجي اليڪشن مهم تي ذري گهٽ هڪ ڪروڙ رپيا خرچ ڪيا. ايترو ئي خرچ اليڪشن ۹۰ع تي ڪيائين. هو پنهنجي ذات تي لامحدود خرچ ڪندو آهي. رڳو ڪراچي جي بنگلي، حيدرآباد جي بنگلي، ٽنڊي ۽ جنگشاهي ۾ جاين، ٽيليفون جا بل، سندس گاڏي جو خرچ، سندس جهازن جا ڪرايا ۽ مختلف قسم جو پيو روز مرهه جو خرچ ماهوار ذري گهٽ لک رپيا آهي. سندس اسلام آباد، راولپنڊي، لاهور ۾ رهائش ۽ خرچ ۽ ٻاهرين ملڪن جا دورا ۽ انهن جو خرچ الڳ آهي. جيڪو لکين رپيا آهي. هو سال ۾ هزارن جا ڪپڙا گم ڪري ڇڏيندو آهي. اڪثر ٻاهرين ملڪن جي دوري تان موٽندي ٻئگون گم ڪري ايندو آهي، جنهن ۾ هزارين رپين جو سامان هوندو آهي. خرچ جا وڏا بل سندس "ذات" جي حوالي سان هوندا آهن. سندس آرام آسائش ۽ سهوليتن جو پروٽوڪول ڪنهن منسٽر کان گهٽ ناهي. ايترن مالي وسيلن، سهوليتن ۽ آسائشن هوندي، هن پارٽي کي تباهي ۽ بربادي کان سواءِ ڪجهه نه ڏنو.

۱۸- پليجي صاحب تنظيم اندر "پئسو ڪلچر" جو بنياد وڌو. هن هر ڳالهه کي پئسي جي بنياد تي پرکڻ جهڙي عوام دشمن لاڙي جي شروعات ڪئي. هن وٽ غريب، هيٺين طبقي جي محنتي ۽ ايماندار ڪارڪنن بجاءِ مٿين طبقي جي پئسي وارن ماڻهن لاءِ وڌيڪ عزت ۽ اهميت هئي. حد کان وڌيڪ پئسي اچڻ کان پوءِ هن سڄي پارٽي کي پئسي جي بنياد تي ڪرپٽ ڪرڻ گهريو ٿي. هن اهو نظريو ايجاد ڪيو ته "پئسو ڪٿان به ۽ ڪيئن به حاصل ڪرڻو پوي، حاصل ڪريو" هن تنظيمي ڪم ڪندڙ غريب ڪارڪنن جي حالت سڌارڻ ۽ سندن مالي مدد ڪرڻ بجاءِ پيا ڪم ڪندڙ ماڻهن کي وڏيون پگهارون، مالي فائدا ۽ سهوليتون ڏنيون جهڙوڪ : ٺيڪا وغيره. هن پئسو حاصل ڪرڻ لاءِ موقعي پرستي ۽ سوديبازي واري واٽ ورتي. دهشت گردي سان

مقابلي جو ڊونگ رچائي پ پ سرڪار کان لکين رپيا ورتا. پليجي تنظيم جي ڪيترن نوجوان اڳواڻن ۽ ڪارڪنن کي سياسي ۽ تنظيمي عمل ۽ سرگرمي کان ڪاٽي پئسن ڪمائڻ جي مشين بنائي ڇڏيو. ان واٽ ۽ سوچ تي هلي هن اسان جي انقلابي تنظيم کي ڦيرائي هڪ "ٺيڪا ڪمپني" يا تجارتي ڪمپني" ۾ تبديل ڪري ڇڏيو.

١٩- پليجي صاحب اخلاقي قدرن کي پائمال ڪيو. ڪيس ڪنهن ماڻهوءَ کي ذليل ۽ خوار ڪرڻو هوندو آهي ته ان لاءِ اهڙا ته اخلاق کان ڪريل الزام جوڙيندو آهي، ۽ ڪارڪنن ۽ عام ماڻهن اڳيان ۽ سندس پٺ پويان ايڏو ته ڪيس خوار ڪندو آهي، جو ماڻهو پائيندو ته ان جهڙوڪو بيو ذليل ماڻهو آهي ئي ڪونه. هو پنهنجن ساٿين، مائٽن ۽ دوستن کي گندي کان گندن لفظن ۾ فحش گارين سان نوازڻ کان به نه مڙيو. هو ماڻهن جي موڊ ۽ صورتحال مطابق ايڪٽنگ ۽ ڊرامي ڪرڻ جو وڏو ماهر آهي. ڳالهائڻ وقت سڀ کان پهريائين هو ماڻهوءَ تي پنهنجو سحر ۽ هيبت طاري ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهي. لفاظي جون حدون ڪندو آهي. ٻي کي متاثر ڪرڻ لاءِ ڪوڙ ڳالهائڻ ۽ غلط بياني ڪرڻ کي به جائز سمجهندو آهي. ڪوڙ ڳالهائڻ وقت ڪيس اڪثر اهو احساس نه ٿيندو آهي ته ڪو پڌنڌڙ سندس "غلط بياني" کي پڪڙي سگهي ٿو. ڳالهين ڳالهين دوران جيڪڏهن ڪيس ڪنهن ڳالهه کي ڪاٽي وڃڻو هوندو يا ان کان لنوائڻو هوندو ته چوندو "منهنجو حافظو ڪمزور آهي، مون کي ڳالهيون ياد نه بيهنديون آهن"، پر جيڪڏهن ڪيس پنهنجي قابليت ظاهر ڪرڻي هوندي يا ڪنهن ماڻهوءَ کي ڪنهن ڳالهه ۾ سوگهو ڪرڻو هوندو آهي ته چوندو "آءٌ وڪيل ماڻهو آهيان، منهنجو حافظو زبردست آهي، مون کي ڏهه سال اڳ جون ڳالهيون به ياد آهن"! جيڪڏهن ڪيس ڪنهن ڪم کان لنوائڻو هوندو ته فوراً بيماري جو بهانو بنائي چوندو "منهنجي طبيعت ٺيڪ ناهي، هلڪو بخار آهي، آءٌ

آرام ڪرڻ چاهيان ٿو، مون کي ڊسٽرب نہ ڪجو!" سندس اها هٽراڏي بيماري ذري گهٽ سال جا ٻارنهن ئي مهينا چالو رهندي آهي. هن جيل کان نڪرڻ کان پوءِ پيو ڊرامو اهو رچايو تہ "مون کي ٿڌ ٿي لڳي" ان ٿڌ جي بيماري لاءِ هو لنڊن، آمريڪا، روس، فلپائن ويو. پر ان جي تشخيص نہ ٿي سگهي. دنيا جا ڊاڪٽر منجهي پيا! پرهاڻي وچي اها ٿڌ جي ڳجهارت پڳي آهي. هو ايئرڪنڊيشنڊ پجارو گاڏي ۾ ايئرڪنڊيشنڊ جهاز ۾ سفر ڪندو آهي، حيدرآباد ۾ نسيم نگر واري بنگلي ۾ ايئرڪنڊيشنڊ ڪمريَ ۾ آرام پذير ٿيندو آهي. ائيرڪنڊيشن هوٽلن ۾ رهندو آهي. پرپوءِ بہ دانهون ڪندو آهي تہ "مون کي ٿڌ ٿي لڳي!" پاڪستان ۽ دنيا جي ڊاڪٽرن سندس ان بيماري کي "ذهني ۽ نفسياتي مرض"(Depression, Mania & Schizophrenia)جو نالو ڏنو آهي جيڪو سندس هليٽ رڪارڊ ۾ موجود آهي. ان بيماري جو پيو نالو آهي "ڊپ، خوف وسوسي ۽ احساس ڪمتري جي بيماري" جنهن کي مريض اڪثر "احساس برتري" ۾ ظاهر ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهي ۽ اهڙا عمل ۽ حرڪتون ڪندو آهي. جنهن مان سندس اها نفيساتي بيماري ظاهر ٿيندي آهي.

٢٠- ڪنهن بہ اڳواڻ لاءِ صاف ۽ بي داغ ڪردار هجڻ بنيادي ۽ لازمي شرط آهي. پر افسوس جو پليجي صاحب جي ڪردار تي شروع ڏينهن کان وٺي آڱريون کڄنديون رهيون آهن. ڪيس چاٽندڙ ماڻهن اڳيان سندس ڪردار داغدار رهيو آهي. هو ڪيترن اسڪينڊلن ۾ ملوث رهيو آهي. جنهن ڪري سنڌ جي سياسي ۽ ادبي حلقن ۾ سندس شخصيت "اٿوٽندڙ" رهي آهي. سندس ان ڇڙواڳي کان بدظن ۽ بيزار ٿي ڪيترا ساٿي سندس ساٿ ڇڏي ويا. سندس ان "ڇڙواڳي" تي ڪنٽرول ڪرڻ لاءِ پارٽي پاران ڪئين پيرا مٿس ضابطا لڳايا ويا. پر هر دفعي هن انهن ضابطن کي قبول ڪرڻ ۽ انهن تي عمل ڪرڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو. تمام گهٽو دٻاءُ پوڻ کان پوءِ ۽ بدنامي جي گهٽي

خوف سبب، هن ڪڏهن انهن ضابطن تي هلڻ جو واعدو بہ ڪيو تي. پر ٿوروئي وقت گذرڻ ڪان پوءِ هن ساڳيو ڏنڊو شروع ڪري ڏنو تي. پارٽي جي مرڪزي ڪميٽي پاران آخري دفعو ان عادت تان توبهہ تائب ٿيڻ لاءِ جڏهن ڪيس وارننگ ڏني وئي تہ هو صفا آپي کان ٻاهر نڪري ويو ۽ وقلجي چوڻ لڳو: "ان سلسلي ۾ آءٌ پارٽي جو ڪوبہ ضابطو نہ ٻڌندس ۽ نہ مڃيندس. اوهان مون کي جنسي بلئڪ ميلنگ ۾ آڻڻ چاهيو ٿا، پر آءٌ اوهان جي ان بلئڪ ميلنگ ۾ نہ ايندس، منهنجي مرضي آهي تہ آءٌ عشق ڪريان يا شادي ڪريان، اهو منهنجو ذاتي مسئلو آهي، ان تي ڪنهن کي بہ اعتراض ۽ تنقيد ڪرڻ جو حق ناهي، آءٌ آئينده ان سلسلي ۾ ڪنهن جي ڪابہ ڳالهہ ٻڌڻ لاءِ تيار نہ آهيان"! سندس مقصد صاف ظاهر هو تہ ڪيس آزاد ۽ ڇڙواڳ ڇڏي ڏنو وڃي تہ هو جنسي جرم ڪندو وتي پر مٿس ڪير بہ آڱر نہ کڻي. پوءِ نتيجي ۾ تنظيم بدنام ٿي يا هو پاڻ خوار ٿي، تنهن جي ڪيس ذرو بہ پرواهہ نہ هئي.

(ٿ) پليجي پارٽي اندر پنهنجي "شخصيت پرستي" جو بنياد وڌو ۽ ان کي وڌايو.

٢١-پليجي صاحب ۽ سندس جي حضوري ٽولي پارٽي اندر ان ڳالهہ کي باقائدي هڪ نظريي طور پيش ڪيو ۽ ان کي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن کان مڃائڻ لاءِ وڏي لفاظي، چرب زباني ۽ ڪوڙي دليل بازي کان ڪم ورتو تہ پارٽي کي پيٽي، ولي خان، بينظير، جتوئي ۽ جي ايم سيد وغيره جي ڪڙيءَ جي ليڊر جي ضرورت آهي. پليجي هزارين ڪارڪنن جي پورهئي، محنت ۽ قرباني جي

قيمت تي پٽو، ولي خان، جتوئيءَ جي ايم سيد ٿيڻ چاهيو ٿي. هن ۽ سندس جي حضوري ٽولي ان مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ پارٽي اندر هڪ ڏکي مهم هلائي. نيٺ اهو ڏينهن به آيو، جڏهن پليجي جي مان ۾ وڏا خرچ ڪري ڏکيا ڏکيا جلوس ڪڍيا ويا ۽ سندس وڏا استقبال ٿيڻ لڳا. هو ١٩٨٦ع ۾ جيل مان آزاد ٿيو. پر اسان جو محبوب ساٿي شهيد فاضل راهو اڃان جيل ۾ قيد هو. پر ان جي باوجود پليجي خوشيءَ ۾ پنهنجي لاءِ ڪراچيءَ کان جنگشاهي تائين هڪ ڏکيو جلوس ڪڍايو. جنهن تي لکين رپيا خرچ ڪيا ويا. پارٽي ڪارڪنن کي حڪم ڪيو ويو ته جلسن جلوسن ۾ پليجي جي شخصيت جي شان ۾ تعريف جا ڍڪ پرين ۽ سندس ڪارنامن کي پڌائين. پليجي ۽ سندس خوشامدي ٽولي نفسياتي حربا هلائي ڪارڪنن ۾ جنون جي حد تائين هن لاءِ عقيدت پيدا ڪئي. سندس ڪيترا چمچا کيس پير مرشد سمجهڻ لڳا ۽ کيس پوڄڻ لڳا. پليجي جنگشاهي ۾ پنهنجي شخصيت ۽ ڪارنامن تي هڪ سيمينار ڪرايو. جنهن ۾ سڄي سنڌ مان اڳواڻن ۽ ڪارڪنن کي گهرائي ڪانئن پنهنجي شان ۾ مضمون ۽ مقالا پڙهايائين ۽ تقريرون ڪرايائين. پليجي نوجوان شاعرن کي هدايت ڪئي ته سندس تعريف ۾ گيت، شعر ۽ قصيدا لکن ۽ ڳائن. سنڌ جي گهٽي گهٽي ۾ ڪارڪنن کان پليجي جي شان جا گيت ڳائرايا ويا ۽ گهر گهر ۾ انهن گيتن جون ڪئسٽون وڇرايون ويون. حڪم ڪيو ويو ته ڪارڪن هر هنڌ پليجي جي تقريرن جون وڊيو ڪئسٽون هلائين. هڪ اڳواڻ جي عزت ۽ احترام مان وڌائي پليجي جي شخصيت پرستي کي "پوڄا پاٺ" جي حد تي پهچايو ويو. پليجي جي "جي حضوري ٽولي" پاران پليجي جي شان جا گيت ڳائڻ، سندس واکاڻ ڪرڻ ۽ سندس ڪارنامن کي پڌائڻ کي قومي انقلابي ايمان جو جزو قرار ڏنو ويو. اگر سنڌ ۾ جڏهن جلسن جلوسن ۾ وڏيرن ۽ پيرن جي شان ۾ نعرا هنيا ويندا هئا ته اسان جي پارٽي ان شخصيت

پرستي کي سنڌي عوام لاءِ قاتل زهر قرار ڏيندي ان جي خلاف زبردست جدوجهد هلائي. شخصيت پرستي جي انهن نعرن جي مقابلي ۾ اسان "رهبر ڪير قوم جو. سنڌي عوام سنڌي عوام" "جيئي هاري. جيئي پورهيت" ۽ "جيئي عوام" جهڙا انقلابي ۽ عوامي نعرا رائج ڪيا. پر پارٽي اندر پليجي جي شخصيت پرستي کي اپارڻ کان پوءِ اسان ۾ پيهر شخصي نعرن جهڙوڪ: "رهبر ڪير قوم جو رسول بخش پليجو"، "نعره پليجو-جيئي پليجو" وغيره جو زهر ڦهلايو ويو ۽ اسان وٽان انقلابي ۽ عوامي نعرا ڇڻ ته گم ٿي ويا.

٢٢- پليجي صاحب پنهنجي شخصيت پرستي کي وڌائڻ لاءِ مسوليني، هٽلر ۽ گوئبلز جا پروپيگنڊا جا سمورا طريقا اختيار ڪيا. هن پنهنجي نام نهاد ڏاهپ کي غير معمولي حد تائين وڌائي پاڻ کي "سياسي پير" ۽ "نظرياتي بت" بڻائڻ جي ڪوشش ڪئي. هن اها عجيب ۽ ڪل جهڙي دعويٰ ڪئي ته "سنڌ ته ڇا سڄي ملڪ، بلڪ دنيا ۾ هن جهڙو ليڊر، مقرر، ليکڪ، اديب، دانشور ۽ ڏاهو بيو ڪوئي ڪونهي! پٽي، ولي خان، جتوئي، بينظير، جي ايم سيد وغيره جي سندس اڳيان ڪا حيثيت ڪانهي ۽ گوربا چوف، بش، ڪسنگر ۽ گروميڪو سندس اڳيان طفل مڪتب آهن!" پليجي وڏي ادمبر سان دعويٰ ڪندي چيو ته "هي منهنجو دور آهي، منهنجي اڳيان سيٽ ۽ ميمبري حقير شيون آهن، آءُ ملڪ جو وزيراعظم ۽ مطلق العنان حڪمران ٿيڻ چاهيان ٿو"! هن ڪجهه گڏجاڻين ۾ پيغمبري جي دعويٰ ڪندي اعلان ڪيو ته "آءُ پيغمبرانه پيشن گويون ڪندو آهيان. آءُ هن زماني جو پيغمبر آهيان، سيني کي منهنجي هٿ تي بيعت ڪرڻ گهرجي"!! سوچڻ جي ڳالهه آهي ته ڪو هوش مند ۽ سالم دماغ وارو ماڻهو پليجي جي انهن ڳالهين تي ڪئين ٿو اعتبار ڪري سگهي؟ هو انهن کي چرياڻپ جون ڳالهيون سمجهي انهن تي اچرج ئي ڪائي سگهي ٿو!

۲۳- پليجي صاحب پنهنجي شخصيت پرستي کي اياڻ کان پوءِ پارٽي جي ٻي درجي جي قيادت کي اڀرڻ نه ڏنو. پليجي صاحب لاءِ اهو خود هڪ نفسياتي مسئلو رهيو آهي ته هو پنهنجي مقابلي ۾ پنهنجي پارٽي يا ٻي ڪنهن پارٽي جي، ٻي ڪنهن به اڳواڻ کي برداشت نه ڪندو آهي. پارٽي اندر جڏهن به ڪو نوجوان اڳواڻ اڀرندو ۽ پنهنجي صلاحيتن جوڀرپور مظاهرو ڪرڻ شروع ڪندو آهي، ته پليجو مٿس نفسياتي حملا ڪري، سندس حوصلہ شڪني ڪري ڪچي ۾ ئي ان کي چيپاٽي ختم ڪري ڇڏيندو آهي، ڇو ته پليجي تي اهو خوف سوار هوندو آهي ته نوجوان قيادت اڀري پنهنجي پيرن تي بيهي سندس شخصي آمريت لاءِ چئلينج بڻجي ويندي. ان ڪري هو ٻي درجي جي نوجوان قيادت کي هرگز اڀرڻ نه ڏيندو آهي.

(ث) پليجي پارٽي ۾ ايڊهاڪ ازم کي رائج ڪيو.

۲۴- پليجي صاحب پارٽي جي ڪئين اهم ڪمن ۽ ذميوارين کي توڙ تائين نڀائڻ بجاءِ اڌ ۾ ڇڏي ڏنو. هو ڪو به ڪم ڪٽندو آهي ته ان جي شروعات وڏي جوش خروش سان ڪندو آهي. هر ڪو ائين سمجهندو آهي ته مار! هو ان ڪم لاءِ زمين آسمان هڪ ڪري ڇڏيندو. پائيندو ته پليجو ان ڪم ۾ ڏاڍو سنجيدو آهي ۽ ان کي توڙ تائين پهچائڻ گهري ٿو. پر اهو ماڻهو تڏهن حيران ٿي ويندو، جڏهن اوچتو ئي اوچتو پليجي مان ان ڪم جي دلچسپي ختم ٿي ويندي! ائين لڳندو ڄڻ ته ڪجهه ٿيو ئي نه هو. سندس ايڊهاڪ ازم جي ان طريقي سبب پارٽي ۽ پارٽي تنظيمن جي واڌ ۽ ترقي رڪجي وئي. پليجو صاحب نيون نيون تنظيمون ڦٽا ڦٽ ٺاهيندو آهي، شروع ۾ انهن جون ٻه ٽي

گڏجاڻيون بہ ڪندو، پوءِ انهن مان دلچسپي ختم ڪري ڇڏيندو ۽ انهن جي ڪابہ سار سنڀال نہ لهندو. تان جو اهي تنظيمون ڏسندي ڏسندي گم ٿي وينديون، يا انهن جي مٿان فقط ڪو هڪ فرد بيٺل نظر ايندو. هن سنڌ انٽيليڪچوئل فورم، سنڌ بچايو تحريڪ، نوجوانن جي تنظيم، سنڌي هاري تحريڪ، سنڌياڻي تحريڪ، سنڌي بلوچ پنجابي پشتون فورم ۽ سنڌي اتحاد جو اهو حشر ڪيو. پليجو صاحب پڻ سالن کان وٺي پارٽي جي اخبار ڪڍڻ لاءِ پيڪيدار ڳالهيون ڪندو رهيو "ڇپجو، وٺو، پڪڙيو، انتظام ڪريو"، پر شور گهڻو عمل ٿورو وانگر اوچتو ئي اوچتو سندس اخبار جو منصوبو بہ الائي ڪيڏانهن گم ٿي ويو.

هن حيدرآباد ۾ "دهشت گردي بند ڪريو" ۽ "صلاح مصلحت" ڪانفرنسون ڪوٺايون. انهن ۾ ڪي اهم فيصلا ڪيا ويا ۽ انهن کي عملي جامو پهرائڻ لاءِ رٿابندي ڪئي وئي. هن ڇيو بس هاڻي سڀ ڪجهہ ٿيندو. پر ڪجهہ ڏينهن کان پوءِ ڪاٿس اهي ڳالهيون ئي وسري ويون. سڀ منصوبا خاڪ ۾ ملي ويا. اي اين پي کان پوءِ اتحادين سان گڏجي هڪ ملڪ گيرپارٽي ٺاهڻ جو خيال بہ سندس ايدهاڪ ازم جي نذر ٿي ويو. دراصل پليجو صاحب پنهنجي فطرت کان مجبور آهي. هو پاڻ کي وڏو ظاهر ڪرڻ لاءِ ڳالهيون وڏيون ڪندو آهي. نعرا وڏا ڏيندو آهي. مضمون وڏا لکندو آهي، پر عمل جي ميدان ۾ ٻڙي (Zero) آهي. ڪيس ويجهي کان جاڻندڙ ماڻهن جو چوڻ آهي تہ هو زندگيءَ جي ڪنهن بہ شعبي ۾ ناڪام ترين ماڻهو آهي!

٢٥- حيدرآباد ۽ ڪراچي ۾ سنڌي ماڻهن جي قتل عام کي روڪڻ ۽ دهشت گردي سان مقابلي لاءِ ڪا ٺوس حڪمت عملي جوڙڻ ۽ عملي قدم کڻڻ بجاءِ پليجو شروع کان وٺي فقط ٺلهي نعريبازي ڪندو رهيو. جيتوڻيڪ سمورا اختيار ۽ وسيلا سندس قبضي ۾ هئا. پر دراصل پليجو ان اهم قومي فرض جي پورائي ۾ هرگز سچو نہ هو. هن ان لاءِ ڪجهہ بہ ڪرڻ نٿي چاهيو. سنڌي

ماڻهن جي بچاءَ لاءِ ڪا حقيقي عملي پيش رفت ڪرڻ کان هن نٽايوٽي. جڏهن ته پارٽي اندر دهشت گردي سان مقابلي لاءِ ڪا ٺوس پاليسي ٺاهڻ جي ڳالهه نڪتي ته هن شعوري طرح سان پنهنجي شخصي راءِ مڙهي ۽ غلط فيصلا ڪري ان کي ناڪام بنائي ڇڏيو ٿي. هن عملي قدم کڻڻ بجاءِ جلسن ۾ ٺلهيون دعوائون ڪيون ته "سنڌين جي بچاءَ لاءِ ١٠ هزار رضا ڪار پيش ڪندس" وغيره. هن آڪٽوبر ٨٩ع ۾ پنهنجي سالگره تي تنظيم جي نوجوان ڇوڪرين کان ڪلاشنڪوف سان پاڻ کي سلامي ته ڏياري، پر جڏهن سنڌي ماڻهن جو قتلام ٿي رهيو هو ته هن اسلام آباد ۽ منيلا جا چڪر پئي هنيا.

(ٿ) پليجي جي هاڃيڪار ڊپلوميسي پارٽي کي سخت نقصان رسايو

٢٦- پليجو صاحب هميشه اها دعوي ڪندو رهيو آهي ته ڪاٿس وڏيڪ "سياسي ڊپلوميسيءَ" (سفارتڪاري) جي فن جو ماهر ٻيو ڪوئي ڪونهي. پر عملي ميدان ۾ هو اڪثر اهڙي ته غلط ڊپلوميسي جو مظاهرو ڪندو رهيو آهي، جنهن پارٽي کي سخت نقصان رسايو. هو ڊپلوميسي جهڙي نازڪ فن کي توازن ۾ رکڻ ۽ ڏاهپ ۽ هوشياري سان هلائڻ بجاءِ ٻن انتها پسند لاڙن تي هلندو رهيو آهي. هڪ طرف هن حڪمران طبقن اڳيان صفا نيچ ٿي سندن چمچاگيري ڪرڻ کان به نه ڪيٻايو. ٻي طرف هو اتحادي ڌرين سان ويساهه گهاتي ڪرڻ ۽ سياسي اڳواڻن جي بي عزتي ڪرڻ کان به نه هٽيو. هو جڏهن سفارتڪاري جي ٽيبل تي ٻي ڌر سان ڳالهائڻ ويهندو آهي ته ان وقت مٿس "احساس برتري"

جو دورو پوندو آهي. ان وقت سندس سپ کان اهم مقصد پاڻ کي بالاتر (Superior) ثابت ڪرڻ ۽ ٻي کي گهٽ، نيچ ۽ ڪمتر ثابت ڪرڻ ۽ کيس ذليل خوار ڪري هيٺ ڪيرائڻ هوندو آهي. تان جو ٻي ڌر ڪائنس بيزار ٿي سندس پاسو ئي ڇڏي ويندي آهي. هو اتحادي ڌرين سان لاڳاپا بهتر ڪرڻ بجاءِ ساڻن سخت گير ۽ روش اختيار ڪري ساڻن تعلقات بگاڙي ڇڏيندو آهي. ١٩٧٨ع پليجو مزدور ڪسان پارٽي جي صدر افضل بنگش سان پڳ تان جهيڙو ڪري ملڪ ۾ هڪ وسيع ترقي پسند جمهوري اتحاد جي ٺهڻ ۾ رڪاوٽ بڻيو. مجبوراً بنگش صاحب کي پنهنجي اتحادي ڌرين سان گڏجي "عوامي جمهوري اتحاد" ناهڻو پيو ۽ پليجي پاڪستان عوامي تحريڪ اتحاد ناهيو. ايم آر ڊي ۾ پليجي صاحب پنهنجي ڪنوينرشپ جي مختصر عرصي دوران، ايم آر ڊي ۾ شامل پارٽين جي اڳواڻن جي لاک لاهي کين بي عزتو ڪيو. ايستائين جو مرحوم بزنجي صاحب جهڙي بزرگ سياستدان کي چوڻو پيو تہ "پليجي جو رويو ميٽنگ ۾ اسان سان اهڙو آهي، جهڙو ڪلاس ۾ ماستر جو ٻارن سان هوندو آهي"! ١٩٨٨ع جي شروع ۾ سابق وزيراعظم محمد خان جوڻيجي پاران اسلام آباد ۾ افغان مسئلي بابت ڪوٺايل ڪانفرنس ۾ پليجي بينظير ڀٽو صاحبہ سان ڏند چڪ ڏنا ۽ ساڻس ترش جملن"جي ڏي وٺ ڪئي. نتيجي ۾ بينظير ڪائنس ايڏو ناراض ٿي جو پليجي صاحب کي ٨٨ع جي اليڪشن ۾ ٿٽي واري سيٽ تان هٿ ڌوئڻا پيا. بينظير حاڪم علي زرداري کي چيو تہ "آءُ اسيمبلي ۾ پليجي جي شڪل ڏسڻ نٿي چاهيان". پليجي وري اليڪشن مهم جي جلسن ۾ بينظير کي "سري ديوي" ۽ "پونم ڍلون" جا لقب ڏنا. پليجي صاحب سيپٽمبر ١٩٨٧ع ۾ عبرت مئگزين کي انٽرويو ڏيندي جيئي سنڌ محاذ جي اڳواڻ عبدالواحد آريسر جي باري ۾ غيرسياسي زبان استعمال ڪندي چيو "ملي کي پوليس وارا ڪجهہ چون ٿي ڪونہ ٿا. سچو ڏينهن ٽوڙيندو پيو ڪري، جَهلي ڪن کان ٻہ

لپاٽون هٽي ملي کي ٻڌي ڇڏين ته پوءِ خبر پويس ته آمريت ۾ بينڪيت ڇا آهي"!

عوامي نيشنل پارٽي جي پشاور واري آخري ڪائونسل سيشن ۾ پليجي تقرير ۾ ولي خان جي خلاف ڳالهايو. هن چيو ته "جيڪڏهن باچا خان عظيم هو ته ضروري ناهي ته ان جو پٽ به عظيم هجي!" پٺاڻن ان ڳالهه کي پنهنجي ليڊر جي بي عزتي تصور ڪيو ۽ چيو ته "پليجو اسان کي گاريون ڏئي رهيو آهي" دراصل اي.اين پي ۾ وڏو ڏار ان ڏينهن پليجي جي تقرير ڪري پيو. هن جناح باغ لاڙڪاڻي ۾ تقرير ڪندي ممتاز ڀٽي صاحب جي خلاف ڳالهايو. ٺٽون ڪوٽ ۾ شهيد عبدالرحمان لاشاري جي چاليهي تي تقرير ڪندي هن چيو "حيدرآباد ۾ جنرلن سان گڏجي امن ڪميٽي ٺاهيسون اتي حيدرآباد جا مهاجر واپاري ۽ ميئر آفتاب شيخ جيڪو پنهنجو دوست ۽ جگر آهي، آيا پر ان ڏينهن پيارن (يعني جيئي سنڌ وارن) بمن جا ڌماڪا ڪري امن امان تباهه ڪري ڇڏيو ۽ امن ڪميٽي نه ٿي سگهي. مون جنرلن کي چيو ته امن لاءِ پيهر ڪوشش ڪنداسون دل نه لاهيو!" ان کان چار ڏينهن پوءِ ٢٢ جولاءِ ٩٠ع تي حيدرآباد ۾ پريس ڪانفرنس ۾ صحافين جي سوالن جا جواب ڏيندي هن چيو "انهن ڌماڪن ۾ سنڌين کي استعمال ڪيو ويو آهي" ان وقت هڪ طرف سموريون سنڌ دشمن ڌريون انهن ڌماڪن ۾ سنڌين کي ملوث ڪري رهيو هيون ته ٻي طرف پليجو به سنڌي ماڻهن مٿان واعدي معاف گواهه ٿي بيٺو!

پليجو صاحب پنهنجي تقريرن، لکڻين، گڏجاڻين ۽ عام ڪچهرين ۾ سنڌي سياسي اڳواڻن مان ڪن کي "غدار ڪميونسٽ" ڪن کي "ٽراٽسڪائي" ڪن کي "نقلي قومپرست" ڪن کي "نقلي ترقي پسند" ڪن کي "ايجنٽ" ۽ ڪن کي "ويڪائو" چوندو رهيو آهي. سنڌ جي هاٽوڪي دوري دوران به سنڌس بيانن ۾ ان "رٽ" کان سواءِ ٻيو ڪجهه نه هو. سنڌي

اديبن، شاعرن ۽ دانشورن ڏانهن بہ سندس رويو دشمني وارو رهيو آهي. هو سيني کي پاڻ کان گهٽ ۽ ڪمتر سمجهندو آهي. ان حقارت آميز رويي ۽ هاڃيڪار ڊپلوميسي سبب هڪ طرف پليجو سنڌ جي ادبي ۽ سياسي حلقن ۾ هڪ "ناپسنديده شخصيت" بڻجي پيو آهي تہ ٻي طرف سنڌ ۽ ملڪ جي ڪنهن بہ سياسي ڌر ۽ سياسي اڳواڻ جو پليجي ۾ ويساهہ نہ رهيو آهي. سندس ويجهين اتحادي ڌرين جو بہ هن مان اعتماد کڄي چڪو آهي.

(ث) پليجي شهيد عوام فاضل راهو جي ڪردار ڪشي ڪئي.

٢٧- پارٽي کي منظم، متحد ۽ سگهارو ڪندڙ ۽ ڪارڪنن جي چپر ۽ چانئو شهيد عوام فاضل راهو کي سندس حياتي ۾، چاهي شهادت کان پوءِ پليجي دلي طرح ڪڏهن بہ قبول نہ ڪيو. شهيد فاضل جي پارٽي اندر ۽ پارٽي کان ٻاهر عزت، شهرت ۽ ساک کان پليجو هميشہ خائف رهيو. هو شهيد فاضل کي سندس زندگيءَ ۾ پنهنجي خطرناڪ ۽ ناپاڪ ارادن جي رستي ۾ وڏي رڪاوٽ سمجهندو هو. شهيد جي زندگيءَ ۾ پليجي کي ايڏي جرئت نہ ٿي جو هو فاضل جي خلاف ٿئي، پر سندس شهادت کان پوءِ پليجي شهيد فاضل خلاف دشمني ۽ سندس ڪردار ڪشي واري روش اختيار ڪئي. هن راهوڪي ۾ شهيد فاضل جي ورسي جي اهميت گهٽائڻ ۽ ان جي جاءِ تي جنگشاهي ۾ پنهنجي سالگرهہ ملهائڻ جا فائدا ٻڌائڻ شروع ڪيا. هن سمورن سينئر دوستن کي چيو:
(All concentration over Rahuki must be stopped)
يعني "اڄ کانپوءِ راهوڪي تي ڌيان ڏيڻ بند ڪيو وڃي" هن ڪارڪنن کي شهيد فاضل جا نعرا هڻڻ کان روڪي ڇڏيو. جڏهن پارٽي ۾ شهيد جي مزار جي تعمير جو مسئلو

آيو تہ هن اهو چئي ان کي رد ڪري ڇڏيو تہ "فاضل مري ويو، ڪيس هاڻي پير ڪي پوڇڻ جي ڪابہ ضرورت ناهي". ورسي جبي ڏينهن شهيد فاضل جي مزار تيّ هٿياربند جٿي جبي سلامي ڏني ويندي هئي. پليجي حڪم جاري ڪيو تہ "اها سلامي بند ڪئي وڃي".

جنهن وقت شهيد فاضل جي شهادت ٿي تنهن وقت پليجو لنڊن ۾ هو. شهيد فاضل کي پهرين جيل ۾ قتل ڪرڻ جو منصوبو سٽيو ويو هو ۽ لانڍي جيل ۾ کيس زهر ڏنو ويو هو. آزاد ٿيڻ کانپوءِ کيس افغانستان جي حڪومت عوامي نيشنل پارٽي جي سينئر وائيس پريزيڊنٽ جي حيثيت ۾ افغانستان جي دوري جي دعوت ڏني. پر حڪومت کيس افغانستان وڃڻ کان روڪي ڇڏيو. ۽ پوءِ لوچتو ١٧ جنوري ١٩٨٧ع تي فاضل کي ڏينهن ڏٺي جوگولاڙچي ۾ شهيد ڪيو ويو. اتي پهچڻ تي ڪي ڳالهيون خاص سوچڻ جوڳيون آهن. پليجو پاڪستان ۾ گرمين جي ڏينهن ۾ بہ "ٿڌ" لڳڻ جي شڪايت ڪندو آهي. پر تهہ سياري ۾ هن جو لنڊن وڃڻ جتي غصب جو سيءُ پوي ٿو، سوبہ عين ان وقت جڏهن فاضل کي شهيد ڪيو وڃي ٿو، ڪنهن اونهي لڪل سازش جي نشاندهي ڪري ٿو. عين فاضل جي شهادت وقت پليجي جو لنڊن ۾ هجڻ اتفاقي بہ ٿي سگهي ٿو. پر ان مان ٻيا بہ ڪئين شڪ ۽ انومان اپرن ٿا. جيڪي ساٿي لنڊن ۾ هئا. تن جو چوڻ آهي تہ جڏهن اتي پليجي فاضل جي شهادت جي خبر ٻڌي تہ سندس چهري تہ ڪوبہ ڏک جو تاثر نہ هو. شهادت کان پوءِ علاج جو بهانو بنائي پليجو لنڊن ۾ ويٺو رهيو.

شهيد فاضل جي شهادت کان پوءِ پليجي سندس ڪيس ۾ پائي جي بہ دلچسپي نہ ورتي. هو ڪڏهن بہ شهيد جي ڪيس جي شنوائي تي ڪورٽ ۾ نہ آيو. کيس ڪئين ڀيرا شهيد جي ڪيس ۾ دلچسپي وٺڻ لاءِ چيو ويو. پر هو ان ڳالهہ کان لنوائي ويو. شهيد جي ڪيس جي فتويٰ واري ڏينهن بہ پليجو ڪراچي

۾ ڊفينس ۾ پنهنجي بنگلي تي ويٺو رهيو. پر ڪورٽ ۾ نہ آيو. جڏهن تہ هو ٻين معمولي ڪيسن جي پيروي لاءِ نٿي ۽ ڪراچي جي ڪورٽن ۾ ڪلاڪن جا ڪلاڪ ويٺو هوندو آهي! پليجي پاران شهيد جي ڪيس ۾ پائي جي دلچسپي نہ وٺڻ سبب ڪيترائي شڪ اڀرن ٿا.

پارٽي ۾ اختلافن پيدا ٿيڻ واري عرصي دوران ۽ خاص طور تي اسماعيل راهو جي پليجي کي ڇڏي اچڻ کانپوءِ پليجي نہ رڳو اسماعيل راهو کي پنهنجن حملن جو نشانو بنائڻ شروع ڪيو، پر هن شهيد فاضل تي بہ حملا ڪرڻ شروع ڪيا. پليجي بدين، ڪراچي، ٽنڊي الهہ يار ۽ ٻين هنڌن تي تقريرن ۾ چيو تہ "پارٽي فاضل نہ ٺاهي هئي، مون ٺاهي هئي. فاضل منهنجو ليڊر نہ هو، آءُ فاضل جو ليڊر هوس. فاضل معمولي وڏيرو هو. هو اديب، شاعر، دانشور ۽ نظريي دان نہ هو، فقط معمولي ڪارڪن هو!" پليجو نجي محفلن ۾ شهيد فاضل راهو لاءِ نهايت ڪريل قسم جا رمارڪس ڏيندو رهيو آهي. مثلاً "فاضل هڪ ڄٽ ۽ ڪرپٽ وڏيرو هو، ڪيس مون ٺيڪ ڪيو ۽ پارٽي ۾ آندو"! شهيد فاضل تي اهڙو بهتان ۽ ڪوڙ هڻندي پليجي کي ذرو بہ شرم نٿو اچي. ڇا پليجي کي اها خبر ناهي تہ سائنس فاضل سان ڄاڻ سڃاڻ ٿي نہ هئي، جو ان کان گهڻو اڳ فاضل هارين جون جدوجهدون هلائيندو هو. هو تہ شروع کان وٺي وڏيرا شاهي جي خلاف تحريڪون هلائيندو هو. هو پليجي سان ملڻ کان اڳ ئي جنگجو، ويڙهو ۽ باغي انسان هو. دراصل حقيقت، پليجي جي شهيد فاضل جي خلاف ٺاهيل ان ڪوڙ ۽ فتني جي بلڪل ابتڙ آهي. حقيقت اها آهي تہ جيڪڏهن شهيد فاضل راهو پليجي جو سهارو نہ بڻجي ها، ڪيس ڏک ۽ بک ۾ ڪم نہ اچي ها، پارٽي کي وڌائڻ لاءِ جدوجهدون نہ هلائي ها ۽ وسيلا پيدا نہ ڪري ها تہ اڄ پليجو ان حيثيت تي ڪڏهن بہ پهچي نہ سگهي ها. پليجو ۽ سندس ٻولڙيا اڄ هر هنڌ اها پروپيگنڊا ڪري رهيا آهن تہ راهوڪي ۾ شهيد

فاضل راهو جي ورسي ملهائڻ جي ڪابہ ضرورت ناهي. پليجو ڪٽي ڪيڏا بہ جتن ڪري فاضل عوام جي دلين مان نٿو نڪري سگهي ۽ هر سال سنڌ جي ڪندڪڙڇ مان لکين ماڻهو گڏجي وڏي شان شوڪت سان شهيد عوام فاضل راهو جي ورسي ضرور ملهائيندا ۽ اهو ڏينهن ضرور ايندو جڏهن فاضل جي شهادت پٺيان لڪل اصل سازشي هٿ ظاهر ٿيندو ۽ ماڻهو آڱريون ڪٽي ڪيس چوندا "اهو اَتو قاتل"!

(چارج شيٽ ختم)

ڪوڙ سان مقابلو ڪريو.

فڪر جي آزادي لاءِ جدوجهد ڪريو

(١)

قومن جي تاريخ ۾ اهڙا ڪئين مڪار، دوڪيباز، منافق ۽ ڪوڙا سياسي شاطر ٿي گذريا آهن ۽ اڄ به موجود آهن. جن ظاهري طرح وطن دوستي جو چوغو اوڍي، قوم پرستي جا وڏا اُپ ڦاڙ نعرا هنيا ٿي ۽ مظلوم، ماريل ۽ پيڙيل قوم جي ڇوٽڪاري جون وڏيون دعوائون ڪيون ٿي. پر وقت گذرڻ ڪانپوءِ هنن عهدي، اقتدار ۽ دولت خاطر پنهنجي مظلوم قوم جو سودو ڪيو ۽ پنهنجن مظلوم ماڻهن اڳيان نيچ، ڪمينا، وڪاڻل ۽ غدار ثابت ٿيا. اسان وٽ سنڌ ۾ به اهڙن غدارن جي ڪوٽ ڪونهي. جن اقتدار ۽ دولت جي هوس ۽ لالچ ۾ قوم کي وڪڻڻ ۽ موقعي پرستي، سوديبازي ۽ غداري جي واٽ ورتي.

اسان جي پارٽي ۾ رسول بخش پليجو، جنهن کي اسان

جي سچن ۽ صاف دل ڪارڪنن پنهنجو ليڊر سمجهي، سنڌ جي ڪنڌ ڪٽڻ ۾ نعرا هڻي ڪيس مٿي ڪنيو ۽ جنهن کي اڪابر، ڏاهو، رهبر، سرواڻ ۽ خبرناهي ڇاڇا سمجهيو ٿي ويو، تنهن جي خلاف گذريل صفحن ۾ پيش ڪيل چارج شيٽ مان سندس ڪردار تان پردو کڄي چڪو آهي ۽ هو ڪارڪنن ۽ عوام اڳيان پنهنجي اصل چهريٰ ۽ روپ ۾ ظاهر ٿي چڪو آهي.

پليجي سڄي پارٽي ۽ پارٽي جي ڪارڪنن کي استعمال ڪري، ڪين مريدن جيان پنهنجي پويان هلائي پاڻ وڏي هوشياري، چالاڪي ۽ مڪاري سان اندران ئي اندران حڪمران ٽولن ۽ ايجنسين سان سازباز ڪري، هزارين ڪارڪنن جي محنتن ۽ قربانين سان ٺهيل پارٽي، پارٽي جي جدوجهد ۽ شاندار ورثي ۽ سڄي قوم کي تين وال ڪرڻ چاهيو ٿي ۽ ان جي صلي ۾ حڪمران ٽولن ۽ ايجنسين کان شخصي مفاد ۽ ”بهترين ڪارڪردگي“ جا سرٽيفڪيٽ حاصل ڪرڻ گهريا ٿي. هو پارٽي خلاف وڏي هوشياري ۽ چالاڪي سان ڳجهي سازش سٽي ڪنهن حد تائين پنهنجا اهي ناپاڪ ۽ عوام دشمن مقصد حاصل ڪرڻ ۾ ڪامياب ويو.

جڏهن پليجي جا اهي ناپاڪ، قوم دشمن ۽ سنڌ دشمن مقصد، ڪڏا ڪرتوت ۽ بڇڙا عمل ڪارڪنن ۽ عوام جي اڳيان ظاهر ٿيڻ لڳا تہ هن پنهنجي ختم ٿيندڙ وقار ۽ ڪرندڙ ساک کي بحال ڪرڻ لاءِ، پنهنجي نام نهاد ڏاهپ، حرفت، عياري ۽ چالاڪي وسيلي اسان جي پارٽي جي ڪيترن سادن، ويساهہ ۾ وسوڙيل ۽ سندس انڌي عقيدت جي مَنڊَ ۾ قاتل ڪارڪنن کي پنهنجي اشڪنجي ۾ جڪڙي رکڻ جون ڪوششون ڪيون. ان مقصد لاءِ هن هڪ طرف ڪيترن پارٽي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن اڳيان وڏي اداڪاري، مڪاري ۽ چال بازي سان پاڻ کي بي ڏوهي ثابت ڪرڻ جو ڊرامو رچايو آهي، تہ ٻي طرف جيڪي اڳواڻ ۽ ڪارڪن سندس ان چار ۾ نٿا ڦاسن تن کي سچ

ڳالهائڻ ۾ پاڻ تي تنقيد ڪرڻ کان روڪڻ لاءِ ڪين ڌمڪائي، ڊيڄاري خاموش ڪرڻ جا فاشسٽ طريقا اختيار ڪري رهيو آهي، ته ٽين پاسي ڪين بليڪ ميل ڪري ۽ رشوت ڏئي خاموش ڪرائڻ جهڙا مڪروهه ۽ مجرمانه عمل ڪري رهيو آهي. ته جيئن هو وري پارٽي ۽ محاذن کي يرغمال بنائي انهن مٿان پنهنجي آمريت ۽ بالادستي قائم رکي، پنهنجون قوم دشمن، عوام دشمن ۽ پارٽي دشمن ڪارروايون جاري رکي سگهي.

پليجي جي مداحن، ثناخوانن، بيشڪ بيشڪ ڪندڙ لالچي ۽ موقعي پرست چمچن جو "جي حضوري ٽولو" ڏينهن رات "پارٽي بچائڻ" جي ڪوڙي نعري جي آڙ ۾ پليجي جي ڪوڙي انا، معتبري، خودپسندي ۽ آمريت کي زنده رکڻ لاءِ، سندس قوم دشمن، عوام دشمن ۽ پارٽي دشمن مجرمانه فعلن ۽ ڪارستانين جو بچاءُ ۽ وڪالتَ ڪرڻ لاءِ هر قسم جا گندا، غليظ ۽ واهيات ڪوڙ ڳالهائيندو رهي ٿو ۽ ان ذريعي پنهنجا مفاد حاصل ڪري ٿو. پليجو ۽ سندس ٻولڙيا پنهنجي جُرمن، سازشن ۽ عوام دشمن، قوم دشمن ڪارستانين تان پردي ڪڇڻ، سندن انا، خودپرستي، آمرانه روش ۽ طريقه ڪار ۽ پارٽي ۽ قوم لاءِ هاڃيڪار ۽ تباهه ڪُن پاليسين جي ڪري ڪارڪنن اڳيان واڪي ٿيڻ ۽ عوام جي عدالت ۾ اچڻ جي خوف کان هر وقت پارٽي ڪارڪنن ۽ همدرد دوستن کي اها پٽي پڙهائي رهيا آهن ته "جيڪي به ڳالهيون، اختلاف ۽ مسئلا آهن، اهي پارٽي ادارن جي اندر رکو ۽ ادارن کان ٻاهر نه ڪڍو، ڇو ته ايئن ڪرڻ سان پارٽي جي اندروني معاملن جي رازداري ٽٽي پوندي ۽ پارٽي ڇڙواڳي جو شڪارِ ٿي ويندي"

شروع ۾ اها حقيقت واضح ٿي چڪي آهي ته پارٽي جو بحران ۽ مسئلا حل ڪرڻ ۽ پليجي کي سڌارڻ لاءِ پارٽي جي ادارن ۾ سينئر ساٿين پاران هر قسم جون ڪوششون ڪيون ويون. پر پليجي انهن سمورين ڪوششن کي هٽ ڌرمي ۽

مغروري سان تڏي چڏيو ۽ انهن ادارن ۾ ساٿين کي "ڪچلي ڇڏڻ" جون ڌمڪيون ڏيندو رهيو. پنهنجي ان فاشست طريقي وسيلي پليجي پارٽي ان بدترين صورتحال(Status quo) ۾ جيئن جو تئين رکڻ ۽ پارٽي تي پنهنجو تسلط قائم ڪرڻ ٿي چاهيو.

پارٽي لاءِ ان نازڪ موڙ تي ۽ سنگين صورتحال ۾ پارٽي اڳواڻن ۽ ڪارڪنن اڳيان فقط ٻه واٽون هيون. هڪ اها ته اکين سان اهو سڀ ڪجهه ٿيندو ڏسندي ۽ هر ڳالهه سمجهندي پرکيندي چُپ سبي، اکين تي کوپا چاڙهي ۽ ذهن تي تالا هڻي صمٌ بُڪماً بڻجي فقط "پليجو پليجو" جو ورد ڪندو، پليجي جي جُرمن، گناهن ۽ تباهه ڪارين تي پردو وجهندو ۽ انهن جو بچاءُ ۽ وڪالت ڪندو رهجي ها. اها ٻي اصولي، بي ضميري، قوم دشمني، غداري ۽ پليجي جي پوڄا پاٺ ۽ غلامي ۽ سندس آمريت جي واڪاڻ ڪرڻ واري واٽ انهن ماڻهن ورتي جن جي اڳيان قومي ۽ انقلابي مفادن بجاءِ خسيس ذاتي مفاد عزيز هئا، جن مان قومي ۽ انقلابي اخلاق، جرئت، جذبو ۽ حق جو ڪلمو چوڻ جو حوصلو ختم ٿي چڪو هو، جيڪي اعليٰ انساني ۽ انقلابي آدرشن تي هلڻ ۽ پنهنجي عقل ۽ ذهن کان ڪم وٺڻ ۽ پنهنجي ضمير جو فيصلو ڪرڻ بجاءِ پليجي جي شخصيت پرستي، عقيدت پرستي، مفاد پرستي ۽ موقعي پرستي جي خوفناڪ ڏٻڻ ۾ ڦاسي چڪا هئا.

ٻي واٽ هئي پليجي جي آمرانه روش، سازشي ۽ منافقانه طريقه ڪار، مجرمانه ۽ هاڃيڪار پاليسين ۽ غداري ۽ سوديبازي واري قوم دشمن تباهه ڪار لائين خلاف اصولي نظرياتي ۽ سياسي ويڙهه ڪرڻ ۽ پليجي جي قوم دشمن ۽ عوام دشمن سرگرمين کان ڪارڪنن ۽ عوام کي آگاهه ڪرڻ. تنظيم جا جيڪي اڳواڻ ۽ ڪارڪن پليجي جي نام نهاد ڏاهپ، انا، شخصيت پرستي، خود پرستي، آپيشاهي، مڪاري، عياري ۽ ڊرامي بازي جي طلسم مان نڪري چڪا هئا،جن لاءِ خسيس

ڊرامي بازي جي طلسم مان نڪري چڪا هئا، جن لاءِ خسيس شخصي مفادن بجاءِ قومي ۽ انقلابي مفاد اهم هئا. جيڪي موقعي پرستي ۽ مفادپرستي جي ڌٻڻ ۾ ڦاٿل نه هئا، جيڪي پليجي جي آمرانه بلئڪ ميلنگ آڏو نٽي جهڪيا ۽ سندس فاشسٽ نازي طريقن کان مرعوب ۽ خوفزده نٿي ٿيا، جن پاڻ کي ”پليجي“ بجاءِ ”پارٽي“ ۽ سنڌي قوم اڳيان جوابده سمجهيو ٿي، جن جو ذهن ۽ ضمير صاف هو، جن سمجهيو ٿي ته سندن وفاداري ڪنهن فرد يا ٽولي بجاءِ پنهنجي قوم، وطن ۽ مظلوم ماڻهن سان آهي، انهن پارٽي ساٿين مڙسي، همٿ ۽ جرئت سان پليجي کي سندس منهن سامهون حق جو ڪلمو چيو ۽ بي خوفي سان مٿس جائز ۽ اصولي تنقيد ڪئي. اهائي ڪوڙ، مڪر ۽ فريب سان مقابلي ڪرڻ جي اصول پسندي ۽ حق پرستي جي واٽ هئي، جنهن کي، پليجو مخالف، پارٽي جي سينٽر ساٿين مٿاهون رکيو.

(٢)

انسانذات جي صدين جي تاريخ ۾ اڄ جو دؤر هڪ مثالي، روشن ۽ نئون دور آهي. اڄ جو دؤر سچ، انصاف، فڪر جي آزادي ۽ جمهوري حقن جي حاصلات جو دؤر آهي. اڄ انسانذات جي صدين جي محنتن، جفاڪشين، جدوجهدن ۽ عظيم قربانين ڪانپوءِ انسان هٿان انسان جي ڦرلٽ، ظلم، ذيادتي، استحصال ۽ ناحق جو خاتمو ٿي رهيو آهي. اڄ نئين دور جا انسان پنهنجين همتن ۽ حوصلن وسيلي پنهنجي ذهنن تي ماضي جي اونداهي، ظلم ۽ بربريت جي پيل پردن ۽ پنهنجي ڳچيءَ ۾ پيل غلامي جي زنجيرن کي ٽوڙي پرزا پرزا ڪري رهيا آهن. ان عظيم الشان ۽ تاريخي جدوجهد وسيلي آزاد دنيا جا انسان سوچڻ، سمجهڻ، ڳالهائڻ، جو حق ۽ فڪر جي آزادي ماڻي رهيا آهن. اڄ انسانذات جي آزادي ۽ جمهوري حقن جي هڪ نئين دنيا جنم

خيال، فڪر ۽ انساني حقن ۽ جمهوري آزادين جون تحريڪون مضبوط ۽ سوپاريون ٿي رهيون آهن پر اهي تحريڪون سوشلسٽ ملڪن ۾ پڻ تيزي ۽ شدت سان اٿيون آهن. روس، چين ۽ اوڀر يورپ جي سوشلسٽ ملڪن ۾ اهي تحريڪون اتان جي سماج، سياست، اقتصادي نظام، حڪومت ۽ پارٽي ۾ زبردست بنيادي ۽ تاريخي تبديليون آڻي رهيون آهن. اتي ذهني ۽ فڪري آزادي ۽ نئين سماج ۽ نئين انقلاب جي علمبردار آزاد انسانن، سوشلزم ۽ ڪميونزم جي آڙ ۾ پيدا ڪيل فسطائي نظامن ۽ آمريتن جا تختا اونڌا ڪري ڇڏيا آهن ۽ چائوشسڪو جهڙن آمرن کي زمين ۾ دفن ڪري ڇڏيو آهي. آمرن جي خاتمي ڊهي اچي پٽ پئي آهي. ذهني ۽ فڪري آزادي ۽ جمهوري ۽ انساني حقن ۽ انصاف جون اهي هوائون ٽين دنيا جي ڏتڙيل ۽ پوئتي پيل ملڪن ۾ به گهلي رهيون آهن. پاڪستان ۽ سنڌ جا ماڻهو به پاڻ کي ان عظيم ذهني ۽ فڪري تاريخي ڌارا ۾ شامل ڪرڻ لاءِ ميرن، پيرن، مرشدن ۽ ذهني ۽ نظرياتي وڏيرن پنڊتن، ملن ۽ سياسي بتن جي تسلط ۽ بالادستي جي اشڪنجي مان آزادي ماڻڻ لاءِ پاڻ پتوڙي رهيا آهن.

اسان جي پارٽي جيڪا سنڌي قوم جي باشعور، سمجهو، هوشيار، ذهين، ڏاهن، جرئت مند، سچار، بااصول، بي طمع، باضمير، اورچ، پرعزم، باهمت، محنتي ۽ قربانيون ڪندڙ ڪارڪنن ۽ اڳواڻن جو انقلابي دستور آهي. تنهن تي پڻ دنيا ۾ آيل انهن ذهني، فڪري، سماجي ۽ انقلابي تبديلين جو زبردست اثر ٿيو آهي. ان فڪري انقلاب سبب اسان جي پارٽي پڻ هڪ وڏي تبديلي مان گذري رهي آهي. تاريخ جي هن اهم ۽ نازڪ موڙ تي اها ڳالهه قطعي ناممڪن آهي ته اهڙي پارٽي جا اڳواڻ ۽ ڪارڪن مڪر، فريب ڏوکي ۽ چالاڪي سان پارٽي کي برغمال ڪندڙ هڪ ڪوڙي، مڪار، منافق ۽ موقعي پرست شخص ۽ سندس ”جي حضوري ٽولي“ جي ڪوڙي انا، خود غرضي، موقعي پرستي، آمريت، خود پرستي ۽ قوم دشمن، عوام دشمن

هاجيڪار واٽ اڳيان جهڪي پارٽي ۽ قوم کي زبردست نقصان رسائين، پنهنجي جدوجهد، قرباني، سچائي، اصول پسندي، ضمير، سوچ ۽ سمجهه جو سودو ڪن ۽ تاريخ ۽ قوم جا مجرم ۽ غدار لکيجن.

سنڌي قوم لاءِ هن نازڪ گهڙي ۽ تاريخي موڙ تي پليجي جهڙي آمر، خود پرست، مفاد پرست، انا پرست، رجعت پرست، تنگ نظر، سازشي، مڪار، ڪوڙي ۽ سنڌي قوم سان ڌوکو ۽ ويساهه گهاتي ڪندڙ شخص جي وڪالت ڪرڻ، سنڌس بڇڙن اعمالن، ڪُڌن ڪرتوتن ۽ مجرمانه ڪارستانين تي پردو وجهڻ ۽ انهن جو بچاءُ ڪرڻ ۽ اجا به "جيئي جيئي" ڪري ڪيس تنظيم، عوام ۽ ڪارڪنن جي سيني تي سوار ڪرڻ سنڌي قوم سان وڏي ۾ وڏو مذاق، ڌوکو، فراڊ، غداري، ۽ ناقابل معافي جرم آهي.

دراصل "پليجو" فقط ڪنهن هڪ فرد جو نالو ناهي. اهو سياست ۾ هڪ سڄي ساري منظم ۽ نهايت مضبوط، ناسوري، اڏوهي ورتل، مدي خارج، مردار، رجعت پسند، عوام دشمن، قوم دشمن، فاشي نظام (System) ازم (ISM) طريقهڪار (Method) ۽ رويي (Trend) جو نالو آهي. ان نظام جو رڪن فقط ڪو هڪڙو پليجو ناهي ۽ نه ئي اهو نظام رڳو سنڌ ۾ موجود آهي. پر دنيا ۾ جتي به، جنهن به، ڪهڙي به خوشنما نعري جي آڙ ۾ "آمريت" Dictatorship قائم ڪئي آهي. اتي ان نظام جنم ورتو آهي ۽ اتي "پليجا" پيدا ٿيندا رهيا آهن. نيپولين، زار، مسوليني، هٽلر، هيروهيٽو، مارڪوس، چاؤشسڪو، ضيا ۽ ارشاد وغيره ان ئي نظام جا رڪن آهن. اسان جيڪڏهن پاڪستان ۽ سنڌ جي سياست جي ماضي ۽ حال تي ٿورو غور سان نظر وجهنداسون ته ان خاندان جا ڪيئن رڪن اسان کي مختلف نعرن، چوغن ۽ ليبلن ۾ عوام جي گردن تي سوار نظر ايندا. جيستائين سرڪاري ۽ غيرسرڪاري سياسي ايوانن مان ان "آمرانه نظام"

جي پاڙ نہ پٽي ويندي، جيستائين ان روحاني ۽ ذهني غلاميءَ جو ڳٽ سنڌي عوام جي ڳچيءَ مان نہ ڪڍيو ويندو، تيستائين مظلوم عوام جو حقيقي ڇوٽڪارو ناممڪن آهي. پر في الحال گهر جي "آمرن" سان مقابلو ڪرڻ سنڌ جي قومي ڪارڪنن جو اولين قومي، انساني ۽ تاريخي فرض آهي. ان ناسوري آمرانہ سسٽم مان پيدا ٿيل بڇڙاين جي خاتمي سان ئي سنڌ ۾ پيار، محبت، ٻڌي، اتحاد جدوجهد ۽ تنظيم جون نيون قومي، عوامي، جمهوري ۽ انقلابي روايتون ۽ ريتون جنم وٺنديون.

وقت اچي ويو آهي تہ ان آمرانہ نظام کي ڊاهڻ لاءِ، فڪر جي آزادي ۽ سچ جو مان مٿاهون رکڻ لاءِ سڀ ماريل قريل، ڇيپاٽيل، ٿوڪاريل، نظر انداز ڪيل ۽ مظلوم ماڻهو مڙئي مٺ ٿي پنهنجي قومي نجات لاءِ قومي، عوامي، انقلابي جمهوري جدوجهد جي سوڀاري ۽ شاندار واٽ تي تيزيءَ سان مارچ ڪندا هلون. جيڪڏهن اسان پنهنجي دلين مان نفرتون ۽ ڪدورتون ڪڍي، سچائي، خلوص، نيڪ نيتي ۽ انقلابي جذبي سان هٿ هٿ ۾ ڏئي اڳتي وڌيا سون تہ هڪ ڏينهن ضرور پنهنجي منزل ماڻيندا سون ۽ سنڌي ماڻهو پنهنجو روشن ۽ تابناڪ مستقبل ڏسندا.

عوامي تحريڪ ٻيهر بحال ڪرڻ بابت ويچار

ڪيترن اڳواڻن ۽ ڪارڪنن جي گڏجاڻي

حيدرآباد (بيورو چيف) اڳوڻي عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ جي سلسلي ۾ محمد خان مڪسي ۽ جي صدارت هيٺ ٽنڊي محمدخان ۾ هڪ اهم اجلاس ٿيو آهي جنهن ۾ حسين بخش ناريجو، ڊاڪٽر خليل قاضي، محمد قاسم ميربحت، ڊاڪٽر ظفر قادري، شمير سومرو، شاهنواز راڄپر، حاجي قاسم ملاح، ڊاڪٽر حبيب پنهور ۽ ٻين اڳواڻن شرڪت ڪئي. جنهن ۾ فيصلو ڪيو ويو ته سڄي سنڌ اڳوڻي عوامي تحريڪ جي ٻين اڳواڻن ۽ ڪارڪنن سان صلاح مشوري بعد ان سلسلي ۾ قطعي فيصلو ڪيو ويندو. اهو فيصلو ڪرڻ لاءِ ان نقطي کي بنياد بڻايو ويو ته جڏهن اڳوڻي عوامي تحريڪ ٻين هم خيال پارٽين سان گڏجي عوامي نيشنل پارٽي ٺاهي ٿي وئي تڏهن عوامي تحريڪ جي ڪارڪنن هڪ ڪانفرنس ۾ عهد ڪيو هو ته جيڪڏهن ڪن سببن جي ڪري عوامي نيشنل پارٽيءَ کي ڇڏڻو پيو ته ٻيهر عوامي تحريڪ کي فعال ڪيو ويندو. ان ٽنڊي محمد خان جي گڏجاڻيءَ بابت پريس رليز پريس کي اربع ڏينهن شام جو سنڌي مزدور تحريڪ جي مرڪزي پريس سيڪريٽري شمير سومري پهچايو.

پليجي طرفان ملڪي سطح تي پارٽيءَ لاءِ ڪنوينشن

سنڌ جو دورو مڪمل ڪرڻ بعد هلندڙ مهيني نئين پارٽي جو اعلان متوقع

شاهپورچاڪر (ن ع آ): سنڌي اتحاد جو اڳواڻ رسول بخش پليجو گذريل هڪ هفتي کان اندرون سنڌ جي ڪچهي دوري تي آهي، تنهن ڏينهن هتي اتحاد جي مرڪزي اڳواڻ صاحبزادي ڏاهري جي رهائشگاهه تي اتحاد جي مرڪزي ۽ ضلعي اڳواڻن محمد علي پلهه، قادر ڏاهري، فضل ڪريم ڏاهري، سنڌي هاري تحريڪ جي علي نواز ڏاهري ۽ ٻين سان ملڪي سطح تي پارٽي ٺاهڻ لاءِ صلاح مشورا ڪيا. گڏجاڻي جيڪا ٥ ڪلاڪ ڪن جاري رهي، ان بابت اتحاد جي هڪ جهوني ڪارڪن عوامي آواز کي ٻڌايو ته رسول بخش پليجي جنهن ان کان اڳ پنجاب، سرحد ۽ بلوچستان جا دورا ڪيا هئا، هلندڙ مهيني سنڌ جو دورو مڪمل ڪرڻ بعد ملڪي سطح تي ڪنوينشن سڏائي نئين پارٽي ٺاهڻ جو اعلان ڪندو. ٻئي پاسي اتحاد جي سربراهه ڪارڪنن کي ٻڌايو ته سنڌي اتحاد جي مرڪزي اڳواڻن حسين بخش ناريجي، اسماعيل راهو، آڪاش انصاري، مصطفيٰ سهاڳ ۽ ٻين سنڌين پاران ملڪي سطح تي پارٽي ٺاهڻ جي مخالفت ڪئي آهي. سندن موقف آهي ته ائين ڪرڻ سان سنڌ جي قومي سياست وڏيڪ مونجهارن جو شڪار ٿيندي. سندن خيال آهي ته اڳوڻي عوامي تحريڪ کي بحال ڪيو وڃي. پر پليجي ڪارڪنن تي واضح ڪري ڇڏيو آهي ته صوبائي سطح وارين پارٽين مان ڪو ڪرتيل نه نڪرندو. انڪري جيڪي ساٿي ڌار ٿيڻ چاهين ٿا اهو سندن جمهوري حق آهي. هن چيو ته اتحاد جي دوستن سان سندس بيٺڪ هلندڙ مهيني ٻيهر ٿيندي.

پارٽي مون ناهي هئي فاضل ته پليجو

سنڌ جي صورتحال خطرناڪ آهي، جيڪي هن غداري ڪئي تن کي غدار چئبو، ٽنڊو الهيار ۾ ڪارڪنن کي خطاب

ٽنڊو الهيار (نيوز ڏيسڪ) انقلابي پارٽيون خاندانن تي ٻڌل نه هونديون آهن. انهيءَ جو اظهار عوامي تحريڪ جي باني ۽ سنڌي اتحاد جي اڳواڻ محترم رسول بخش پليجي ڪالهه ٽنڊو الهيار ۾ پارٽي ڪارڪنن کي خطاب ڪندي چيو. اسان جي پارٽي مضبوط آهي، هڪڙي ڳالهه صاف ٿيڻ گهرجي ته ڪنهن ٻاز ٽولو جيڪي روز اخبارن ۾ اهي بيان ڏين ته راهو خاندان راهو خاندان جي رٽ لڳائي ويٺا آهن. هن سواليه انداز ۾ پڇيو ته ڇا انقلابي پارٽيون خاندانن تي ٻڌل هونديون آهن. پارٽي مون ناهي هئي فاضل راهو نه ناهي هئي. هن چيو ته فاضل پارٽي جو بهترين ڪارڪن هو ۽ منهنجو فرمان بردار شاگرد پڻ هو. فاضل هڪ عام وڏيرو هو نه ڪي اديب يا دانشور هو. پارٽي ۾ خاص ڪري مون سندس تعليم ۽ تربيت ڪئي. صرف هڪ دفعو هن پارٽي ۾ اختلاف رکيو هو. بعد ۾ سمجهائڻ کان پوءِ هو حڪم جو پابند هوندو هو. هن چيو ته اسماعيل فاضل نه ٿيندو اسماعيل فاضل جهڙا ڳڻ ناهن. پر اسماعيل پنهنجن دوستن کي دشمن ۽ دشمن کي دوست سمجهي ٿو. اڄ يوسف ٽالپر ۽ خسرو پليجو هن جا همدرد ٿي پيا آهن پر فاضل مون سان گڏ هو. يوسف ٽالپر سان گڏ نه هو. هن چيو ته سنڌ جي صورتحال خطرناڪ آهي. جيڪڏهن ڪو به غداري ڪندو ان کي غدار چئبو. هن چيو ته نگران وزيراعظم جتوئي ۽ نگران وزيراعليٰ جام صادق علي سان اسان جا سٺا تعلق آهن جيڪڏهن آئون چاهيان ته ڪيترائي وزارت وٺي سگهان ٿو. پر اڄ اسان جي پارٽي وري به بينظير سان گڏ آهي. ۸۸ واري چونڊن ۾ مون ٿٽي ۾ تقرير ڪندي چيو هو ته بينظير صاحبه هي وڏيرا توکي حڪم نه اينداڻ نيڪ آهي. وري به بينظير صاحبه ساڳي هنڌ اچي پهتي آهي.

اڳوڻي عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ جو فيصلو

ٽنڊي محمد خان ۾ ڪارڪنن ۽ اڳواڻن جو اجلاس، عبوري عهديدار چونڊيا ويا

حيدرآباد (هلال بيورو): ڪالهه ٽنڊو محمد خان ۾ اڳوڻي عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ جي سلسلي ۾ سڄي سنڌ مان آيل اڳواڻن ۽ ڪارڪنن جو نمائنده اجلاس ٿيو، جنهن جي صدارت شهيد فاضل راهو جي تصوير کان ڪرائي وئي ۽ خاص مهمان سردار محمد خان مگسي هو. اجلاس ۾ حسين بخش ناريجي، غلام نبي ٻهراڻي، ڊاڪٽر خليل قاضي، شهناز راهو، ڊاڪٽر ظفر قادري، شميم سومرو، ڊاڪٽر منير پرڳڙي ۽ ٻين اڳواڻن شرڪت ڪئي. اجلاس ۾ گڏيل صلاح مشوري کانپوءِ اڳوڻي عوامي تحريڪ کي باقاعده طور بحال ڪرڻ جو فيصلو ڪيو ويو ۽ اڪثريت راءِ سان عبوري طور ڪنوينر سردار محمد خان مگسي، ڊپٽي ڪنوينر محمد قاسم ميرجت، جنرل سيڪريٽري حسين بخش ناريجو، ڊپٽي جنرل سيڪريٽري ڊاڪٽر خليل قاضي ۽ اطلاعات سيڪريٽري ڊاڪٽر ظفر قادري کي مقرر ڪيو ويو. اجلاس ۾ فيصلو ڪيو ويو ته سڄي سنڌ جي تفصيلي دوري کانپوءِ جلدئي شهيد فاضل راهو جي مزار تي ڪنوينشن ٿيندو. ٻيا فيصلا جلد اخبارن کي جاري ڪيا ويندا. واضح رهي ته گڏجاڻيءَ ۾ رسول بخش پليجو موجود ڪو نه هو. سمجهيو وڃي ٿو ته پليجي سان اختلافن بعد سندس ساٿي سياسي اڳواڻن اڳوڻي عوامي تحريڪ کي

رسول بخش پليجي ڪارڪنن جي اڪثريت کي ناراض ڪيو

هن بحث مباحثي جا سڀ دروازا بند ڪري ڇڏيا آهن: ناريجي ۽ مگسي جي پريس ڪانفرنس

ڪراچي (اسٽاف رپورٽر): اسان عوامي تحريڪ کي ٻيهر بحال ڪرڻ لاءِ ان ڪري مجبور ٿيا آهيون ڇو ته رسول بخش پليجي ساٿين جي راءِ جو احترام نه ڪيو. جمهوري روايتن کي ڇيهو رسايو ۽ ڪارڪنن لاءِ بحث مباحثن جا دروازا بند ڪري ڇڏيا. انهيءَ خيال جو اظهار عوامي تحريڪ جي

ڪنوينر سردار محمد خان مگسي ۽ سيڪريٽري حسين بخش ناريجي ۽ ڊاڪٽر خليل قاضي هنگامي پريس ڪانفرنس کي خطاب ڪندي ڪيو. هنن چيو ته جڏهن ١٩٨٦ع ۾ عوامي تحريڪ هم خيال پارٽين سان گڏجي عوامي نيشنل پارٽي ناهي هئي ته ان وقت عهد ڪيو ويو هو ته جڏهن به اي اين پي کان الڳ ٿيڻو پيو ته عوامي تحريڪ بحال ڪئي ويندي. پر ڪارڪنن جي وڏي اڪثريت طرفان اهڙي مطالبي جي باوجود رسول بخش پليجي اهو مطالبو رد ڪندي چيو ته عوامي تحريڪ کي بحال ڪرڻ ممڪن ناهي ۽ نه ئي حالتون نئين سياسي پارٽي ناهڻ جي اجازت ڏين ٿيون. هنن چيو ته تنظيمي مسئلن ۽ سياسي لائين اختيار ڪرڻ تي رسول بخش پليجي ۽ سينئر اڳواڻن ۽ ڪارڪنن وچ ۾ اختلاف شدت اختيار ڪري ويا ۽ الڳ ٿيڻ ڪانسواءِ ٻي ڪا به راهه نه رهي ڇو ته رسول بخش پليجي صاحب ڪارڪنن ۽ عوام اڳيان جوابدار رهڻ بدران شخصي بالادستي قائم رکڻ جي لڳاتار ڪوشش جاري رکي پنهنجي مرضيءَ سان اصولن ۽ تنظيمي ادارن ۽ ڪيڊر تباهه ڪرڻ جون سازشون جاري رکيون. هنن چيو ته رسول بخش پليجي ١٩٨٨ع وارين چونڊن ۾ هارائڻ ڪانپوءِ ايترو ته مايوسيءَ جو شڪار ٿي ويو جو چوڻ لڳو ته سنڌي پنهنجي بچاءَ جي جنگ هارائي چڪا آهن. سنڌي بزدل ۽ نا اهل آهن هاڻ سنڌين کي اتفاقي حادثو بچائي سگهي ٿو.

انا پرستي ۽ اقتدار پرستي جي وارث سنڌ جي عوام لاءِ هاڃيڪار آهي

سنڌي عوام کي متحد ۽ منظم ڪيو وڃي: محمد خان مگسي ۽ ٻين جو بيان

حيدرآباد (هلال بيورو): عوامي تحريڪ جي عبوري طور مقرر ٿيل ڪنوينر سردار محمد خان مگسي، محمد قاسم ميرجت، حسين بخش ناريجي، ڊاڪٽر خليل قاضي، ڊاڪٽر ظفر قادري ۽ شميم قاضي، منظور چانڊيو ۽ علي بخش پنهور سميت سينيئر سياسي قيدين کي آزاد ڪيو وڃي. هنن چيو ته عوامي تحريڪ جي آئنده لائحه عمل جو اعلان ٢٦ جولاءِ تي شام ٤ وڳي ڪراچي پريس ڪلب ۾ هڪ پريس ڪانفرنس ۾ ڪيو ويندو.

سومري چيو آهي ته سنڌ جي موجوده نازڪ صورتحال ۾ انا پرستي، موقعي پرستي ۽ اقتدار پرستيءَ واري وارث عوام لاءِ هاڃيڪار آهي. هنن هڪ بيان ۾ چيو ته حيدرآباد ۽ ڪراچي ۾ امن امان جي بحالي ۽ دهشت گرديءَ جي خاتمي لاءِ مصلحت پسندي، سوديبازي ۽ محض سرڪاري ايجنسين تي ڀاڙڻ بدران نيڪ نيتيءَ سان سنڌي عوام کي متحد ۽ منظم ڪيو وڃي. هنن گهر ڪئي ته ڊاڪٽر قادر مگسي، همايون

پليجي تي متوازي ڌڙي جا الزام

اخبارن تي دٻاءُ، خاص ٽولي جي گروپ بندي جي برابر آهي

حيدرآباد-(پ ر) : عوامي تحريڪ جي مرڪزي پريس ترجمان ڊاڪٽر ظفر قادري پليجي واري بيان تي تبصرو ڪندي الزام هنيو آهي ته پليجي ۸۸ع ۾ سيٽ جي آسري تي سنڌ قومي اتحاد کي ڪاپاري ڌڪ هنيو ۽ بعد ۾ عوامي نيشنل پارٽي جو اسلامي جمهوري اتحاد سان اتحاد ٿيڻ کان پوءِ نظرياتي ڪارڪن پارٽي ڇڏي، پر تڏهن به پليجو، ولي خان سان گڏ ويٺو رهيو، پرهنستري جي آسري ملڻ شرط هن اي اين پي کي خدا حافظ چئي ڇڏيو ۽ ان کان اڳ اي اين پي ٺهڻ دوران جولاءِ ۱۹۸٦ع ۾ لاهور ۾ پليجي پي اين پي جي اڳواڻن لطيف آفريدي ۽ امتياز عالم کي بزنجو مرحوم بابت چيو ته "بوڙها نهين آتا تو انکو ڇوڙ دو تم آجاؤ" اهڙي طرح هن پي اين پي کي ٽوڙيو. ان کان اڳ پليجي سنڌ متحده محاذ، عوامي جمهوري اتحاد ۽ پاڪستان عوامي تحريڪ جي اتحاد کي ٽوڙيو هن سوال ڪيو ته اها ڪهڙي پارٽي يا اتحاد آهي جنهن ۾ شامل ٿيڻ کان پوءِ پليجي نه ٽوڙيو هجي. ظفر قادري دعوا ڪئي ته ۸۸ع جي اليڪشن مهم دوران پ پ ۽ بينظير تي سخت تنقيد ڪندڙ پليجو بعد ۾ پ پ وزيرن جي اڳيان پويان ٿيندو رهيو ٻي طرف ٻچڻ گوهر ۾ نوازشريف، جتوئي ۽ الطاف حسين ۽ بالادست ادارن سان سازباز ۾ مصروف رهيو، هو جوڙ توڙ ۽ سوديبازي وسيلي ايوان اقتدار تي پهچڻ جا خواب لهي رهيو آهي ۽ اڄ به پ پ کان سيٽ جي خيرات وٺڻ ۾ مصروف آهي، جڏهن ته ساڳي وقت ٻچڻ گوهر ۾ سنڌ قومي اتحاد سان اندر اندازن ۽ نيازن ۾ مصروف آهي. هن چيو ته پليجو پنهنجي پاليسين جي ڪري سياسي طرح اڪيلو ٿي چڪو آهي ۽ هاڻي بيان بازي جي دهشتگردي ڪري رهيو آهي، ترجمان چيو ته جيڪي اخبارون جمهوري روين کي مدنظر رکندي سمورن سياسي ڌرين جي خيالن ۽ نقطي نگاهه کي پنهنجي اخبارن ۾ پيش ڪري رهيون آهن، پليجو انهن تي بهتان هڻي بليڪ ميل ڪري پنهنجي ٽولي جي گزيٽ بڻائڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهي. هن وڌيڪ چيو ته پليجو عوامي تحريڪ بحال ڪرڻ جو سخت مخالف هو پر جڏهن سينيئر اڳواڻن ۽ سڄي سنڌ جي ڪارڪنن جي نمائنده اجلاس ۾ عوامي تحريڪ بحال ڪئي وئي ته هڻي ڏينهن پليجي پريس ڪانفرنس ذريعي پنهنجي پارٽي کي عوامي تحريڪ جو نالو ڏنو.

ايس ايس ٽي جي مرڪزي صدر مصطفيٰ سهاڳ استعفيٰ ڏني

تنظيم اندر گروه بندي وارن لاڙن جي مذمت

حيدآباد (بيورو چيف) : سنڌي شاگرد تحريڪ جي مرڪزي صدر ڊاڪٽر مصطفيٰ سهاڳ پنهنجي استعيفا جا سبب ٻڌائيندي رسول بخش پليجي تي الزام مڙهيو آهي ته هن پارٽي اندر آمرانه طرز عمل، غلط سياسي لاين ۽ تنظيم اندر گروهه بندي ڪرائڻ واري روش اختيار ڪئي. جمعي تي جاري ڪيل هڪ بيان ۾ هن چيو ته رسول بخش پليجي جي شخصي ۽ گروهي مفادن واري سوچ ۽ لاين هڪ طرف ڪارڪن کي مونجهاري جو شڪار ڪيو آهي ته ٻئي طرف مختلف محاذن کي تباهي جي ڪناري تي پهچائي ڇڏيو آهي. ان گروهي ۽ انا پرستي واري سوچ سبب ئي عوامي تحريڪ ٻن حصن ۾ ورهائجي وئي آهي.

سندھی عوام قربانی دینا نہیں چاہتے وہ بزدل ہو چکے ہیں' پلیجو

سندھ کو بچانے کیلئے بینظیر کی وزارت' جی ایم سید کی کرامتیں اور پلیجو کے سر کی قربانی کی ضرورت ہے' افطار پارٹی سے خطاب

میرپور ساکرو (نامہ نگار) سندھی اتحاد کے سربراہ رسول بخش پلیجو نے سندھی اتحاد ٹھٹھہ کی جانب سے منعقد کردہ افطار پارٹی کی تقریب میں خطاب کرتے ہوئے کہا ہے کہ سندھی جس راستے پر چل رہے ہیں اس پر ان کے بچنے کے آثار بہت کم ہیں' بنیادی طور پر وہ جنگ ہار چکے ہیں۔ انہوں نے کہا کہ دشمن جس تیزی سے کام کر رہے ہیں انہوں نے سندھیوں کو ختم کر دیا ہے اب صرف سندھی عوام کو بچانے کی کوشش کرنا چاہئے سندھ کو بچانے کیلئے آخری دم تک لڑا جائے گا۔ انہوں نے اعتراف کیا کہ سندھی عوام بنیادی طور پر بزدل ہو چکے ہیں وہ کوئی قربانی دینا نہیں چاہتے۔ انہوں نے کہا کہ سندھی عوام وڈیروں' مخدوم خاندان' پیر پگارو' جی ایم سید اور بھٹو خاندان کے پیچھے ہیں اس رویہ نے سندھ کو تباہ کر دیا ہے انہوں نے کہا کہ سندھ کا مڈل کلاس کرپٹ ہو چکا ہے وہ سندھ کیلئے لڑ نہیں سکتا۔ مڈل کلاس کو غدار کیمونسٹوں نے یرغمال کر لیا ہے انہوں نے کہا کہ ایم کیو ایم سے خطرناک سندھ دشمن غدار کیمونسٹ گروہ ہے جو سندھیوں کو سندھ دشمنوں سے لڑنے نہیں دیتا۔ انہوں نے کہا کہ ایئرپورٹ پر الطاف حسین تمام معصومیت سے ملے سندھ کے وڈیرے ان کا مقابلہ نہیں کر سکتے ہیں۔ اب سندھ کو بچانے کیلئے بینظیر بھٹو کی وزارت عظمیٰ جی ایم سید کی کرامتیں اور رسول بخش پلیجو کے سر کی قربانی کی ضرورت ہے۔ پلیجو نے کہا کہ میں نے بے نظیر بھٹو کو کہا کہ سندھ کو بچایا جائے تو بے نظیر بھٹو نے کہا کہ سندھ کے وڈیروں کے پاس اتنے آدمی نہیں ہیں کہ وہ سندھ کو بچا سکیں' انہوں نے کہا کہ اب حکومت سندھ اس وقت بچ سکتی ہے جب ہمارے بتائے ہوئے نسخوں پر عمل کرے۔

نار یجو اور ان کے ساتھی عوامی تحریک کو بحال کرنے کیلئے کارکنوں سے رابطہ کریں گے

کراچی (پ ر) عوامی تحریک کے ترجمان ڈاکٹر ظفر قادری نے اپنے ایک پریس ریلیز میں کہا ہے کہ عوامی تحریک کو بحال کرنے کے سلسلے میں سندھ بھر میں کارکنوں اور ہم خیال لوگوں کے ساتھ رابطے کیلئے دورہ کیا جائے گا۔ اس بات کا فیصلہ جمعہ کو نوکوٹ میں شہید عبدالرحمان لاشاری کے چہلم کے موقع پر موجود سابقہ عوامی تحریک کے رہنماؤں اور کارکنوں کے ایک اجلاس میں کیا گیا۔ انہوں نے کہا ہے کہ سابقہ عوامی تحریک جس نے شہید عوام فاضل راہو کی قیادت میں 1983ء میں ایم آر ڈی کی جمہوری جدوجہد میں زبردست کردار ادا کیا تھا' بعدازاں عوامی تحریک کو عوامی نیشنل پارٹی میں ضم کرتے وقت کارکنوں اور رہنماؤں نے عہد کیا تھا کہ اگر کسی بناء پر اے این پی کو چھوڑنا پڑا تو عوامی تحریک کو پھر سے بحال کیا جائے گا چنانچہ اب اسے دوبارہ بحال کرنے کے سلسلے میں صلاح مشورہ جاری ہے۔ اجلاس میں حسین بخش نار یجو' سردار محمد خان تکسی' ڈاکٹر خلیل قاضی' بیرسٹر محمد قاسم میرجت' ڈاکٹر ظفر قادری' شاہنواز زنجیر' ڈاکٹر میر بحر گزی اور علیم سومرو پر مشتمل ایک کمیٹی تشکیل دی گئی ہے جو عوامی تحریک کی بحالی کیلئے نمائندہ کانفرنس کی تیاری کرے گی۔

پریس ریلیز کے مطابق اجلاس نے سندھی قوم کیلئے شہید عبدالرحمان لاشاری کی جدوجہد اور قربانی کو خراج عقیدت پیش کیا اور کہا کہ مصلحت پسندی اور بند دروازوں کے پیچھے کئے گئے مخصوص شخصی اور گروہی فیصلے سندھی قوم کیلئے نہایت نقصان دہ ثابت ہوں گے۔ اجلاس میں مزید کہا گیا کہ پارٹیوں کے اندر سارے فیصلے جمہوری انداز میں عوام کے سامنے جوابدہ بن کر کئے جائیں۔

سندھی اتحاد داخلی بحران کا شکار ہو گیا

کراچی (اسٹاف رپورٹر) سندھی اتحاد شدید داخلی انتشار اور بحران کا شکار ہو گیا ہے اور اتحاد کے بانی مسٹر رسول بخش پلیجو سے ان کے قریبی ساتھیوں نے علیحدگی اختیار کر لی ہے۔ مسٹر پلیجو سے علیحدہ ہونے والے سندھی اتحاد کے اہم رہنماؤں میں حسین بخش نار یجو' محمد خان تکسی' اسمٰعیل راہو (فاضل راہو کے صاحبزادے) سندھی مزدور تحریک کے صدر شمیم سومرو' ڈاکٹر میر بحر گزی اور ڈاکٹر ظفر قادری شامل ہیں۔ باخبر ذرائع کے مطابق مسٹر پلیجو خود کو بے حد تنہا محسوس کر رہے ہیں اور ان سے علیحدہ ہونے والے ان کے ساتھیوں نے ان پر متعدد الزامات عائد کئے ہیں اور کہا ہے کہ مسٹر پلیجو نے پارٹی کی انقلابی روح کو تباہ کیا۔ پارٹی کے طالب علموں' مزدوروں' کسانوں' خواتین اور دانشوروں کے محاذوں کو غیر موثر کر دیا۔ پارٹی میں شخصیت پرستی کو فروغ دیا' آمرانہ طرز عمل اختیار کیا اور آکٹرائے کے ٹھیکوں کے ذریعہ حاصل ہونے والی دولت کے باعث اپنا طبقاتی کردار تبدیل کر دیا۔

اردو بولنے والوں سے مذاکرات کو تیار ہیں' پلیجو

حیدرآباد (نمائندہ جنگ) سندھی اتحاد کے بانی رہنما رسول بخش پلیجو نے کہا ہے کہ وہ اردو بولنے والوں سے بات چیت کرنے کو تیار ہیں اور اردو سندھی بولنے والے کسی رنگ و نسل سے بالاتر ہو کر نفرتوں کی دیواروں کو عبور کر کے امن و امان کے قیام کے لئے آگے آئیں۔ انہوں نے منگل کو یہاں پریس کلب میں پریس کانفرنس سے خطاب کرتے ہوئے کہا کہ جس کسی کا بھی گھر ویران ہوا ہے وہ اسی طرح ہے جیسے ہمارا اپنا گھر برباد اور ویران ہو رہا ہے۔ انہوں نے بموں کے دھماکوں میں ہلاک اور زخمی ہونے والوں کے ورثاء اور لواحقین کو فوری معاوضہ ادا کرنے کا مطالبہ کرتے ہوئے کہا کہ وہ اردو بولنے والوں سے بات چیت کرنے کو ہر وقت تیار ہیں۔

جيڪڏهن اوهان

ڄاڻڻ چاهيو ٿا ته:

* سنڌ جي منظر ۾ سرگرم انقلابي تنظيم ”عوامي تحريڪ“ ڇو ٽٽي؟

* ان جي مسئلن، اختلافن ۽ بحران جو پس منظر ڇا آهي؟

* ان جي ٽوڙ ڦوڙ ۾ رسول بخش پليجي ڪهڙو ڪردار ادا ڪيو؟

* رسول بخش پليجو ڇا آهي ۽ ڇا ٿو چاهي؟

* شخصي آمريت، ڪوڙ ۽ فراڊ جي خلاف جدوجهد ڪرڻ، اڄ جو انقلابي فرض ڇو آهي؟

* مستقبل ۾ پنهنجي جدوجهد جي قافلي کي رواں دوان ڪيئن رکجي؟

ته پوءِ اوهان لاءِ هن ڪتاب جو مطالعو ڪرڻ نهايت ضروري آهي

پڙهندڙ نَسُل ۔ پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ” اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندَڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هــر دور جــي نوجــوانن کــي اُداس، لُڙهنــدَڙ، ڪَڙهنــدڙ، کُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙُ، ياڙي، ڪاڻُو، ياڄوڪڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙَهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سيني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوُٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعنی e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهَڻ ۽ هِڪَ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پَڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعویٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا

ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پَڪَ ڄاڻو ته اُهو بِه ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيلا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. بين لفظن ۾پَنَ ڪا خُصوصيِ ۽ تالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي non-commercial رهندا. پَنَن پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ ڪان پو بيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَن سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي ڪُليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليکڪَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمٿائِن. پر ساڳئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽَ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻَ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.
... ...
ڄئن ڄئن ڄاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛
... ...
ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........
... ...
هي بيتُ اَٿي، هي بَم ـ گولو، جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اڄڪلهہ جي پاڙَ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ ”هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو“ ناداني جي نشاني آهي.

پَنَن جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڄڪلهہ ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **چوءِ چالاءِ ۽ ڪينئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوشَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي پنهنجو حق، فرض ۽ اٽل گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ڀاڪي پائي چيو تہ "منهنجا ڀاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ".
- اياز (ڪي جو ٻيجل ٻوليو)